

ANKARA

HACI BAYRAM VELİ ÜNİVERSİTESİ

LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

APAMEİA ANTLAŞMASI SONRASI PERGAMON

KRALLIĞI'NIN BATI ANADOLU HAKİMİYETİ

(M.Ö. 188 – M.Ö. 133)

Ahmet Batuhan YILAP

Tez Danışmanı

Dr. Öğr.Üyesi Didem DEMİRALP

YÜKSEK LİSANS TEZİ

TARİH ANABİLİM DALI

ESKİÇAĞ TARİHİ BİLİM DALI

HAZİRAN – 2024

APAMEİA ANTLAŞMASI SONRASI PERGAMON
KRALLIĞI'NIN BATI ANADOLU HAKİMİYETİ
(M.Ö. 188 – M.Ö. 133)

Ahmet Batuhan YILAP

YÜKSEK LİSANS TEZİ
TARİH ANABİLİM DALI
ESKİÇAĞ TARİHİ BİLİM DALI

ANKARA HACI BAYRAM
VELİ ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM
ENSTİTÜSÜ

HAZİRAN 2024

TEZ ONAY SAYFASI

Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı Eskiçağ Tarihi Programı Yüksek Lisans öğrencisi Ahmet Batuhan Yılap tarafından hazırlanan Apameia Antlaşması Sonrası Pergamon Krallığı'nın Batı Anadolu Hakimiyeti Başlıklı tez çalışması 05/06/2024 tarih ve 14:00 saatinde yapılan tez savunma sınavında aşağıdaki jüri tarafından OY BİRLİĞİ ile YÜKSEK LİSANS TEZİ olarak **KABUL** edilmiştir.

	Kabul	Ret
Başkan: Prof. Dr. Leyla MURAT KARAKURT Ankara Üniversitesi	☒	☐
Üye: Dr. Öğr.Üyesi Didem DEMİRALP Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi	☒	☐
Üye: Dr. Öğr.Üyesi Tülin Cengiz Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi	☒	☐

ETİK BEYAN

Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Tez Yazım Kurallarına uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmasında; tez içinde sunduğum verileri, bilgileri ve dokümanları akademik ve etik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi, tüm bilgi, belge, değerlendirme ve sonuçları bilimsel etik ve ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu, tez çalışmasında yararlandığım eserlerin tümüne uygun atıfta bulunarak kaynak gösterdiğimi, kullanılan verilerde herhangi bir değişiklik yapmadığımı, bu tezde sunduğum çalışmanın özgün olduğunu, bildirir, aksi bir durumda aleyhime doğabilecek tüm hak kayıplarını kabullendiğimi beyan ederim.

Ahmet Batuhan YILAP

05/06/2024

APAMEİA ANTLAŞMASI SONRASI PERGAMON KRALLIĞI'NIN BATI
ANADOLU HAKİMİYETİ (M.Ö. 188 – M.Ö. 133)

(Yüksek Lisans Tezi)

Ahmet Batuhan YILAP

ANKARA HACI BAYRAM VELİ ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

Mart 2024

ÖZET

M.Ö. 188 yılına kadar Pergamon Krallığı bölgesel ölçekte etkin ve saygı duyulan bir güç olarak varlığını sürdürdü. Attalos Hanedanlığının kurucusu Philetairos (M.Ö. 280- 263) döneminden itibaren başlayarak, Hellenlerin koruyucusu olma görevine bürünen Pergamon Krallığı, Galatlar karşısında Hellen kentlerini koruyarak, Hellen dünyasında prestij elde etmişti. I. Attalos (M.Ö. 241 – 197) döneminde Selevkos Krallığı ile girişilen bir dizi savaşın ardından, Batı Anadolu'da kısa süreli bir hâkimiyet elde edildi. Fakat Pergamon Krallığı bu üstünlüğü uzun süre elde tutamadı. II. Kartaca savaşı sırasında Pergamon Krallığı ile Roma Cumhuriyetinin yakınlaşması, Anadolu üzerindeki güç paylaşımını derinden etkiledi. Roma'nın Selevkos Krallığı ile yaptığı Magnesia savaşı (M.Ö. 190) sonrasında, Selevkos denetiminden çıkan Batı Anadolu torakları, Roma'nın müttefikleri arasında paylaşıldı. M.Ö. 188'de Apameia'da yapılan görüşmelerde Batı Anadolu'nun büyük kısmı Pergamon Krallığına bırakıldı. Apameia da alınan kararlar Pergamon Krallığı'nın komşularını rahatsız etti. Bithnia Krallığı, Pontos Krallığı ve Galatlar'ın tepkisiyle karşılaşan Pergamon Krallığı, Apameia kararları ile kazandığı topraklar için savaşılmaya başladı. (M.Ö. 188 – 133) yılları arasında Pergamon Krallığının kontrolü altına giren Batı Anadolu'nun büyük kısmı Pergamon Krallığının yeni yönetim mekanizması geliştirmesini zorunlu kıldı. Bölgesel olarak farklılık gösteren bu mekanizma, yerel güçlerin yönetime ortak edilmesi ile kuruldu. II. Eumenes (M.Ö. 197 – 159) döneminden itibaren başlayan Pergamon Krallığının geniş topraklara hükmetme süreci, III. Attalos Philometor (M.Ö. 138 – 133) dönemine kadar devam etti.

Bilim Kodu : 1108
Anahtar Kelimeler : Apameia Antlaşması, II. Eumenes, Pergamon Krallığı, Roma
Sayfa Adedi : 101
Tez Danışmanı : Dr. Öğr. Üyesi Didem Demiralp

DOMINATION OF THE KINGDOM OF PERGAMON IN WESTERN
ANATOLIA AFTER THE TREATY OF APAMEIA (188 BC - 133 BC)

(Master's Thesis)

Ahmet Batuhan YILAP

ANKARA HACI BAYRAM VELİ UNIVERSITY

GRADUATE EDUCATION INSTITUTE

March 2024

SUMMARY

B.C. The Kingdom of Pergamum continued its existence as an effective and respected power on a regional scale until 188. The Kingdom of Pergamon, which took on the duty of being the protector of the Hellenes starting from the time of Philetairos (280-263 BC), the founder of the Attalos Dynasty, gained prestige in the Hellenic world by protecting the Hellenic cities against the Galatians. After a series of wars with the Seleucid Kingdom during the reign of Attalos I (241 - 197 BC), short-term dominance was achieved in Western Anatolia. However, the Kingdom of Pergamum could not maintain this superiority for a long time. II. The rapprochement between the Kingdom of Pergamum and the Roman Republic during the Carthage War deeply affected the power-sharing in Anatolia. After the Battle of Magnesia (190 BC) between Rome and the Seleucid Kingdom, the lands of Western Anatolia, which were out of the control of the Seleucids, were shared among Rome's allies. B.C. During the negotiations held in Apameia in 188, most of Western Anatolia was left to the Kingdom of Pergamon. The decisions taken in Apameia disturbed the neighbors of the Kingdom of Pergamum. Faced with the reaction of the Kingdom of Bithnia, the Kingdom of Pontus and the Galatians, the Kingdom of Pergamum began to fight for the lands it had captured with the decisions of Apameia. B.C. The fact that a large part of Western Anatolia came under the control of the Kingdom of Pergamum between 188 and 133 made it necessary for the Kingdom of Pergamum to develop a new administrative mechanism. This mechanism, which varies regionally, was created by including local forces in the administration. The process of domination of large lands by the Kingdom of Pergamum started during the reign of Eumenes II (197 - 159 BC). It continued until the reign of Attalos Philometor III (138 – 133 BC).

Science Code : 1108
Key Words : Treaty of Apameia, Eumenes II, Kingdom of Pergamon, Rome
Number of Pages : 101
Thesis Advisor : Dr. Öğr. Üyesi Didem Demiralp

TEŞEKKÜR

Yüksek lisans eğitimim boyunca bana destek olan Tez danışmanım sn. Dr. Didem Demiralp hocama ve değerli hocalarım sn. Prof. Dr. Esmâ Reyhan, Dr. Tülin Cengiz, Prof. Dr. Reyhan Körpe hocalarıma sonsuz teşekkürlerimi iletirim. Süreç içerisinde her türlü maddi ve manevi desteğini esirgemeyen Annem, Babam ve değerli ablam Zübeyde Alantör ile değerli abim Cem Alantör'a sonsuz teşekkürlerimi iletirim.

İÇİNDEKİLER

ÖZET.....	iv
SUMMARY	v
TEŞEKKÜR.....	vi
İÇİNDEKİLER	vii
HARİTALARIN LİSTESİ.....	ix
KISALTMALAR	x
1.GİRİŞ	1
2. PERGAMON KRALLIĞI'NIN APAMEİA ANTLAŞMASI ÖNCESİ TARİHİNE GENEL BAKIŞ.....	3
2.1. Pergamon.....	3
2.2. Philetairos (M.Ö. 280-263) ve Hanedanlık Dönemi'nin Başlaması (Dynasteia).....	5
2.3. I. Eumenes Dönemi (M.Ö. 263-241).....	9
2.4. I. Attalos (M.Ö. 241-197) ve Krallık Döneminin Başlaması (Basileia).....	11
2.4.1 I. Attalos – Antiokhos Hieraks Mücadelesi	12
2.4.2. I. Attalos – Akhaios Mücadelesi.....	14
2.4.3. Pergamon – Roma Yakınlaşması ve I. Makedonia Savaşı (M.Ö. 215 – 205).....	16
2.4.4. II. Makedonia Savaşı	19
3. II. EUMENES DÖNEMİ (M.Ö. 197 – 159) VE APAMEİA ANTLAŞMASI (M.Ö. 188) SONRASI PERGAMON KRALLIĞI	27
3.1. III. Antiokhos'un Batı Anadolu Seferi ve Roma, Pergamon, Rodos Tepkisi.....	27
3.2. Magnesia Savaşı (M.Ö. 190).....	35
3.3. Roma'nın III. Antiokhos'a Sunduğu Barış Şartları.....	40
3.4. Gnaeus Manlius Vulso Galatları Cezalandırma Seferi (M.Ö.189)	41

3.5. Apameia Antlaşması (M.Ö.188)	44
3.5.1.Batı Anadolu Topraklarının Paylaşımı	47
3.5.2.Bityhnia Krallığının Tepkisi ve Pergamon Krallığına Karşı Oluşturduğu İttifak.....	50
3.5.3. Pontus Krallığının Tepkisi.	53
3.6. III. Makedonia Savaşı ve Roma – Pergamon İlişkileri	56
3.7. Galat İsyanı	63
3.8. II. Attalos Philadelphos Dönemi (M.Ö. 159 – 138).....	68
3.9. III. Attalos Philometor Dönemi (M.Ö. 138 – 133).....	77
4. PERGAMON KRALLIĞININ BATI ANADOLU YÖNETİMİ	81
4.1. Yönetim Anlayışı	81
4.2. Ekonomi Politikası	84
4.3. Kurulan Şehirler ve İşlevleri	87
4.3.1 Attaleia (Antalya)	87
4.3.2. Eumeneia (Işıklı).....	88
4.3.3. Philadelphia (Alaşehir)	89
4.3.4. Tripolis / Apollonia (Yenice).....	90
5. SONUÇ	93
KAYNAKÇA.....	97
ÖZGEÇMİŞ	101

HARİTALARIN LİSTESİ

Harita	Sayfa
Harita 2.1 Kaikos Vadisi	3
Harita 2.2 Ipsos Savaşı Sonrası	6
Harita 2.3 Galatia Bölgesi	12
Harita 2.4 Kartaca Savaşı	17
Harita 2.5 Devletlerin Ege Üzerindeki Hakimiyet Alanları (M.Ö. 200).....	21
Harita 2.6 Kynoskephalai Savaşı	24
Harita 3.1 M.Ö. 195 Selevkos Sınırları.....	30
Harita 3.2 M.Ö. 192	32
Harita 3.3 Khersonesos	36
Harita 3.4 Magnesia Savaşı.....	39
Harita 3.5 Apameia Antlaşması	49

KISALTMALAR

Bu çalışmada kullanılmış kısaltmalar, açıklamaları ile birlikte aşağıda sunulmuştur.

Kısaltmalar	Açıklamalar
Çev.	Çeviren
Km	Kilometre (Uzaklık Birimi)
M.Ö.	Milattan Önce
M.S.	Milattan Sonra
No.	Sayı
s.	Sayfa sayısı
IG	Inscriptiones Graecae.
OGIS	Orientis Graeci Inscriptiones Selectae
SEG	Supplementum Epigraphicum Graecum
Syll ³	Sylloge Inscriptionum Graecarum
RC	Royal Correspondence in the Hellenistic Period, Çev: Bradford Welles, Yale University Press, New Haven 1934.

1. GİRİŞ

Tarih boyunca devletler, kitleleri yönetmek için farklı yöntemler geliştirmişlerdir. Yönetim araçlarının tarihsel birikim ve tecrübe içinde gelişmesinin yanı sıra, zaman içerisinde yeni gelenler, öncekilerin mevcut düzenini korumuş ya da ufak değişiklikler ile geliştirip devam etmişlerdir. Büyük İskender ve haleflerinin, Pers İmparatorluğu'nun satraplık sistemi gibi güçlü bir aygıtını kullanması, mevcut düzeni korumada bir örnek teşkil etmektedir. Geniş topraklarda kalıcı olmak ve zenginliklerinden iyi bir şekilde yararlanmak için kurulan yönetim düzeninin programlı bir şekilde, mevcut iktidarın gözetiminde işlemesi en önemli meseledir. Yönetilen mevcut alanların üstüne daha fazlası eklenirse, eski sistemin işlevini yitirmesi kaçınılmazdır. Bu durum karşısında yeni bir rota çizilmesi gerekir. Pergamon Krallığı böyle bir sorun ile karşılaşmıştır.

Apameia Antlaşması (M.Ö.188) sonrası kurulan komisyon kararlarına göre; Selevkos Krallığı Batı Anadolu'yu boşaltıp Toroslar'ın doğusuna çekilecek ve bu bölgeler Rodos ve Pergamon arasında paylaştırılacaktır. Roma Cumhuriyeti'nin sadık müttefikleri arasındaki bu paylaşım, şüphesiz Roma'nın doğu politikasının bir ürünüdür. Pergamon hakimiyetine bırakılan bu toprakların yönetim politikası ve mekanizması, çalışmamızın esas konusunu teşkil etmektedir. Devletlerin geniş topraklarını yönetmek için uygun devlet aygıtlarına ihtiyaç duyulur. Apameia Antlaşması sonrası bir anda genişleyen Pergamon Krallığı'nın şüphesiz buna uygun yönetim aygıtları yoktu. Apameia Antlaşması öncesi Pergamon Krallığı, Kaikos vadisi ve çevresinde ufak bir alana hakimdi.

Batı Anadolu'nun güçlendirilmiş, sadık ve güvenilir müttefiklerin kontrolünde bulunması, Roma'nın doğudan gelebilecek tehlikelere karşı almış olduğu bir çözüm olmuştur. Rodos Cumhuriyeti ve Pergamon Krallığı, Roma'nın sadık müttefikleri olduklarını, Makedonia Harbi ve II. Pön savaşı'nda göstermiş bulunmaktadır. Pergamon hakimiyetinin büyük ölçekte büyümesi tepkileri beraberinde getirmiştir. Bithynia Krallığı ve Pontus Krallığı'nın Pergamon hakimiyetine geçen topraklarda egemenlik kurmak istemeleri, Galatlar'ın yeni düzene karşı göstermiş olduğu saldırgan eylemler, Attaloslar'ın karşılaştığı başlıca sorunlar arasında yer almıştır. Tüm bu sorunlar karşısında Attaloslar'ın eline geçen geniş toprakları savunma

konusunda Roma'nın desteğini her fırsatta arkasında bulmuş olması, sorunları kısa vadede çözüme kavuşturmuştur.

Bir dış güç tarafından toprakları genişletilen Pergamon Krallığı'nın yönetsel açıdan ciddi bir sorunla karşılaştığını tahmin etmek zor değildir. Büyük bir coğrafyayı yönetmenin alternatif yollarından biri de liderlik karizmasıdır. Fakat liderlik karizması, yönetsel aygıtlar olmadığında kısa süreliğine sorunları çözer. Pergamon Kralı II. Eumenes'in ise babası I. Attalos'un aksine liderlik karizması henüz yoktu. Bu gerekçeler ve yönetime uygun devlet aygıtlarının yokluğu, II. Eumenes'in böyle bir karizmadan yoksun olması, Pergamon idaresine bırakılan geniş topraklarda yönetsel açıdan ciddi bir sorun oluşturdu. Pergamon Krallığının karşılaştığı bu yeni mevcut durum çalışmamızın konusunu oluşturmaktadır.

Tezimizde Latince ve Hellenice kelimelerin orijinallerinin kullanılmasına dikkat edilmiştir.

Çalışmamızın I. Bölümü'nde, Apameia Antlaşması öncesi Pergamon Krallığı tarihi genel olarak okuyucuya aktarılacaktır. Krallığın merkezi konumundaki Pergamon (Bergama) kentine ve hanedanlığın kuruluşundan, krallık dönemini başlatan I. Attalos Soter devrinde gerçekleşen olaylar zincirine bakılacaktır.

Çalışmamızın II. Bölümü'nde, Apameia Antlaşması'na götüren süreç ve antlaşma sonrası Pergamon Krallığı'nın payına düşen topraklar incelenecek ve bu durumun doğurduğu sonuçlara bakılacaktır. Çoğunlukla II. Eumenes dönemini kapsayan bu bölümde, antlaşma sonrası komşu krallıkların tepkilerine ve Pergamon Krallığı'nın yeni topraklarını savunma konusunda karşılaştığı zorluklara bakılacaktır. Roma – Pergamon ilişkileri doğrultusunda Attaloslar'ın Batı Anadolu üzerindeki hakimiyeti sorgulanacaktır.

III. Bölümde ise Pergamon Krallığı'nın, Batı Anadolu'da uyguladığı yönetim ve ekonomi politikası, şehir kurma faaliyetleri ve kurulan şehirlerin işlevi, Pergamon Krallığı'na bağlı bölgelerin ve kentlerin durumu incelenecektir. Hızlı bir büyümenin verdiği durum, Attaloslar'ın uygulamak ve almak zorunda kaldığı tedbirler, Pergamon Krallığı'nı yeni yönetim politikası geliştirmek zorunda bıraktır. Bu geliştirilen yöntemler ele alınacaktır.

2. PERGAMON KRALLIĞI'NIN APAMEİA ANTLAŞMASI ÖNCESİ TARİHİNE GENEL BAKIŞ

2.1.Pergamon

Batı Anadolu'da bulunan dört büyük akarsudan Maiandros (Büyük Menderes), Kaystros (Küçük Menderes), Hermos (Gediz) ve Kaikos (Bakırçay)'un aktığı topraklar, verimli araziler sayesinde tarihin ilk dönemlerinden itibaren insanların buralara yerleşmesini hazırlamıştır. Kaikos vadisinde insan yerleşimi için gerekli olan oluşumların mevcut olması, bölgede yerleşim yerlerinin oluşmasına olanak vermiştir.

Pergamon çevresinde yapılan çalışmalarda bulunmuş olan taş baltalar ve topraktan yapılmış çanak ve çömlekler, Prehistorik kültürü aydınlatan eserlerdir. Bu bulgular, yörenin yerleşim tarihini M.Ö. 5000-3000 yıllarına dayandırmaktadır¹. Kaikos Vadisi'nin sulak ve verimli olması, yörenin eski devirlerden beri yerleşime açık olmasına olanak vermiştir. Kent tepesinde yapılan çalışmalarda bulunan kale kalıntılarının Orta Tunç Çağına (M.Ö. 2. binyıl) tarihlenmesi, kalenin bölgesel işlevi açısından fazla bilgi vermemektedir. Fakat söz konusu dönemde Batı Anadolu'da su kaynağı bulunmayan yükseltiler, yerleşim yeri olarak tercih edilmemektedir². Bu açıdan bakılırsa, Pergamon kentinin üzerinde bulunan müstahkem tepenin bir gözetleme ya da savunma amacıyla kullanılmış olma ihtimali vardır.

Harita 2.1. Kaikos Vadisi

Kaynak: <https://aktuelarkeoloji.com.tr>

¹ Güngör, 2005, s. 13.

² Pirson, 2022, s. 64.

Mysia bölgesinin güneybatı ucunda bulunan Pergamon kenti, kendi adıyla bilinen Pergamene yöresinde bulunur. Denizden yaklaşık 15 km kadar içeride bulunan Pergamon, Kaikos vadisinde bulunan Keteios ile Selinus ırmaklarının birleştiği, verimli bir arazide kurulmuştur³. Kaikos Vadisinin Pindasos ve Aspordenon Dağları'nın arasında kalması, bölge ticaretini olumsuz etkilemiş olsa da doğal bir savunma konusunda katkı yapmıştır. Modern kent, antik kalenin altında, güneybatıda, Roma kentinin bulunduğu yerde yer almaktadır. Pergamon isminin Anadolu kökenli bir isim olduğu, yapılan filolojik araştırmalar sonucu ortaya konmuştur⁴. Pergamon kültlerinin Hitit kökenli olduğuna dair belirtiler bulunmaktadır⁵.

Pergamon siyasi bir güç olarak karşımıza Pers İmparatorluğu'nun hakimiyetinde çıktı. M.Ö. 547'de Sardes şehrini ele geçiren Persler, Lydia Krallığı'nı mağlup edince, Ege Bölgesi'yle birlikte Pergamon da Perslerin egemenliğine geçti ve Sardes Satraplığı'na bağlandı. M.Ö. 5. yüzyılda, Kserkses'in Hellas'dan gelen göçmen sürgünlere, Kaikos Vadisinden toprak vermesiyle, Pergamon kenti tarih sahnesinde yer edinmeye başladı⁶. Daha sonraki süreçte, Ksenophon'un Anabasis eserinde; M.Ö. 402 Kunaksa Savaşında yenilen Prens Kyros'un emrindeki Hellen paralı askerlerin, Hellas'a geri dönüş hikayesinin anlatır. Ksenophon, Pergamon hakkında o döneme ait önemli bilgiler vermektedir. M.Ö. 399 yılında Kaikos Vadisi'ne gelen Ksenophon, Pergamon kentini yöneten Gongylos ailesiyle tanışır. Spartalı komutan Thibron'un da katılmasıyla beraber çevre Pers garnizon noktalarına baskın harekâtına girişildi⁷. M.Ö. 386 Antalkidas Barış Antlaşması sonrası Sparta kuvvetlerinin geri çekilmesiyle Pergamon ve çevresi, Persler'in yönetimine yeniden girdi. Gongylos ailesi ise, Spartalılar'a vermiş olduğu destek sonucu Pergamon'dan sürüldü. M.Ö. 362 yılında Mysia Satrapı Orantes'in Pers Kralına karşı giriştiği ayaklanma neticesinde ise Pergamon'dan sürülenlerin geri dönmüş olması muhtemeldir⁸.

³ Sevin, 2019, s. 60.

⁴ Mansel, 1971, s. 18; -amo ekinin yanı sıra, -ss, -tt, -nt eklerinin Anadolu'dan Hellas'a geçtiği düşünülür

⁵ Hansen, 1971, s. 6; Ketia kavminin, Mısır anıtlarında bahsedilen Kheta'lılar ile özdeşleştirilir. Odysseia'da adı geçen Ketia kavminin, Troia savaşında Akhaialılara karşı Troialılar ile beraber savaştı; Odysseia. XI. 517-522.

⁶ Magie, 1950, s. 3.

⁷ Anabasis. VII. 8; Hellenika. III. 1.6.

⁸ Malay, 1992, s. 12.

Büyük İskender'in Granikos zaferi (M.Ö. 334) sonrası Pergamon, Pers hakimiyetinden çıktı ve İskender İmparatorluğunun bir parçası haline geldi. Büyük İskender'in ölümünden sonra, generallerin iktidar mücadelesinde Lysimakhos, İpsos Savaşı'nda (M.Ö. 301) Seleukos Nikator'un yanında yer alarak Antigonos Monophtalmos'u mağlup etmiştir. Bu zaferle birlikte Batı Anadolu'da yeni güç dağılımları oldu ve Lysimakhos, Pergamon'un da içinde yer aldığı Batı Anadolu'nun hâkimi oldu. Pergamon kentinin müstahkem yapısı gereği, Lysimakhos tarafından garnizon yerleştirildi ve savaş ganimeti olan 25.000 gümüş talantonluk hazinenin 9000 talanton tutarındaki kısmı burada korunma altına aldı. Pergamon'u, Paphlagonialı Philetairos yönetimine bıraktı.

Pergamon iki bölümden oluşmaktadır. Savunma kaygısı taşıyan ve bu sebeple idari kurumların bulunduğu Yukarı Kent ve halkın sosyal hayatını yaşadığı ve dini yapıların bulunduğu Aşağı Kent. Pergamon ve çevresi, Attalos Hanedanlığı'nın merkez bölgesini oluşturuyordu. Attalos Hanedanlığı Pergamon kentini, Atina'nın kültürel varisi olarak gelişimine katkı sağladı. Pergamon tepesi kuzey-güney yönünde bir yay meydana getirir. Kraliyet sarayı doğuda, tapınaklar ve kütüphane batıda yer alır. Akropolis'in en kuzey ucu uçurum olması sebebiyle doğal savunma oluşturur. Pergamon'un en ünlü yapısı olan kütüphane, başka yerlere dağılmış ek kapasitesi ile birlikte 200.000 rulo barındırıyordu⁹. Koleksiyon toplama konusunda istekli olan Attaloslar'ın, Skepsis Kenti ile yaşadığı kitaplık alma sorununu Strabon eserinde anlatır¹⁰. Pergamon Kralları ideolojik açıdan zaferlerini pekiştirmeyi iyi biliyorlardı. Pergamon'da bulunan heykelleri ve mimariyi görsel açıdan zaferleriyle süslediler. Hellenistik Dönemin önemli kentlerinden birisi olan Pergamon, gerek siyasi gerek kültürel açıdan her zaman ilgi uyandırdı ve uyandırmaya da devam edecektir.

2.2. Philetairos (M.Ö. 280-263) ve Hanedanlık Dönemi'nin Başlaması (Dynasteia)

Büyük İskender'in ölümü sonrası, imparatorluk toprakları, generalleri arasında pay edildi ve Frigya Bölgesi Antigonos Monophtalmos'un kontrolü altına girdi. Frigya Satrapı olarak görev yapan Antigonos, M.Ö. 321 senesinde, generallerin

⁹ Gates, 2021, s. 388-389.

¹⁰ Strabon. XIII. 1.54; Skepsis kentinde, Aristoteles'in öğrencisi Theophrastos'un kitaplığı bulunuyordu. Aristoteles'in kitaplarının da içinde bulunduğu eserler, Skepsis halkı tarafından, bağlı bulundukları Attaloslar'dan saklandı.

Triparadeisos’da almış oldukları kararlar neticesinde, Küçük Asya Strategos’u olarak tanındı ve bölgesel yönetimi genişledi. M.Ö. 311-301 yılları arası bölgenin kralı olarak yöneten Antigonos’un, M.Ö. 301 İpsos Savaş’ında yenilmesi ve ölmesi üzerine Bithynia dışta kalmak üzere Batı Anadolu toprakları Lysimakhos’un yönetimine geçti¹¹. İpsos Savaşı öncesi Lysimakhos, Antigonos’un Frigya’da merkezi olan Synnada’yı kuşattı. Kalenin yöneticisi olan Docimus, kaleyi ve Antigonos’un hazinesini Lysimakhos’a direnmeden teslim etti.

Docimus yönetimi altında çalışan Paphlagonialı Philetairos, Lysimakhos’un eline geçen hazinenin 9.000 talantonluk kısmı kendisine emanet edilerek, Pergamon Kalesine gönderildi. Lysimakhos’un hazinesinin Pergamon Kalesinde Philetairos tarafından korunması, ilerleyen süreçte Attalos Hanedanlığı’nın kurulmasına olanak verdi. Philetairos, Paphlagonia’nın Tieion kentinde doğdu. Annesinin yerel bir Paphlagonialı, babasının ise ismi dolayısıyla Makedonialı olduğu düşünülür¹². Strabon’un bize aktardığına göre; küçük yaşta dadısının kucağında geçirdiği bir olay yüzünden hadım kaldı ve hiç çocuğu olmadı¹³. Philetairos, hazineyi 20 sene boyunca Lysimakhos’a sadık bir şekilde korudu.

Harita 2.2. Ipsos savaşı sonrası

Kaynak: <https://sites.google.com/a/umich.edu/imladjov/maps>

¹¹ Hansen, 1971, s. 14.

¹² OGIS, no. 748; Philetairos’un Kyzikos halkı için gönderdiği hediyelerden bahsedilir. Yazıtta Philetairos, Attalos oğlu olarak geçer.

¹³ Strabon. XIII, 4,1.

M.Ö. 281 yılına geldiğimizde bu defa iki müttefik olan Lysimakhos ile Seleukos karşı karşıya geldi. Lysimakhos ile Seleukos'u karşı karşıya getiren olay; Lysimakhos'un Anadolu'daki Hellen kentlerinin saygı duyduğu oğlu Agathokles'i öldürtmesidir¹⁴. Lysimakhos'un eşi Arsinoe tarafından, kendi çocukları tahta geçmesi için kışkırtılan bir olaydı. Agathokles'in dul eşi Lysandra ve kardeşi Ptolemaios Keraunos, Selevkos'a sığındılar¹⁵. Bu durum, büyük bir imparatorluk kurma amacı olan Selevkos Nikator için bir fırsat oldu ve Lysimakhos'un elindeki zengin toprakları almak için harekete geçti. Selevkos Nikator yetmiş yaşlarında bir kral olarak sefere çıktı. Lysimakhos ise Selevkos Nikator yaşlarındaydı. Selevkos Nikator'un, hayalini kurmuş olduğu, doğup büyüdüğü Makedonia Krallığı'na sahip olma düşüncesi de bu sefere çıkmasında etkili olmuş olabilir. M.Ö. 282 de Philetairos, Lysimakhos'a karşı açıkça ayaklandı ve Selevkos'a bir mesaj göndererek önemli bir kalenin komutanı ve büyük bir hazinenin koruyucusu olarak yardımını sundu¹⁶. Hellen kentlerinin desteğini de sağlayan Selevkos Nikator, Hermos ırmağının yakınlarında meydana gelen Kyropedion Savaşı'nda, Lysimakhos'u yenilgiye uğrattı. Bu savaşta Lysimakhos öldü.

Philetairos'un Lysimakhos'a olan sadakatinin bozulmasında, saray entrikalarının da etkili olduğu görülür. Lysimakhos'un üçüncü eşi olan Kraliçe Arsinoe, Philetairos ve kardeşi Eumenes arasında anlaşmazlık vardı. Kraliçe Arsinoe'nin yönetiminde bulunan Amastris'in yönetimine Lysimakhos tarafından Eumenes geçirildi. Bu durum karşısında kraliçe Arsinoe'nin tavrı, Philetairos ve Eumenes'e düşmanca olmaya başladı¹⁷. Kraliçe Arsinoe'nin kışkırtmasıyla Lysimakhos'un Agathokles'i öldürtmesi sonucu oluşan hoşnutsuzluk havası, Philetairos içinde geçerliydi. R. E. Allen görüşüne göre; Philetairos'un Lysimakhos'u terk etmesinin sebebinin dramatize edilmemesi gerektiğidir. Selevkos, Lysimakhos'un aksine desteklenmesi gereken, daha güçlü bir kraldı¹⁸. Bu ihanet eylemi ve Selevkos'un Kyropedion'daki zaferi, Pergamon'un Philetairos'a kalıcı olarak sahip olmasını sağladı¹⁹.

Selevkos, Kyropedion Savaşı'ndan sonra doğduğu yerleri görmek ve Trakya'daki egemenliğini sağlamlaştırmak için Lysimakheia'ya gitti. Orada kurban törenini

¹⁴ Strabon. XIII. 4. 1; Memnon. XI-XII. 8; Justinus. XVII. 1. 2-6.

¹⁵ Errington, 2017, s. 77.

¹⁶ Pausanias. I. 10. 4.

¹⁷ Hansen, 1971, s. 16.

¹⁸ Allen, 1983, s. 12.

¹⁹ Magie, 1950, s. 4.

gerçekleştirdikten sonra atına dönerken refakatçilerinden biri olan I. Ptolemaios Soter'in oğlu Ptolemaios Keraunos²⁰ tarafından öldürüldü²¹. Philetairos yüksek bir bedel karşılığında Selevkos Nikator'un bedenini Ptolemaios Keraunos'dan aldı ve Pergamon'da yakıtılarak küllerini Selevkos Devleti'nin yeni kralı I. Antiokhos'a gönderdi²². Philetairos'un bu stratejik hamlesi, Pergamon'da bir hanedanlık kurmasında önemli yarar sağladı. I. Antiokhos, Lysimakhos'un hazinesinin bulunduğu Pergamon'un, kendisine sadık, vasal statüde kalmasına razı olmak durumundaydı.

Bu dönemde Anadolu, Avrupa üzerinden gelen bir göç dalgası ile karşı karşıya kaldı. Lysimakhos ve Selevkos Nikator'un ölümleri üzerine, Trakya ve Batı Anadolu'da otorite eksikliği oluştu. M.Ö. 281-279 yılları arası Hellas ve Trakya bölgelerine Kelt akınları başladı. Bunlardan bir grubu, Bithynia Kralı I. Nikomedes tarafından kardeşi Zipoites ile yaptığı taht mücadelesinde paralı asker olarak kullanılmak üzere Byzantion üzerinden karşı kıyıya, Anadolu topraklarına geçirildi²³. Sonraları Galatlar olarak bilinecek olan Kelt kavimleri, gruplar halinde Anadolu'ya giriş yaptılar. Galatlar'ın Anadolu'ya girmeleri, bölge asayişini bozdu ve beraberinde tahrip edilmiş topraklar bıraktı. I. Antiokhos, M.Ö. 269 Fil Savaşı olarak bilinen savaşta, Galat akınlarını kısa sürede olsa durdurmayı başardı²⁴. I. Antiokhos, Galatlar'a karşı kazandığı zaferden sonra Soter (Kurtarıcı) unvanını aldı. Galat akınlarından Pergamon kentinin saldırı aldığı muhtemeldir. Pergamon yöneticisi Philetairos'un Galatlar'a karşı zaferini, Deloslular tarafından onurlandırılmasından anlıyoruz²⁵.

Bu koşullar altında, Philetairos'un Hellen kentlerine yardımlarda bulunduğunu görmekteyiz. Galat akınlarından olumsuz etkilenen Kyzikos kentine armağanlar²⁶ göndererek, bu kent ile iyi ilişkilerde bulunmaya önem verdi. Philetairos'un yardım ettiği bir başka kent ise Pitane kenti oldu. Pitane kentine I. Antiokhos'dan toprak alımı

²⁰ Şimşek (Keraunos) lakaplı Ptolemaios, Makedonia tahtını bu suikast ile kısa süreli ele geçirmiştir.

²¹ Strabon. XIII. 4; Pausanias. I. 16. 2; Appianus. *Syrian Wars*. 62.

²² Appianus. *Syrian Wars*. 63; Hansen, 1971, s. 17. Aradaki bağ Philetairos'un yeğeni Attalos'un, Antiokhos'un kardeşi Akhaios'un kızıyla evlenmesiyle kuvvetlendi. Ayrıca bk. Magie, 1950, s. 4.

²³ Livius. XXXVIII. 16; I. Nikomedes bu destek sayesinde kardeşi Zipoites'e karşı zafer kazandı. Konuya ilişkin olarak ayrıca bk. Errington, 2017, s. 125.

²⁴ Appianus. *Syrian Wars*, 65.

²⁵ IG XI, 4, 1105; Magie, 1950, s. 6; Austin, 2006, s. 400.

²⁶ OGIS, no. 748; Galatlar ile mücadeleleri esnasında tahıl yardımında bulundu; ayrıca kendi egemenlikleri altındaki bölgelerde vergi ödemeksizin sığır alma ayrıcalığı tanıdı. Ayrıca bk. Austin, 2006, s. 398.

için maddi destek verdi²⁷. Komşu Hellen kentlerine vermiş olduğu bağışlar ve hediyeler, Philetairos'un Hellen dünyasında saygın bir yer edinmesine olanak sağladı. Yazıtlar aynı zamanda Philetairos'un bağışlarının Anadolu'da bulunan Hellen kentleri ile sınırlı kalmadığını gösterir²⁸.

Pergamon kentinin Philetairos dönemindeki yönetim alanı, Kaikos vadisi ile sınırlıdır. Vadinin, denize dökülen batı kısmının Pitane kentinin sınırlarında bulunmasından dolayı, Pergamon'un bu dönemde denizle bağlantısı yoktu. Doğu yönünde ise Selevkos askeri kolonisi olan Nakrasa'nın varlığı, Pergamon'nun doğu yönünde genişlemesini engellemektedir. Philetairos döneminde inşa edilen Meter tapınağının, Aspordenon dağının kuzey kısmında olması, bu noktadan itibaren Pergamon hakimiyet alanı olarak kabul edilir²⁹. Philetairos'un hakimiyet alanını genişletmede Selevkos engeline takılmış olsa dahi, Philetairos hazinesini cömertçe bağışlarda kullanmasından dolayı, Hellen dünyasında saygınlığını ve etkinliğini arttırmıştır.

Philetairos, zenginliğini komşularıyla dost olmak ve belki de etkilemek için kullandı, ama burada daha açık bir şekilde ortaya çıkıyor ki kayda değer mali bağımsızlığına rağmen, Pergamon'daki konumunun ötesinde, Selevkos hükümdarı I. Antiokhos tarafından kendisine yetki bakımından hiçbir şey verilmedi³⁰. Philetairos'un döneminde Pergamon için bir tanım yapmak zordur. Yarı bağımsız bir şekilde hareket eden Philetairos'un, kral unvanını kullanmamasının yanı sıra, Selevkoslar ile karşı karşıya gelecek bir eylemde bulunmadığı görülür. Selevkoslar ile çatışmadan kaçınarak, iyi ilişkiler kurdu; Philetairos kardeşinin oğlu Attalos'un I. Antiokhos'un kardeşi Akhaios'un kızı ile evlendirmesi kanıt olarak görülebilir. Philetairos'un ölümü sonrası, Pergamon yöneticiliğine kardeşi Eumenes geçmiştir.

2.3. I. Eumenes Dönemi (M.Ö. 263-241)

Pergamon'da Dynasteia Dönemi'nin ikinci yöneticisi olan I. Eumenes zamanında Ptolemaioslar ile iyi ilişkiler kurulduğu ve Selevkoslar ile ilişkilerin aniden bozulduğu görülür. Selevkoslar'ın Suriye savaşları sonucu, Batı Anadolu hakimiyeti sarsıldı. Bu durum, Pergamon'un bağımsızlığına ve genişlemesine katkı sağladı. Ptolemaioslar ve

²⁷ OGIS, no. 335.

²⁸ OGIS, no. 310-311; Austin, 2006, s. 398-400.

²⁹ Malay, 1992, s. 19.

³⁰ Allen, 1983, s. 15.

Selevkoslar arasındaki çekişme, I. Eumenes'in bağımsızlık yolunda adım atmasına olanak sağladı. Olasılıkla II. Ptolemaios'un kışkırtmasıyla, I. Eumenes paralı askerlerden oluşturulan bir ordu ile M.Ö. 262 de Sardes civarında I. Antiokhos'un karşısına çıkarak, büyük bir zafer kazandı³¹. Selevkoslar'a karşı kazanılan zaferden sonra Pergamon sikkelerinde I. Selevkos Nikator'un portresi yerine, hanedanlığın kurucusu sayılan Philetairos'un portresinin kullanılması, Pergamon'un bağımsız bir statüye kavuştuğunu gösterir.

Sardes savaşında I. Antiokhos'un mağlup edilmesi, I. Eumenes'e topraklarını genişletme fırsatı verdi. Bu dönemde Pergamon hakimiyetinin ulaştığı sınırları belirlemek zordur. Fakat Eumenes tarafından kurulmuş iki askeri koloni Philetaireia ve Attaleia³² hakimiyet alanı hakkında fikir yürütmede yardımcı olur. Pergamon hakimiyet alanı kuzeydeki İda dağlarından, Kaikos ve Hermos arasındaki dağlara kadar uzanan, Ege sahillerini kapsamayan bir alandan oluşuyordu. Aiolis Bölgesi kentlerinden Elaia, Pergamon'un denize açılan limanı ve ordunun donanma üssü oldu.³³ Askeri koloni uygulaması asker ihtiyacı karşılamada daha az maliyetli bir uygulamadır. Askerlerin ücretlerinin ödenmesinin yanı sıra askerlere toprak mülkiyeti sağlayarak bağlılıklarını sağlamada yardımcı olur. Pergamon topraklarının Sardes savaşından sonra genişlemesi, Galatlar ile sınır olarak yakınlaşmasına sebep oldu. I. Eumenes, Galat yağmalarına karşı haraç vererek yağma tehlikesinden uzak kaldı³⁴.

Bu döneminin önemli olaylarından biride paralı askerler ile yaşanan sorun oldu. Attaleia ve Philetaireia'da konuşlanan paralı askerler, I. Eumenes'e isyan etti. Dört ay süren bu isyan, Eumenes'in tavizler vermesi ve askerlerin yeminler etmesi üzerine son buldu³⁵. Bu olay, I. Eumenes'in paralı askerler üzerindeki otoritesinin kırılğan olduğu sonucunu ortaya koyar. Diğer önemli mesele, I. Eumenes'in, Pergamon halkına mektubudur. Yazıtta generallerin onurlandırılması için meclise tavsiyelerde bulunur³⁶. Eumenes'in mektupta kullanmış olduğu hitap şekli açısından önemlidir. Tavsiye

³¹ Strabon. XIII. 4. 2; Magie, 1950, s. 6. I. Eumenes'in Sardes civarında I. Antiokhos'u yenmesi hakkında şüpheler vardır. Ayrıntı bilgi için bkz. Evans, 2012, s. 15-17.

³² İda Dağının eteklerine, kuzeyden gelebilecek saldırılara karşı önlem olarak askeri karakol kuruldu ve Philetaireia adı verildi. Aynı şekilde, güneyden gelebilecek saldırılara karşı Attaleia kuruldu. Ayrıca bk. Malay, 1992, s. 21

³³ Magie, 1950, s. 7.

³⁴ Hansen, 1971, s. 24; Magie, 1950, s. 6.

³⁵ OGIS, no. 266.

³⁶ OGIS, no. 267.

olarak sunulan mektup, gerçekte emirname niteliği taşır. Kral unvanı taşımayan Eumenes'in, kral gibi yönettiğini ortaya koyar. I. Eumenes ismi dışında, her yönüyle bir kraldı.

I. Eumenes Dönemi, genel olarak barış ve huzurlu bir dönem oldu. Genişleyen topraklar sayesinde Pergamon bölgesel bir güç oldu. Kaynakların yetersizliği, I. Eumenes dönemi hakkında bilgilerimizi kısıtlar. M.Ö. 241 yılında I. Eumenes'in ölümü üzerine Pergamon yöneticiliğine I. Attalos geçti.

2.4. I. Attalos (M.Ö. 241-197) ve Krallık Döneminin Başlaması (Basileia)

I. Attalos, babası Attalos'un ölümü üzerine, babasının kuzeni olan I. Eumenes tarafından evlat edinildi ve yetiştirildi. I. Attalos'un saltanatını değerlendirirken oldukça güç zorluklar ile karşı karşıya kalıyoruz. Bunlardan en önemli süreci M.Ö. 241-216 arasını kapsayan askeri seferleridir. Pergamon bağımsız bölgesel yerel yönetimini krallık olarak tarih sahnesine çıkarması, I. Attalos'un ilk ve en önemli girişimi olmuştur. İktidara gelmesiyle Tolistoages Galatlarına verilen, haraç vasfı taşıyan vergiyi kaldırdı³⁷. Galatların ciddi miktardaki vergiden mahrum kalması, onları Pergamon'a karşı hareket etmeye zorladı. I. Attalos, yaklaşan Galat ordusunun Pergamon'a gelmesini beklemeden harekete geçti³⁸. Galatları yukarı Kaikos Ovası'nda karşılayarak kesin bir zafer kazandı.³⁹ Attalos, zaferinden sonra Basileus (Kral) ve Soter (Kurtarıcı) olarak selamlandı. Hellen kentlerinin koruyucusu olma ve Galatlara karşı önderlik etme vasfını kazanmak, Attalos Hanedanlığı'nın kuruluşundan itibaren değer verdikleri siyasi bir nüfuz oldu. Bu zafer ile beraber Pergamon, tam bağımsız bir krallık olarak ardından söz edilir duruma geldi. I. Attalos'un yönetim alanı hala oldukça sınırlıydı. Fakat Selevkoslar ile ilgili gelişen olaylar I. Attalos'un genişlemesine fırsat yarattı.

³⁷ Livius. XXXVIII. 16; Strabon. XIII. 4. 2; Polybios. XVIII. 41.

³⁸ Vergi ödemeyi reddeden Attalos saldırıya açık duruma geldi. Fakat kendisi böyle bir sonuçla karşılaşacağını biliyordu. Pergamon ordusunun bu durumun üstesinden gelebilecek potansiyelde olduğu şeklinde yorumlanmalı; Allen, 1983, s. 32.

³⁹ Magie, 1950, s. 7; OGIS, no. 269; Attalos zafer kaidelerini Athena tapınağına adadı.

Harita 2.3. Galatia Bölgesi

Kaynak: https://tr.wikipedia.org/wiki/Dosya:Galatia_Map.png

2.4.1. I. Attalos – Antiokhos Hieraks Mücadelesi

Selevkos kralı II. Antiokhos'un ölümü sonrası, hanedanlık içinde siyasi sorunlar baş gösterdi. II. Selevkos tahta geldiğinde yönetimi erkek kardeşi Antiokhos Hierax ile paylaşmak zorunda kaldı. Buna göre; Antiokhos Hierax, Toroslar'ın batısında kalan Anadolu topraklarını yönetecekti. III. Suriye savaşının bitmesinden sonra, II. Selevkos ile Antiokhos Hierax'ın arası açılmaya başladı. Ancyra da meydana gelen, Kardeşler savaşında, Antiokhos Hierax, paralı Galat askerleri ve Pontus Krallığı'nın desteği sayesinde savaşı kazandı (M.Ö.239). II. Seleukos bu savaştan sonra Anadolu'da Toroslar'ın ötesini Antiokhos Hierax'a bırakmak zorunda kaldı. Batı Anadolu'nun yönetimi tamamen yağmacı Galatların desteğini alan Hierax'ın eline geçti.

Hierax'ın Anadolu üzerindeki otoritesi, yeni kral unvanı almış olan I. Attalos tarafından tehdit ediliyordu. Selevkosların eski vasalı olan Attaloslar'ın tekrar kontrol altına almak için Hierax harekete geçti⁴⁰. I. Attalos'a karşı silaha sarılmada istekli olan Galatlar, Ancyra savaşında olduğu gibi Hierax'a destek vermede gecikmedi⁴¹.

⁴⁰ Magie, 1950, s. 8

⁴¹ Hansen, 1971, s. 34; Attalos karşısında yenilgi alan Galatların Tolistobogioi kolunun yanı sıra, başka Galat boyu olan Tektosages koluda Hierax'ı destekledi

Hierax'ın kuvvetleri Pergamon yakınlarında bulunduğu düşünölen, Aphrodision bölgesinde bozguna uğradı⁴². Hierax ve I. Attalos arasında gerçekleşen savaşlar hakkında bilgiler düzensiz ve kısıtlıdır. Aphrodision savaşından sonra üç farklı savaşın gerçekleştiğini, savaşların Pergamon güçleri tarafından kazanıldığını, Pergamon'daki zafer anıtlarından anlıyoruz. Yazıtlardan anlaşıldığı kadarıyla, savaşlar Phrygia, Sardes'in kuzeyinde bulunan Koloe ve Maiandros ırmağının bir kolu olan Harpagos civarında oldu⁴³. Pergamon yönetim alanının dışında, Karia bölgesinde gerçekleşen son savaşta, Attalos'un saldıran taraf olduğu anlaşıyor. Attalos'un zaferlerinin tarihlerini, sırasını ve bunların ne kadar sürede gerçekleştiğini söyleyecek durumda değiliz. Yenilginin ardından Antiokhos Hierax, Selevkosların doğu bölgelerini ele geçirmek için başarısız bir girişimde bulundu. Umdüğünü bulamayan Hierax, Thrakia bölgesine kaçtı ve bir grup Galat tarafından öldüröldü (M.Ö. 228).

Antiokhos Hierax'ın yenilmesinden sonra, Attalos'un Batı Anadolu üzerinde egemenliği arttı. Kıyı Hellen kentlerinin Attalos'u özellikle Galatlara karşı kazandığı zaferlerden dolayı dostları ve koruyucusu olarak saymasına neden oldu. Troas Bölgesi'nden Lampsakos, Ilion ve Aleksandreia, güneye doğru Smyrna gibi pek çok Hellen kenti, Pergamon ile ittifak haline girdi. Attalos'un karısı Apollonis'in Kyzikoslu olmasından dolayı, bu kent ile özel bağları vardı⁴⁴. II. Selevkos, Anadolu'da kaybettiği eski toprakları geri almak için bir girişimde bulunamayacak kadar meşguldü. Halefi III. Selevkos, Batı Anadolu hakimiyetini tekrar kazanmak adına I. Attalos'un üzerine generallerini gönderdi. Fakat Attalos karşısında bir başarı kazanamadı⁴⁵. III. Selevkos bizzat ordunun başında sefere çıktı. III. Seleukos M.Ö. 223'te Akhaios'u yanına alarak Torosları geçerek Phrygia'ya ilerledi. Fakat subayları tarafından yolda öldüröldü⁴⁶. III. Selevkos'un da aradan çekilmesiyle, I. Attalos, Bithynia Krallığı ve Ptolemaiosların ellerinde tuttıkları Karia ve İonia'nın bir kısmı dışta kalmak üzere, Batı Anadolu üzerindeki hakimiyeti sağlamlaştırdı.

⁴² OGIS, no. 275; Savaşın gerçekleştiği yer kentin dışındaki Aphodite Tapınağının bulunduğu yer olduğu düşünölmekte. Polybios. XVIII. 2; Hansen, 1971, s. 34.

⁴³ OGIS, no. 273-279; Errington, 2017, s. 133; Malay, 1992, s. 31.

⁴⁴ Magie, 1950, s. 9.

⁴⁵ OGIS, no. 277.

⁴⁶ Polybios. IV. 48; Appianus. *Syrian Wars*. 66;

2.4.2. I. Attalos – Akhaïos Mücadelesi

III. Selevkos'un ölümü sonrası, ordunun kontrolü, akrabası olan Akhaïos'a geçti. Akhaïos, III. Selevkos'un katillerini cezalandırdı ve kurmaylarının isteklerine uymayarak Selevkos tahtına göz dikmedi. II. Selevkos'un oğlu III. Antiokhos, Selevkos tahtına çıktı⁴⁷. III. Antiokhos, Hermeias'ın tavsiyesi ile Anadolu'daki ordusunun yönetimine Akhaïos'u geçirdi. Akhaïos'un görevi, I. Attalos'un girişimleri sonucu sarsılan Anadolu'da Selevkos egemenliğinin tekrardan tesis edilmesi olacaktı. Attalos'un, Galatlar'dan ve Antiokhos Hierax'dan sağladığı kazanımları artık tehdit altındaydı.

Akhaïos, yetenekli bir komutan olduğunu başarılı bir ilerleyiş sağlayarak gösterdi, I. Attalos'un üstünlüğünü kırmakla kalmadı, Hierax'ın kaybettiği toprakları geri aldı ve Pergamon Krallığı'nı I. Eumenes zamanındaki sınırların gerisine kadar itmeyi başardı⁴⁸. Attalos, Pergamon'un surlarına çekilmek zorunda kaldı. Akhaïos böylelikle Teos, Kolophon, Kyme, Myrina, Phokaia, Aigai, Temnos ve Troas ile sınır olan kentlerle Mysia'nın bir bölümünü Selevkos hakimiyetine kattı⁴⁹. Pergamon Krallığı Lampsakos, Ilion ve Aleksandreia gibi sadık müttefikleri dışında tüm kontrolünü kaybetti. Anadolu'da üstünlüğünü kaybeden Attalos, Selevkoslar arasındaki aile çekişmelerinden tekrar yararlanma imkânı buldu. Zira Akhaïos, Anadolu'yu III. Antiokhos'un adına ele geçirdikten sonra, kendini bağımsız kral ilan etti. Akhaïos, egemenliğini tesis etmesinden sonra, III. Antiokhos'un krallık üzerinde uğraşmak zorunda kaldığı isyanlar ve Ptolemaioslar ile olan mücadelesinden faydalanarak, M.Ö. 220'de Laodikeia kentinde taç giyerek bağımsızlığını duyurdu. Akhaïos, III. Antiokhos'un meşguliyetinden faydalanarak, Selevkos topraklarına sefer yapma girişiminde bulundu. Fakat askerleri Suriye'ye yürümeyi reddetti⁵⁰. Akhaïos, yönetim alanını genişletmek için Anadolu'nun güney kesimine yöneldi. M.Ö. 218'de Pisidia ve Pamphylia Bölgesine sefer düzenledi. Selevkosların tam olarak egemenlikleri altında olmayan bu kesim, güçlü Serge kenti dahil olmak üzere Akhaïos'un egemenliğine girdi.

⁴⁷ Polybios. II. 71; Appianus. *Syrian Wars*. 66.

⁴⁸ Polybios. IV. 48; Hansen, 1971, s. 39.

⁴⁹ Ma, 1999, s. 55.

⁵⁰ Polybios. IV. 48.

Attalos, Akhaïos'un isyan etmesi ve yönünü Anadolu'nun güneyine çevirmesini fırsat bilerek harekete geçti. Thrakia bölgesinde bulunan, Aigosagoi Galatlarından sağladığı paralı askerler ile Aiolis Bölgesine doğru ilerledi. Bölgede bulunan Hellen kentleri, Pergamon ordusunu olumlu karşıladı. Teos ve Kolophon kentleri Attalos'a elçiler göndererek, bağlılıklarını bildirdiler. Smyrna kenti, Pergamon ile olan müttefikliğine sadık kaldığı için elçileri iyi karşılandı.⁵¹ Aiolis bölgesinden Efesos'a kadar kıyı bölgesini kontrolü altına alan Attalos, Mysia'nın iç kesimlerine doğru harekete geçti. Attalos, Makestos vadisinde ordu kampını kurduğu sırada, M.Ö. 218 Eylül ayının ilk geçesinde ay tutulması meydana geldi⁵². Pergamon ordusunda paralı asker olan Galatlar, bu durumdan korkarak daha fazla ileriye gitmeyi kabul etmediler⁵³. Bu durum karşısına Attalos, Galatlar'ın saf değiştirme olasılığını hesaba katarak, Mysia içlerine girmeyi durdurdu ve yönünü Troas Bölgesi'ne çevirdi. Troas bölgesinde bulunan müttefikleri Lampsakos, Ilion ve Aleksandreia şehirlerinin dostluğunu tekrar tazeledi. Lampsakos Bölgesinde bulunan Gergitha halkını, Kaikos bölgesine yerleştirdikten sonra, Pergamon'a geri döndü ve seferini tamamladı⁵⁴. Özellikle Aiolis ve Mysia Bölgeleri'nde kontrolü tekrar sağlama amacı taşıyan bu sefer, Pergamon krallığının askeri girişimlerinde Hellen kentlerinin desteğine ihtiyacı olduğunu gösterir⁵⁵. Batı Anadolu'daki kontrolü tekrar sağlayan Attalos, Akhaïos ile karşılaşmaya hazır duruma geldi.

Akhaïos, yönetim merkezi Sardes kentine döndüğünde, kendisini daha güç bir durumda buldu. Selevkos kralı III. Antiokhos, doğu isyanlarını bastırdıktan sonra, Anadolu'ya yöneldi ve eski düşmanlıklarını kenara bırakarak Attalos ile ortak düşmana karşı hareket etmek için antlaşma yaptı. Bu antlaşmaya göre III. Antiokhos, Pergamon Krallığı'nın sınırlarını tanımaya söz verdi⁵⁶. III. Antiokhos'un uzun süren iç isyanlardan sonra, kalıcı olarak topraklarında hakimiyet kurmak istemesi, Attalos ile antlaşma yapmasından anlaşılır. M.Ö. 216 yılı içerisinde III. Antiokhos, ordusuyla

⁵¹ Polybios. V. 77.

⁵² Hansen, 1971, s. 41.

⁵³ Polybios. V. 78.

⁵⁴ Gergitha için bk. Strabon. XIII. 1. 19. Attalos'un Gergitha halkını Kaikos ovasına yerleştirmesi, asker kaynağı ve sınır güvenliğini sağlama amacı taşıyor. Ayrıca bk. Hansen, 1971, s. 42.

⁵⁵ Aiolis ve Mysia kentlerinin Attalos'a bağlılıklarının derecesini belirlemek zordur. Haraç ödeyip ödemediklerine dair doğrudan bir kanıt bulunmamaktadır. Ayrıntılı bilgi için bk. Allen, 1983, s. 44.

⁵⁶ Polybios. V. 107; Antlaşma için bk. Ma, 1999, s. 60. III. Antiokhos'un ordusu, Akhaïos'un üstesinden gelmeye yeterdi. I. Attalos ile antlaşma yapmasındaki asıl sebep, I. Attalos'un Akhaïos ile aynı tarafta bulunma tehlikesinden çekindiği için kaynaklandı. Ayrıca bk. Evans, 2012, s. 22.

Torosları aşarak, Akhaïos'un üzerine harekete geçti. Akhaïos, meydan savaşı yapmaktan kaçınarak, Sardes surlarına çekilmeyi tercih etti. Bir yıldan uzun süren bir kuşatmadan sonra Sardes düştü ve Akhaïos ele geçirilerek idam edildi. III. Antiokhos, Selevkos topraklarının birliğini sağlamış oldu. (M.Ö. 213). III. Antiokhos, Mysia Bölgesi'nin büyük bir kısmını I. Attalos'a bıraktı. Hellespontos Phrigyası olarak bilinen Mysia'nın bu kesmine, Pergamon Krallığı'na dâhil edildikten sonra Attaloslar tarafından kazanılmış Frigya anlamına gelen Phrygia Epiktatos denildi⁵⁷.

Akhaïos tehlikesinin son bulmasından sonra, Pergamon Krallığı'nın merkezi bir yönetim olarak, Hellen kentleri üzerindeki otoritesi daha net görünür. I. Attalos'un M.Ö. 207/206 yılına tarihlenen Magnesia halkına gönderdiği mektupta önemli detaylar bulunur. Artemis onuruna düzenlenen festivalin kendisinin tanınmasının yanı sıra, kendisine bağlı kentlerinde tanıyacağını bildirmiştir⁵⁸. İlgili şehirlerin I. Attalos'un sıkı kontrolü altında bulunduğu görülür. Bahsi geçen kentlerin, Aiolis kentleri olma olasılığı vardır. Bu dönemde Pergamon Krallığı'nın Aiolis ve Mysia Bölgelerinde kurduğu otoritesinin niteliği: kentlerin dış politika ve kent toprakları üzerinde askeri kolonilerin kurulmasında tam yetki; fakat kentlerin iç işlerine müdahale etmeme ve kent yönetimine yetkili bir vali atamaması şeklindedir.⁵⁹

2.4.3. Pergamon – Roma Yakınlaşması ve I. Makedonia Savaşı (M.Ö. 215 – 205)

M.Ö. 228'de Roma, Adriyatik Denizi'nin güvenliği ve korsanlık faaliyetlerini engellemek için I. Illyria seferini düzenledi. Bu askeri girişim, Illyria bölgesinde nüfuz kazanmak isteyen Makedonia krallığının açık bir tepkisiyle karşılaşmadı. Fakat M.Ö. 219'da Roma, Kartaca ile yeni bir harbe girmeden önce, II. Illyria seferini düzenlemesiyle, bu gerilim hissedilmeye başlandı. Antigonos Doson'un sonrasında tahta çıkan V. Philippos, Roma'nın doğu sahillerine kalıcı olarak yerleşmesine engel olmak için girişimlere başladı. V. Philippos, Roma'nın zor durumda kalmasından yararlandı. Hannibal'ın Roma üzerine yürümesi kaçınılmaz bir fırsat olarak görüldü. M.Ö. 217'de Trasimenus Gölü savaşında Roma kuvvetlerinin Hannibal tarafından mağlup edilmesiyle, V. Philippos, Hellenler ile giriştiği savaşa son verdi ve Aitolia

⁵⁷ Strabon, XII. 4. 3.

⁵⁸ OGIS, no. 282.

⁵⁹ Allen, 1983, s. 45; Aiolis bölgesi öteki bölgere kıyasla, Pergamon Krallığın daha sıkı kontrolüne maruz kaldı.

birliğiyle barış yaptı. V. Philippos, hareket etmekte gecikmedi ve Illyria sahillerini denetim altına almak için donanmasını gönderdi. Fakat Romanın erken müdahalesi ile başarılı olamadı⁶⁰.

Hannibal için Makedonia Krallığı, uygun bir müttefik olarak görüldü. Savaş süreci içerisinde, Kartaca ordusunun iâşe ve asker desteğine ihtiyacı vardı. M.Ö.215’de Cannae Savaşı’ndan sonra, Kartaca – Makedonia ittifakı gerçekleşti⁶¹. Müşterek düşman Roma’ya karşı birlikte savaşmak, her iki taraf içinde yararlı kazançlar sağlıyordu. Hannibal, Akdeniz’in hakimiyetini ve I. Kartaca Savaşı’nın intikamını almayı kendisine hedef yaptı. V. Philippos’un hedefi ise, Roma’yı Illyria’dan atmaktı. Hannibal, Roma’yı çok zor bir durumda bıraktı. İtalya’da bulunan Roma müttefikleriyle arasını açtı ve Capua gibi önemli bir kenti, ittifakına dahil etti. Bu şartlar altında, Roma’nın tek başına Hannibal ve V. Philippos ile mücadele edecek gücü yoktu. Roma’nın müttefiklere ihtiyacı vardı.

Harita 2.4. II. Kartaca Savaşı

Kaynak: <https://www.worldhistory.org>.

V. Philippos’un, İtalya’daki savaşa doğrudan katılabilmesi için, Illyria’ da tutunması ve Hellas’ta konumunu sağlama alması gerekti. Roma’nın önceliği, Makedonia kuvvetlerini İtalya dışında tutmaktı. V. Philippos’un ilk olarak Illyria

⁶⁰ Bosch, 2020, s. 90; Demircioğlu, 2019, s. 282-290; Errington, 2017, s. 184-185.

⁶¹ Polybios. VII. 9; Demircioğlu, 2019, s. 290; Faulkner, 2020, s. 123.

üzerine donanma göndermesi gerekti. Fakat Romanın, M. Valerius Laevinus komutasında donanma ile bölgeyi kontrol altına alması, Philippos'un başarısızlığına yol açtı (M.Ö. 214)⁶². Roma adına bölgede bulunan Laevinus, Aitolia birliği ile Naupaktos Antlaşmanı yaptı⁶³. Antlaşmaya göre; ele geçirilen topraklar, Aitolia Birliğinin olacak, ege geçirilen yerlerden sağlanacak ganimetten Romalılar pay alacaktı. Roma, Makedonia ile girişilen savaşa sadece donanma mahiyeti ile katıldı. Kıta Hellas'da bulunan Aitolia birliğinin kuvvetleri, savaşı karadan yürütecekti.

Pergamon Krallığı, kuruluşunun ilk yıllarından itibaren Hellen kentleri ile iyi ilişkiler içerisine girdi. Anadolu'da olduğu kadar, kıta Hellas'da bulunan Hellen kentleri ve konfederasyonlarda buna dahildi. Akhaïos sorunu ortaya çıkmadan önce I. Attalos, Hellas'da bulunan Aitolia Birliğine yardımlarda bulundu. Aitolia'daki Elaos Kalesinin güçlendirilmesi gibi yapılan bu yardımlar⁶⁴, Makedonia Krallığı'na karşı alınan bir önlemdi. Süreç içerisinde, Makedonia kralı V. Philippos'un Hellas ve Illyria sahilleri üzerindeki girişimleri, Batı Akdeniz'de yükselen güç olan Roma'nın, Aitolia Birliği ile ortak hareket etmesine yol açtı. V. Philippos'un güçlenmesinden rahatsız olan Attalos, Bithynia kralı Prusias'ın akrabası V. Philippos'un yanında yer alması eklenince, Pergamon Krallığı için hayati bir duruma dönüştü. Attalos, Roma ve Aitolia birliğinin yanında saf tutmaya hazırdı. Roma, V. Philippos'u meşgul edecek müttefikleri bulmayı başardı ve tüm gücünü Hannibal meselesiyle ilgilenmeye ayırdı.

M.Ö. 210'da I. Attalos savaşa doğrudan dahil oldu. Savaş sahasının Ege Denizine geçmiş olması, Hannibal ve V. Philippos'un Adriatik Denizi üzerindeki planlarını sekteye uğrattı. Makedonia Krallığı, Roma'nın müttefikleri tarafından çember altına alınarak, Roma yararına etkisizleştirilmeye çalışıldı. Aitolia birliği karadan Thessalia'ya yürüdü⁶⁵. Pergamon ise, Atina'nın yakınında bulunan Aegina adasını ele geçirdi⁶⁶. M.Ö. 208'e kadar Pergamon ve Roma deniz kuvvetleri Makedonia zararına başarılı girişimlerde bulundu. V. Philippos, Illyria hedefinden vazgeçmek zorunda kaldı ve savunma durumuna geçti.

⁶² Demircioğlu, 2019, s. 291

⁶³ Livius. XXVI. 24. 1.

⁶⁴ Polybios. IV. 65; Errington, 2017, s. 182.

⁶⁵ Demircioğlu, 2019, s. 293.

⁶⁶ OGIS, no. 281; I. Attalos, Aegina adası için Aitolia birliğine 30 talent ücret verdi.

I. Attalos'un savaş içerisindeki varlığı çok uzun sürmedi. Bithynia kralı I. Prusias, Makedonia kuvvetleri ile Anadolu'da Pergamon arazisine saldırıya başladı. Pergamon Krallığı'nın güvenliği açısından I. Attalos, Anadolu'ya geri çekilmek zorunda kaldı⁶⁷. Attalos'un savaş meydanından çekilmesiye, Makedonia kuvvetleri Ege Denizinde rahat hareket etmeye başladı. Roma filosu daha fazla tutunamadı ve geri çekildi. V. Philippos hem karadan hem de denizden yürüttüğü başarılı müdahaleler sonucu, Aitolia birliği barış antlaşması yapmak zorunda kaldı. Sonraki sene, M.Ö. 205'de Roma'nın Hannibal'a karşı yükü hafifleyince Illyria üzerinden savaşa bir müddet daha devam etti. Fakat netice alınamayınca Makedonia ile Phoinike antlaşmasını yaptı⁶⁸. Antlaşmaya göre; V. Philippos'un Hellas üzerindeki hakimiyetine dokunulmadı fakat Roma'nın Adriyatik ve Illyria üzerindeki konumu, Makedonia tarafından tanındı. Roma, bu savaştaki hedefini yerine getirmiş oldu. Makedonia birliklerini İtalya dışında, Hannibal'a destekten uzak tutmayı başardı. Aitolia birliği ise istediğini alamadı.

Antlaşmadan sonra Roma, Pergamon Krallığı'nın başka bir konuda yardımını istedi. Sibyllae adı verilen kehanet kitaplarının yorumlanması sonucu, Kartaca'yı yenmek için, Anadolu'da bulunan Ana Tanrıca (Magna Mater) Kültünün Roma'ya getirilmesine Senato tarafından karar verildi. Roma, Anadolu'da dost olarak gördükleri Pergamon Krallığı'nın kendilerine yardım edeceğinin düşünerek elçi gönderdiler. I. Attalos'un girişimleri sonucu, Pessinus'da bulunan siyah meteor taşı Roma'ya gönderildi⁶⁹. Titus Livius'un bahsettiği bu olayın gerçekliği tartışma konusudur. Galatlar'ın yaşadığı bölge içerisinde bulunan Pessinus'a yolculuk, olayın gerçekliğini sorgulatır⁷⁰. Marcus Terentius Varro'ya göre, Ana Tanrıca Kültü, Pergamon şehir duvarlarının yakınlarından getirildiği yönündedir⁷¹.

2.4.4. II. Makedonia Savaşı

Phoinike Barışı, çok uzun ömürlü olmayacağı belli bir antlaşmaydı. Her iki taraf istediğini alamamıştı. Roma bu antlaşmayı İtalya'da Hannibal tarafından baskı altında olması sebebiyle yaptı. V. Philippos ise Illyria üzerinden Roma'yı atmada başarılı

⁶⁷ Bu savaş hakkında çok az şey biliyoruz. M.Ö. 201 V. Philippos'un Anadolu seferi öncesi gerçekleşti. Allen, 1983, s. 49

⁶⁸ Demircioğlu, 2019, s. 294; Hansen, 1971, s. 48; Magie, 1950, s. 13.

⁶⁹ Livius. XXIX. 10. 4; Errington, 2017, s. 182; Evans, 2012, s. 27.

⁷⁰ Hansen, 1971, s. 51; Malay, 1992, s. 38-39.

⁷¹ Varro, L.L. VI. 15.

olamadı⁷². V. Philippos'un batıdaki hareketleri, Roma ile yaptığı antlaşma yüzünden kısıtlandı. Bu durum, kralın doğu bölgelerine doğru yönelmesine sebep oldu. M.Ö. 204'de IV. Ptolemaios Philopator genç bir yaşta öldü. Yerine henüz altı yaşında olan V. Ptolemaios Epiphanes geçti⁷³. Ptolemaiosların Batı Anadolu sahilleri ve Kyklad Adaları üzerinde önemli stratejik noktaları vardı. Mısır devletinde yaşanan hanedanlık sorunu, V. Philippos'un doğuda harekete geçmek için aradığı bir fırsat olarak karşısına çıktı.

V. Philippos'un doğu denizlerinde karşısına çıkan tek engel, Ptolemaioslar değildi. Ticari çıkarları olan Rodos Cumhuriyeti, Ege Denizi'nde kuvvetli bir donanmaya sahip bulunuyordu. Özellikle boğazlar üzerinde güçlü bir devletin bulunması, Rodos açısından ticari çıkarları için hayati bir öneme sahipti. Batı Anadolu'nun Karia bölgesinde varlık gösteren bu devlet, I. Makedonia Savaşı boyunca arabuluculuk siyaseti yürüttü. Aynı durum Pergamon krallığı içinde geçerli bir durumdu. V. Philippos'un Ege üzerinde denetim kurması, V. Philippos ile akrabalık bağı bulunan Bithynia kralı Prusias'ın Anadolu'da güçlenmesi ve hatta Makedonia ile beraber, Pergamon'un üzerine yürüme ihtimalini doğuruyordu.

IV. Ptolemaios Philopator'un ölümü sadece V. Philippos için fırsat yaratmadı. Selevkos kralı III. Antiokhos, Toroslar'ı aşarak Batı Anadolu üzerinde sefere girişti. III. Antiokhos, Karia Bölgesi'ne Zeuksis isimli komutanını görevlendirerek, kazanımlarda bulundu (M.Ö. 203). Alabanda/Antiokheia, Mylasa, Alinda, Amyzon şehirlerinde Selevkos hakimiyeti tesis edildi.⁷⁴ Pergamon hakimiyetinde bulunan Teos kentinin bu dönemde Selevkosların eline geçtiği görülür⁷⁵. Pergamon hakimiyet alanına yapılan bu girişim, I. Attalos'un tepkisizliğiyle karşılaşmak zorunda kaldı. Ege Denizinde V. Philippos'un faaliyetleri ve Bithynia kralı Prusias ile önceden girişilen mücadele, Pergamon Krallığı'nı güçsüz duruma düşürdü.

⁷² Demircioğlu, 2019, s. 296-297.

⁷³ Polybios. III. 2.

⁷⁴ Ma, 1999, s. 69.

⁷⁵ Teos ile ilgili yazıt için ayrıca bk. Austin, 2006, s. 344.

Harita 2.5. Devletlerin Ege Üzerindeki Hakimiyet Alanları (M.Ö. 200)

Kaynak: <https://sites.google.com/a/umich.edu/imladjov/maps?s=09>

V. Philippos, Ege üzerinde güçlü bir donanmaya sahip, Rodos Cumhuriyetine, ilk etapta doğrudan saldırıda bulunmadı. Makedonia ile Rodos arasında resmi bir dostluk antlaşması vardı. V. Philippos, Giritli korsanları Rodos'a karşı kışkırtarak, Rodos'un gücünü zayıflatma yolunu tuttu. M.Ö. 202'de Makedonia kuvvetleri kuzeyden harekete geçti. Byzantion'a ait Perinthos'u ele geçirdi ve Byzantion ile olan dostluğunu bozdu. Aitolia birliğinin elinde olan Lysimakheia'yı da ele geçirerek, Aitolleri karşısına aldı⁷⁶. İstanbul Boğaz'ının Avrupa yakasında kalan kısmını geçerek, kıyının karşı tarafında Khalkedon'u işgal etti. Daha sonra yönünü güneye çevirerek Kios ve Myrleia'yı ele geçirdi ve buraları Bithynia kralı Prusias'ın kontrolüne bıraktı.⁷⁷ V. Philippos'un bu girişimleri, Pergamon ve Rodos'u doğrudan karşısına alması ile sonuçlandı. Boğazlar üzerine yapılan bu seferler, Aitolialılar'ın Roma'ya elçi göndermelerine sebep oldu. I. Makedonia Savaşı'nda Aitolialılar Roma'dan ayrı

⁷⁶ SEG, 38. 603; V. Philippos, Lysimakheia'ya garnizon yerleştirdi ve kent sakinleri ile ittifak antlaşması yaptı.

⁷⁷ Polybios. XV. 23; Magie, 1950, s. 14; Demircioğlu, 2019, s. 300-301.

barış antlaşması yapmalarından dolayı, Roma tarafından sıcak karşılanmadı ve şikayetleri dikkate alınmadı⁷⁸.

Boğazlar üzerinde ticari menfaatleri bulunan Rodos Cumhuriyeti, Makedonia Krallığı'na savaş açmada gecikmedi. Fakat V. Philippos'un, Ege Denizi üzerinde kuvvetli bir donanması mevcuttu. Rodos'un tek başına baş edemeyeceği bir düşman karşısında müttefiklere ihtiyaç duydu. Boğazlar üzerinde ticari menfaatleri bulunan yalnızca Rodos Cumhuriyeti değildi. Pergamon Krallığı, en az Rodos kadar bu durumdan zarar gören taraftı. Pergamon ile Rodos ticari açıdan rakip olmalarına rağmen, ortak düşmana karşı birlikte hareket ettiler. Pergamon Krallığı için I. Prusias'ın, Makedonia saflarında yer alması, Bithynia'nın Anadolu'da genişleme tehlikesi doğuruyordu. Doğu tarafından, Selevkoslar'ın Batı Anadolu üzerindeki faaliyetleri, hali hazırda Pergamon'a karşı ciddi bir tehdit oluşturdu. I. Attalos'un Hellenlerin savunuculuğunu üstlenmesi, Selevkos Krallığının Hellen şehirlerine karşı yapmış olduğu seferden sonra, Pergamon Krallığının savaşa müdahil olmasında önemli rol oynadı.

M.Ö. 201'de, V. Philippos, Ege Denizi'ne donanması ile girdi ve saldırılarını sürdürdü⁷⁹. Ptolemaioslar'ın elinde bulunan Samos adasını işgal etti ve burada demir alan Mısır gemilerine el koydu. Sonraki istikameti Khaios adası oldu. Khaios adasının önlerinde Rodos ve Pergamon birleşik donanma kuvvetleri tarafından karşılandı. Rodos ve Pergamon deniz savaşını V. Philippos'a karşı kazandı. V. Philippos geri çekilmek zorunda kalmasına rağmen, bu yenilgiden çok etkilenmedi. V. Philippos'un Pergamon arazisine ordu sevk edeceğini tahmin eden I. Attalos, donanması ile daha fazla ilerlemedi ve Pergamon'a geri döndü. Pergamon kentinin bulunduğu mevki gereği aşılması zor bir savunma hattı vardı. Makedonia kuvvetleri Pergamon dışında kalan araziye yağmalamakla yetindi. Kentin dışında kalan Nikephorion ve Aphrodision tapınakları, bu yağmadan büyük zarar gördü⁸⁰.

Tek başına kalan Rodos donanması, Lade Adası açıklarında Makedonia ile yaptığı ikinci deniz savaşında yenildi. Zaferden sonra V. Philippos, derhal Karia sahillerine çıkartma yaptı ve kuvvetlerini iç bölgelere sevk etmeye başladı⁸¹. Pergamon ve Rodos

⁷⁸ Livius, XXXI. 29. 4.

⁷⁹ Livius, XXXII. 34.

⁸⁰ Polybios, XVI. 1; Evans, 2012, s. 30.

⁸¹ Errington, 2017, s. 200. Demircioğlu, 2019, s. 302; Hansen, 1971, s. 54-56; Magie, 1950, s. 14.

birleşik donanma kuvvetleri tekrar bir araya geldi. Bargylia Limanında Makedonia filosu, birleşik donanma kuvvetleri tarafından kuşatıldı. Karia Bölgesi'nde abluka altına alınan V. Philippos, Selevkos valisi Zeuksis'e, III. Antiokhos ile yaptığı antlaşmaya yeterince destek verilmemesinden şikâyetçi oldu⁸². V. Philippos, Karia'da tutunması olanaksız bir duruma geldi. Pergamon ve Rodos filosunun ablukasından kurtularak, Makedonia'ya geri dönmek zorunda kaldı.

M.Ö. 202'de Zama muharebesini kazanan Roma, Kartaca sorununu ortadan kaldırdı. Yorgun bir savaş döneminden çıkmış olması, ilk etapta doğuda gerçekleşen olaylara müdahil olmamasına sebep oldu. Rodos ve Pergamon tarafından Roma'ya elçiler gönderildi ve şikayetler dile getirildi. V. Philippos ile III. Antiokhos'un anlaştığını abartılı bir şekilde dile getiren elçiler, Roma'yı mümkün olduğu kadar kısa sürede savaşın içine çekmeye çalıştılar⁸³. Hannibal'ın İtalya seferi, Senato üzerinde yaşattığı korku, Romanın dış dünyaya kuşkuyla bakmasına yol açtı. Doğudan kendisine karşı bir tehdidin yükselmesi, Romanın tehdit altında olmasına sebebiyet verirdi. Roma'nın, Makedonia'ya savaş açmasına sebebiyet verecek hiçbir olay yoktu. Makedonia ile imzalanan Phoinike antlaşması Adriatik Denizini ilgilendiriyordu. Doğu denizi için V. Philippos'un uyması gereken bir kural yoktu. Ege üzerinde saldırılarına devam eden V. Philippos, Hellas'da Atina'nın arazisine girmekte gecikmedi. Yanı sıra Hellespontos Boğazı'nda Abydos kentini ele geçirerek, daha geniş bir çerçeveden saldırılarını sürdürdü. Roma, boğazların güvenliğini tehlikeye atılması ve müttefikleri Atina ile Pergamon'un arazilerine yapılan saldırılardan dolayı V. Philippos'a ultimatom niteliğinde elçiler gönderdi. Fakat sonuç alamadı. Roma'nın sonunda Makedonia Krallığı'na savaş açmaktan başka çaresi kalmadı⁸⁴.

M.Ö. 200'de Konsül Publius Sulpicius Galba komutasındaki ordu, İlyria'ya çıkartma yaptı. Ordudan ayrılan deniz donanması ise Atina'nın Peiraeus Limanı'na giderek, müttefik Atina⁸⁵, Rodos ve Pergamon donanmalarıyla beraber, Ege üzerinde Makedonia donanmasıyla karşılaşmaya hazırlandı. İlyria sahillerine çıkartma yapan

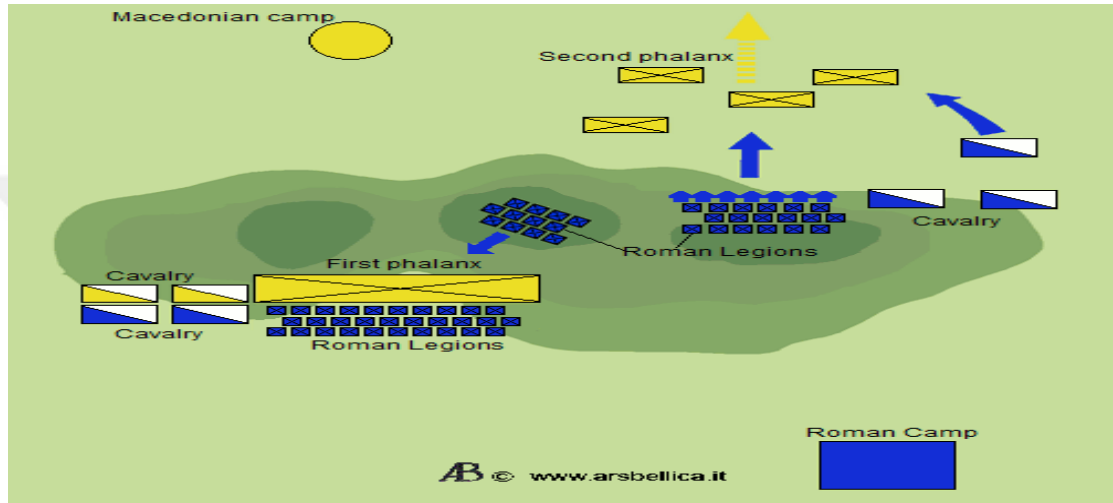
⁸² Polybios, XVI. 1-24; Errington, 2017, s. 201. Makedonia ve Selevkos krallıkları arasında gerçekleşen antlaşmanın içeriği tam olarak belli değildir. Ptolemaios yönetimine ait olan yerlere yapılacak olan seferler sırasında, birbirlerine müdahale etmemek üzerine yapıldığı düşünülebilir; Polybios, XV. 20.

⁸³ Livius, XXXI. 2. 1; Magie, 1950, s. 15.

⁸⁴ Demircioğlu, 2019, s. 304-305.

⁸⁵ Atina'nın savaşa girmesinde, I. Attalos ve Rodoslular'ın şehre gelmeleri ve Atina'da konuşma yapmaları büyük katkı sağladı. Ayrıntılı bilgi için bk. Polybios, XVI. 25; Livius, XXXI. 14.

Galba, yukarı Makedonia arazisine girdi ve yağmaladı⁸⁶. Galba'nın, Makedonia'ya batı yönünden girmesi ve Ege Denizi üzerinden müttefik donanmanın baskı yapması da eklenince, V. Philippos'u zor durumda kaldı. Makedonia ordusu, meydan muharebesinden kaçınarak ve Roma kuvvetlerine ani baskınlar yaparak yıpratma yolunu tercih etti. Romalı komutan bir sonuç alamayacağını anlayınca, kışı geçirmek üzere Illyria'da bulunan Apollonia'ya geri döndü. Müttefik orduları, karadan ve denizden başlattıkları saldırılardan bir netice alamadı.

Harita 2.6. Kynoskephalai Savaşı

Kaynak: <https://sites.psu.edu/successoftheromans/>

M.Ö 198'de Roma ordusunun yeni komutanı Titus Quinctius Flaminius, başarılar sağlayarak Epirus, Phokis ve Euboia gibi stratejik noktaları ele geçirdi. Hellas üzerinde dayanağı kalmayan V. Philippos, Roma ve müttefikleri ile antlaşma yoluna gitmeyi tercih etti. Nikaia'da başlayan görüşmelerde, Pergamon ve Rodos'un isteği, Makedonia'nın boğazlardan ve kıyının karşı tarafından çekilmesi oldu. Romalılar'ın isteği ise, Makedonia'nın Hellas üzerinden çekilmesi ve Hellas'ın özgür kalması gerektiği oldu. V. Philippos için kabul edilemeyecek olan bu şartlar, savaşın tekrar başlamasına sebebiyet verdi⁸⁷. Romanın etkili siyaseti ile Hellas'ta bulunan kent devletleri Philippos'un ittifakını terk etti. V. Philippos'un yanında bir tek Boiotilılar ve Akarnanlar kaldı. Fakat daha sonra I. Attalos'un katkısıyla Boiatialılar, Roma ve müttefiklerinin saflarına geçti. Flaminius, M.Ö. 197 baharında Teselya Bölgesine ordusuyla girdi. V. Philippos, yıpratma yolundan vazgeçerek nihai sonuca varmak için

⁸⁶ Livius, XXXI. 22-23.

⁸⁷ Bosch, 2020, s. 104; Demircioğlu, 2019, s. 310-311.

meydan savaşına çıkmaya karar verdi. Orduların uygun araziye yerleşmek için manevra yaptıkları sırada, iki ordu sis sebebiyle aniden karşılaşarak Kynoskephalai'de savaşa başladı. Kuvvetlerin tepe üzerinde daha yüksek bir pozisyona sahip olmak istemeleri üzerine, şiddetli ve karma karışık bir çarpışmaya girişildi. Flaminius'un emriyle sağ kanada yapılan şiddetli saldırı sonucu, Makedonialılar'ın sol falankası bozguna uğradı. Makedonia birliklerinin düzenini bozan bu hamle, savaşı Roma ve müttefiklerine kazandırdı⁸⁸.

Savaştan sonra Makedonia'da bulunan Tempe'de barış görüşmeleri başladı. Antlaşma, Makedonia'nın etkisizleştirilmesi üzerine odaklandı. Tüm savaş esirlerinin iadesi, bin talanton harp tazminatı ve tüm Makedonia donanmasının Roma'ya teslim edilmesi şeklinde gerçekleşti. Antlaşma, Kartacaya yapılan antlaşma şartlarına oldukça bezer hükümleri barındırıyordu. Roma'nın bu şartları öne sürmesindeki amacı, V. Philippos'un, Selevkos kralı III. Antiokhos ile birlikte Roma'ya karşı birlik olma ihtimalini ortadan kaldırmak içindi. Pergamon Krallığı, bu antlaşmadan toprak talebinde bulunmadı. Pergamon Krallığı'nın talebi, deniz savaşları sırasında Makedonia'nın eline geçen gemileri geri almak ve V. Philippos'un Pergamon topraklarında yol açtığı tahribatın onarılması şeklinde oldu⁸⁹.

Kynoskephalai Savaşı'na I. Attalos'un kendisi katılamadı. Boiatialılar ile görüşme gerçekleştirdiği sırada yaşlı kral rahatsızlandı ve savaştan hemen sonra öldü. Yaşamının son yıllarını Makedonia ile savaşarak geçiren I. Attalos, Hellenler'in koruyucusu ve Roma'nın kıymetli müttefiki olarak tarihe adını yazdırdı. Saltanatı sırasında Pergamon'u önemli bir Hellenistik başkent haline çevirdi⁹⁰. I. Attalos'un krallığını genişletmekten çok, Anadolu içinde ve dışında yürüttüğü sağlam diplomasi ile ön plana çıktı. I. Eumenes'den devraldığı yönetimi bir krallık yaptı ve Selevkos Krallığına bunu kabul ettirmede başarılı oldu. Uluslararası dünyaya Romanın müttefiki olarak girişi, Pergamon krallığının daha sonraki süreç içerisinde yükselişini göreceğimiz kadar, bağımsız statüsünü sorgulamamızda büyük bir etken olacaktır.

⁸⁸ Polybios, XVIII. 18-30; Faulkner, 2020, s. 124.

⁸⁹ Livius, XXXII. 33; Polybios, XVIII. 2; Pergamon'un istekleri savaştan önce Romalılara bildirildi ve antlaşmaya eklendi.

⁹⁰ Hansen, 1971, s. 68; Malay, 1992, s. 47.

3. II. EUMENES DÖNEMİ (M.Ö. 197 – 159) VE APAMEİA ANTLAŞMASI (M.Ö. 188) SONRASI PERGAMON KRALLIĞI

3.1. III. Antiokhos'un Batı Anadolu Seferi ve Roma, Pergamon, Rodos Tepkisi

Strabon, II. Eumenes'in Pergamon Krallığının başına geçtiği sırada, Pergamon egemenliğinin Elaitikos ve Adramytenos körfezine kadar olan bölgeden ibaret olduğunu belirtir⁹¹. I. Attalos'un siyaseti, Makedonia Savaşları boyunca Romanın sadık müttefikliğini kazandırmasının yanı sıra, Aigina ve Andros adalarını da kazandırdı⁹². Pergamon Krallığı'nın yönetimini devralan I. Attalos'un oğlu II. Eumenes, iktidarının ilk zamanlarını babasından devraldığı politikaya sahip çıkarak, Roma – Pergamon ittifakını pekiştirme gayretine girdi. Anadolu üzerinde hakimiyetini tekrar tesis etme girişimlerinde bulunan III. Antiokhos'un faaliyetleri neticesinde II. Eumenes'in Romanın müttefikliğine ihtiyaç duyması şaşırtıcı değildir. Yukarıda bahsettiğimiz gibi III. Antiokhos M.Ö. 204'den itibaren Anadolu üzerine girişimlerden bulundu. Kısa süreli olan bu sefer, M.Ö. 202'de III. Antiokhos'un Suriye'nin Güneyine yönelmesi ile yarım kaldı. M.Ö. 202 – 197 yılları arası Güney Suriye'de Ptolemaioslar'ın topraklarına karşı girişilen bir dizi seferler ile geçiren III. Antiokhos⁹³, Batı Anadolu üzerine yeniden harekete geçti.

II. Makedonia savaşı sonrasında gerçekleşen barış antlaşması, Roma'nın doğu politikasındaki emellerini gerçekleştirmede önemli bir temel oluşturdu. Makedonia Krallığının Hellas üzerinden çıkarılması ve gücünün kırılması sayesinde artık Roma'ya tehdit olamazdı. Roma'nın Akdeniz üzerindeki ki egemenliğine ve İtalya üzerine sefer yapabilecek potansiyelde tek bir Hellenistlik Krallık kalmış bulunmaktaydı. III. Anatiokhos'un yönetimindeki Sekevkos Krallığı, Suriye ve imparatorluğunun doğu kısımlarında yönetimini kuvvetlendirdikten sonra, batı yönünde ilerleyişe geçmesi kaçınılmaz bir durumdu.

M.Ö. 197 Kynoskephalai Savaşından sonra Flaminius, Roma'nın Hellas üzerinde vereceği yeni düzen tertibine başladı. Philippos idaresinde bulunan şehirlere özgürlük verilmesine karar verildi. Fakat Hellas'ın stratejik noktalarından olan Khalkis ve

⁹¹ Strabon, XIII. 4. 2.

⁹² Hansen, 1971, s. 71; Malay, 1992, s. 48.

⁹³ Polybios, XVI. 18-19. Ayrıntılı bilgi için ayrıca bk. Grainger, 2010, s. 246-264.

Korinthos, Roma denetiminde olacaktı⁹⁴. Flaminius, Hellen özgürlüğü davasını sahiplenerek, Roma adına tüm Hellas kentlerinin özgürlüğünün ilanında bulundu. Roma'nın kararlarını duyurmak için kent devletlerinin temsilcilerini ve Roma müttefiklerini Korinthos'a çağıran Flaminius, kararları ilan etti. Davetliler arasında Pergamon'un yeri kralı II. Eumenes'de bulunuyordu. Makedonia Krallığı ile ilk zamanlar ittifak halinde olan Sparta Kralı Nabis, Argos kentini elinde tutmaya devam ederek, Korinthos'da yapılan konferansa katılım göstermedi. Flaminius, Argos'un Akhaialılara geri verilmesi fikrinde diretmesi üzerine, konferansta bulunan kent devletleri ile beraber Sparta'ya savaş açılması kararlaştırıldı. Roma donanması denizden Sparta'nın donanma üssü olan Gytheion kentini kuşattı. Pergamon ve Rodos donanmaları, Roma donanmasını destekledi. II. Eumenes'in Sparta ile bir düşmanlığı olmamasına rağmen, III. Antiokhos'un Batı Anadolu da etkinliğini arttırmaya başlaması, II. Eumenes'in Roma ile olan dostluğunu pekiştirmek için savaşa müdahil olmasını gerekli kıldı. Rodos ise, Sparta'nın Ege üzerinde bulunan donanmasından rahatsızlık duyuyordu⁹⁵. Gytheion limanı ve Lakonia'nın bazı sahil kasabalarının ele geçirilmesiyle Nabis, Roma'nın sunduğu şartları kabul etmek zorunda kaldı⁹⁶.

Roma'nın Makedonia ile savaşının sonuna doğru III. Antiokhos, yönünü batıya doğru çevirdi. V. Philippos'un, Makedonia'da savunma durumuna geçmesi, III. Antiokhos'un Ege üzerinde hakimiyetini güçlendirmede uygun bir koşul olarak görüldü. M.Ö. 197'de Anadolu üzerine harekete geçen III. Antiokhos, Sardes kentinde kendisini bekleyen büyük bir orduyu karadan harekete geçirdi ve kendisi bizzat Kilikya sahili boyunca donanmasıyla harekete geçti⁹⁷. Kilikya sahil şeridinden, Helles Pontos'a kadar olan kıyı şeridinin tamamını kapsayan sefer, Korakesion'da (Alanya) Rodos Cumhuriyeti'nin tepkisiyle karşılaştı. Rodos'lular, III. Antiokhos'un savaşa müdahil olmasından şüphelenerek elçiler gönderdi. Rodos elçileri III. Antiokhos'a şikayetlerini dile getirdiler⁹⁸. Antiokhos'un elçilere cevabı ise, Rodos'a karşı bir harekete girişilmeyeceği, seferinin Roma ve müttefiklerine karşı olmadığını izah etti. Roma'nın, V. Philippos'a karşı savaşı kazandığı haberi ulaştığında Rodoslular, iki

⁹⁴ Demircioğlu, 2019, s. 314.

⁹⁵ Bosch, 2020, s. 105; Demircioğlu, 2019, s. 315-316; Malay, 1992, s. 49.

⁹⁶ Ayrıca bk. Livius, XXXIII. 43-44.

⁹⁷ Livius, XXXIII. 19; Polybios, XVIII. 39; Demircioğlu, 2019, s. 320.

⁹⁸ Livius, XXXIII. 20; Grainger, 2010, s. 266.

kralın birleşme tehlikesinin ortadan kalktığını düşünerek, III. Antiokhos'un seferine karşı bir tavır almaktan vazgeçtiler.

Pamphylia'ı kontrol altına alan III. Antiokhos, Rodos'un aradan çekilmesiyle kuzeye doğru ilerlemesini sürdürdü. Lykia sahillerini kontrolü altına aldı. Kaunos, Myndos ve Hallikarnassos gibi Karia şehirleri ve Samos adasını ele geçirmek için girişimde bulununca, Rodos Cumhuriyeti için artık düşmanca bir tavır almaktan başka çare kalmadı. III. Antiokhos, seferine devam ederek, Ephesos'u ele geçirdi. Batı Anadolu sahillerine hızlı ve başarılı bir giriş yaptı. Seferine devam etmeden önce kışı geçirmek için Ephesos'da kışladı. Kara ve deniz kuvvetlerini eş zamanlı hareket ettiren III. Antiokhos, diplomasiyi etkin kullanarak, Ephesos'a kadar sorun yaşamadan ele geçirdi. I. Attalos'un ölümü sonrası Batı Anadolu üzerinde otorite boşluğu oluşması, III. Antiokhos'un yararlandığı bir başka etkeni.

M.Ö. 197 kışını Ephesos'da geçiren III. Anatiokhos, kuzeye Helles Pontos'a doğru yönelmeye devam etti. Deniz ve kara kuvvetlerini Khersonesos üzerine gönderdi. II. Makedonia savaşından sonra özgür ilan edilen Khersonesos şehirleri, Selevkos Kralının tek tek eline geçti. Özellikle Byzantion⁹⁹ ve Kalkhedon gibi kentleri yanına çekme girişiminde bulunan III. Antiokhos, Roma'nın müttefiklerini kendi tarafına çekmeye çalıştı. Boğazlar üzerinde Selevkos kontrolünün oluşması, Rodos ve Pergamon için hayati bir önem taşımaktaydı. III. Antiokhos, Pergamon'un yeni kralı Eumenes'e ittifak teklifinde bulundu. Fakat II. Eumenes, Selevkos'ların Batı Anadolu'daki varlığı her zaman için Pergamon Krallığının çıkarlarıyla örtüşmeyeceğinin farkındaydı ve teklifi kabul etmedi¹⁰⁰.

Anadolu'da III. Antiokhos'a direnen kentler vardı. Kral, Pergamon ile ittifak olan kentlerden Lampsakos ve Smyrna'ya elçiler göndererek bağılıklarını istedi ve bu kentler üzerinde baskısını arttırdı. Özgür statülerini kaybetmek istemeyen Lampsakos ve Smyrna kentleri çareyi Roma'ya başvurmakta buldu¹⁰¹. Bu sırada Korinthos'ta bulunan Flaminius elçiler ile görüşerek şikayetleri dinledi. Romanın, Makedonia savaşından sonra Hellas ve Ege'de düzenleme yaptığı sırada, III. Antiokhos'un hızlı ilerleyişi, Roma için ciddi bir sorun olarak karşısına çıktı. Şikayetçi kentlerin elçileri

⁹⁹ Appianus. *Syrian Wars*. 6.

¹⁰⁰ Demircioğlu, 2019, s. 323-324.

¹⁰¹ Appianus. *Syrian Wars*. 2.

Korinthos'a geldiği sırada, III. Antiokhos'un elçileri Romanın zaferi kutlamak için Korinthos'a ulaştı. Flaminius, III. Antiokhos'un elçilerine, Ptolemaioslardan ve V. Philippos'dan boşalan yerlerden çıkmasını, Avrupa toprakları üzerine geçmemesi uyarısında bulundu (M.Ö. 195)¹⁰².

Romanın, Hellas üzerinde olduğu kadar Anadolu Hellen şehirlerinin de özgürlüğünü savunduğu görülür. Fakat Roma, Hellen özgürlüğü savunuculuğunu bahanesi olarak kullandı. III. Antiokhos'un Hellas üzerine geçme tehlikesi, Romanın engellemeye çalıştığı bir durumdu. Senato yeni bir savaşa girmekten çekiniyordu ve görüşmeleri uzatmaya çalışıyordu. Romanın istekleri III. Antiokhos'a ulaştığı sırada kral, Lysimakheia'yı yeniden inşa ediyordu. III. Antiokhos ile Roma arasındaki diploması trafiği uzun bir süre devam etti. III. Antiokhos, atası I. Selevkos tarafından Lysimakhos'dan kazandığı yerler üzerinde hakından vazgeçmeyeceğini kesin bir şekilde Roma'ya bildirdi¹⁰³.

Harita 3.1. M.Ö. 195 Selevkos Sınırları

Kaynak: <https://sites.google.com/a/umich.edu/imladjov/maps?s=09>

¹⁰² Livius, XXXIII. 2-3; Polybios, XVIII. 47; Hansen, 1971, s. 75.

¹⁰³ Magie, 2001, s. 18. III. Antiokhos görüşmeler sırasında Romanın, Selevkos egemenliğine geçen kentler üzerinde karışmaya hakkı olmadığını, kendisinin nasıl İtalya'da bulunan Hellen kentlerine karışmadığını örnek göstererek, Roma'ya gözdağı verdi. Polybios, XVIII. 51.

III. Antiokhos, Romanın şartlarını dikkate almadığı gibi, Romanın düşmanı ile işbirliği yapmaktan da çekinmedi. II. Pön savaşından sonra Hannibal'ın, Kartaca'da tekrardan etkin rol oynamaya başlaması üzerine, Roma'nın baskısıyla Kartaca'dan ayrılmak zorunda kaldı. Hannibal için o sıralarda III. Antiokhos'un yanına sığınmak cazip geldi. III. Antiokhos, Hannibal'ı merasimle Ephesos'da karşıladı ve yanına aldı¹⁰⁴. Roma için tehlike arz eden bu birleşme, Roma'nın önlemler almasını gerektirdi. İtalya'nın güneyine yapılması muhtemel bir çıkarmaya karşı Roma, İtalya'nın güney limanlarına müstahkem mevkiiler kurdu¹⁰⁵.

M.Ö. 192 senesine gelindiğinde Hellas'da durumun karışmaya başladığı görülür. Aitolia Birliği, II. Makedonia savaşından sonra istediğini alamamıştı. Roma Cumhuriyetine karşı artan huzursuzlukları, yeni bir çatışmaya zemin hazırladı¹⁰⁶. Selevkos Krallığı ile Roma Cumhuriyeti'nin görüşmelerde bir sonuca varamaması, Aitolia Birliği için bir fırsat oluşturdu. Tüm Hellas kentlerine Roma'ya karşı harekete geçme yolunda çağrıda bulundu. Sparta Kralı Nabis üç sene önceki yenilgisini unutmuş değildi ve Aitolia Birliği ile müttefik olmaya istekliydi. Aitolia Birliği, III. Antiokhos'a çağrıda bulunarak, Hellen özgürlüğü için Hellas'a davet etti ve tüm Hellas'ın kendisini destekleyeceğini bildirdi. Aitolia Birliği, Akhaia Birliği hariç

¹⁰⁴ Livius, XXXIII. 47-49; Appianus. *Syrian Wars*. 4; Cornelius Nepos, *Hannibal*. 7.

¹⁰⁵ Demircioğlu, 2019, s. 327.

¹⁰⁶ Livius, XXXV. 12; Bosch, 2020, s. 106.

ve Hellas'ta konuşlu kuvvetleri yoktu. Ege denizinde Pergamon donanması, Romanın kullanabileceği tek kuvvetti. Sparta kuvvetlerinin erkenden mağlup edilmesi sayesinde Roma, Aitolia Birliği ile ilgilenecek başka bir müttefike ihtiyaç duydu. V. Philippos'un desteği Aitolia Birliğine karşı kullanılması en uygun olanıydı. Aitolia Birliğinin başkomutanlık için III. Antiokhos'a gönderdiği teklif olumlu karşılandı ve III. Antiokhos az bir kuvvet ile Hellas'ın Demetria kentine konuşlanarak, destekçileriyle bir araya geldi¹⁰⁹. III. Antiokhos'un bu çıkışı beraberinden bazı sorunları getirmede gecikmedi. Öncelikle Selevkos kuvvetleri böyle bir hamleye hazır değildi ve III. Antiokhos, Anadolu'daki işlerini henüz bitirmemişti. III. Antiokhos, Hellas'ta büyük bir destek göreceğinden emin bir şekilde, Ephesos'tan Demetrias'a 500 süvari, 1000 piyade ve altı fil ile karaya çıktı¹¹⁰.

III. Antiokhos'un yanında bulunan Hannibal, Anadolu'da bekleyen Selevkos ordusu olmadan bir harekete girişilmemesi gerektiğini III. Antiokhos'a bildirdi. Aitolia Birliği, III. Antiokhos'a davet gönderirken Hellas'ın destekleyeceği sözünü vermişti. Bunun yanı sıra, Makedonia Krallığının desteğini de bekliyorlardı. Hannibal'ın bu tavsiyeyi yapmasında Aitolia Birliğine güvenmediği ve III. Antiokhos'un ordusuyla beraber İtalya'ya çıkarma yapma fikrini savunduğu söylenilebilir. Mevcut durum Aitolia Birliğinin anlatmış olduğu gibi değildi. Hannibal, Hellenlerin savaşın durumuna göre saf değiştireceğinden şüpheleniyordu¹¹¹. III. Antiokhos'un Hellas'a gelişi beklenen etkiyi yaratmadı. Roma'nın özgürlüğünü verdiği şehirler ve bu şehirlerde kurulan Roma yanlısı yönetimler, III. Antiokhos'un Hellen özgürlüğü fikrine sıcak bakmadı. Aitolia Birliği ile ilişkileri iyi olan Elis kenti ve Selevkos ordusunun zorla ele geçirdiği Khalkis dışında, III. Antiokhos'un Hellas üzerinde fazla bir denetim kurduğu söylenemez. Bunun yanı sıra, Akhaia Birliği, Selevkoslara savaş ilanında bulunmada gecikmedi. Bu sayede Roma ile Akhaia birliğinin resmi olarak ittifak olmalarının yolu açıldı.

III. Antiokhos kendisine katılmayı reddeden Hellen şehirlerini, zorla özgürleştirme yoluna girdi. Boitia bölgesinde kıyıda bulunan Delion kentini ele geçirdi ve burada

¹⁰⁹ Livius, XXXV. 34; Appianus. *Syrian Wars*. 12.

¹¹⁰ Errington, 2017, s. 217

¹¹¹ Appianus. *Syrian Wars*. 14. Hannibal'ın planına göre; Selevkos donanmasının bir kısmı İtalya sahillerine gönderilmesi, Hellas'da kıyı bölgelerinde ordunun konuşlanması ve uygun fırsatta İtalya'ya çıkarma yapılması şeklinde oldu.

bulunan Romalıların katledilmesini sağladı¹¹². Roma'nın savaş ilan etmekten başka bir seçeneği kalmadı. Pergamon Kralı II. Eumenes'in kardeşi Attalos, Roma senatosunda bizzat giderek Roma'nın savaşa girme sürecini hızlandırdı. Roma, tüm Asya kaynaklarına sahip olan Selevkos Krallığına karşı şimdiye kadar çekimser kalmış olsa da savaş artık kaçınılmaz bir duruma geldi. Roma Senatosu, Publius Cornelius Scipio ve Manius Acilius Glabrio komutasında bir orduyu yollama kararı alarak fiilen savaşa girdi.

M.Ö. 191 baharında Roma kuvvetleri, Adriyatik denizini geçerek Illyria sahillerinde Apollonia limanına çıkarma yaptı. Glabrio, orduyu doğruca Thessalia üzerine harekete geçirdi. Makedonia Kralı ise Roma ordusuna destek amaçlı, III. Antiokhos'un ikmal yollarını kesmek için harekete geçti. Roma ordusunun yolu üzerinde bulunan Hellen kentleri, Roma'nın yanında saf tutarak, Selevkos ittifakından ayrıldı. III. Antiokhos'un ana kuvvetleri Anadoluludan henüz gelmemiş olması ve Hellenler arasında aradığı desteği bulamaması, mevcut pozisyonunda değişiklik yapmaya zorladı. III. Antiokhos, yanındaki kuvvetlerle birlikte Thessalia'dan ayrılıp daha güneyde bulunan Thermopylai geçidine çekildi. Thermopylai geçidi uzun ve dardır, bir tarafta kaba ve misafirperver bir deniz, diğer tarafta derin ve geçilmez bir bataklıkla çevrilidir. Biri Tichius diğeri Callidromus olarak adlandırılan iki dağ zirvesi tarafından sarılıdır. Burası ayrıca bazı kaplıcalar içerir, bu nedenle Thermopylae, "sıcak kapılar" adı anlamına gelir¹¹³.

Roma ve Selevkos orduları arasında geçen Thermopylae savaşı, Pers savaşlarında olduğu gibi geçidi savunana avantaj sağlıyordu. III. Antiokhos'un kuvvetleri sayıca az olmasına rağmen, savunma pozisyonunda bulunması, Roma kuvvetlerinin daha dikkatli bir saldırı planını hazırlamasını gerektirdi. Geçmişte Pers komutan Hydarnes'in yapmış olduğu hareketi tekrarlayan Romalı komutan Marcus Porcius Cato, dağların arasından geçerek Selevkos kuvvetlerinin arkasına indi. Bu aşamadan sonra geçidin savunmasına imkan kalmayarak, III. Antiokhos alabildiğini alarak derhal kıta Hellas'ı terk etti ve Ephesos'a çekildi¹¹⁴.

¹¹² Livius, XXXV. 50; Appianus. *Syrian Wars*. 15.

¹¹³ Appianus. *Syrian Wars*. 17.

¹¹⁴ Errington, 2017, s. 218; Demircioğlu, 2019, s. 333.

Selevkos kuvvetlerinin çekilmesiyle birlikte kıta Hellas'ta Aitolia birliği Roma'nın karşısında yalnız kaldı. Roma, Aitolia şehirlerini kuşatmasına rağmen direniş uzun süre kırılmadı. Aitolia birliğinin Hellas'ta başatmış olduğu savaş, sonucu itibarıyla önemlidir. Roma, bölgede mevcut düzeni yeniden yapılandırdı. Akhaia birliğinin Roma saflarında mücadele etmesi, yeni düzende önemli bir rol üstlenmesinde etkili oldu. Aitolia birliği ile iyi ilişkileri olan Peloponnesos şehirlerinden Messenia ve Elis, Akhaia birliğinin bünyesine katıldı. Roma desteği sayesinde Akhaia birliği, Hellas'ın güneyinde kalan tek büyük oluşum oldu¹¹⁵.

3.2. Magnesia Savaşı (M.Ö. 190)

III. Antiokhos'un Ephesos'a gelmesi, savaş alanının Anadolu'ya taşındığı anlamına gelir. Antiokhos, Roma ile Thermopylia'da yapmış olduğu savaşın ardından kendini toparlamaya çalışarak, Roma'nın gerçekleşmesi muhtemel olan saldırısına hazırlanmaya başladı. Helles Pontos'a dönen Antiokhos, burada Sestos, Abydos ve Lysimakheia kentlerini hem karadan hem de denizden gelecek saldırılar için tahkim etti.¹¹⁶ Selevkos Krallığı'nın satraplarına savaş için hazırlık emri veren III. Antiokhos, deniz kuvvetlerinin başına Rodoslu bir sürgün olan Polyksenidas'ı geçirdi. Pergamon filosunun desteklediği Roma donanması, III. Antiokhos'un geri çekilmesinden sonra Batı Anadolu sahillerinde geniş çapta yıpratma seferine girişti¹¹⁷. Bu sefer sırasında Roma donanması çıkan fırtınada hasar gördü ve Khios adasına demirledi. Bunu fırsata çevirmek isteyen III. Antiokhos, Hannibal'ı Fenike ve Kilikia sahillerine göndererek ek bir donanma hazırlama görevi verdi. Fakat dönüş yolunda Side dolaylarında kısıtılarak birkaç gemi kaybetti¹¹⁸. Batı Akdeniz'in en güçlü donanmasına sahip olan Rodos Cumhuriyetinin, Roma müttefiki olması, Selevkos Krallığı'nın deniz üstünlüğünü kuramamasında önemli bir faktör olmuştur.

Deniz üstünlüğünü sağlamada başarısız olan III. Antiokhos, Roma'nın Anadolu'ya girmesini engellemek için dikkatini kara kuvvetlerine ve savunmaya yönetmiş olmalı. Roma ve müttefiklerinin denizde göstermiş olduğu başarı, Batı Anadolu sahillerinde bulunan kentlerin, Roma saflarına geçmesini sağladı. Bu sırada Roma, Selevkos

¹¹⁵ Errington, 2017, s. 218.

¹¹⁶ Malay, 1992, s. 53; Hansen, 1971, s. 79.

¹¹⁷ III. Antiokhos, Pergamon topraklarına yağma hareketi düzenlemesine rağmen II. Eumenes Roma müttefikliğine sıkı bağlılık göstererek, Pergamon filosunu bu harekate gönderdi. Magie, 1950, s. 18.

¹¹⁸ Livius, XXXVII. 23; Appianus. *Syrian Wars*. 22.

kralının peşini bırakmayarak, Scipio kardeşleri ordularıyla birlikte Anadolu'ya gönderdi (M.Ö.190)¹¹⁹.

Roma'nın kara hareketini geciktiren olay şüphesiz Aitolia birliğinin Hellas'da mücadeleye devam etmiş olması idi. Scipio, kara birliklerini Anadolu'ya sorunsuz bir şekilde sevk edebilmesi için bu sorunu çözmesi gerektiğinin farkındaydı. M.Ö. 190 yılı içerisinde Aitolia birliği ile kısa süreli bir antlaşma yaptı. Roma'nın yükünü kısa sürelide olsa hafifleten bu antlaşmadan sonra birlikler aynı yıl içerisinde Khersonesos'a doğru harekete geçti.

Harita 3.3. Khersonesos

Kaynak: https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Thracian_chersonese.png

Roma'nın, III. Antiokhos'a teklifi gayet net ve açıktı. Torosların doğusuna kadar geri çekilmesi esasına dayanan teklif, Selevkos Kralının kabul edemeyeceği

¹¹⁹ Arslan, 2010, s. 288. Demircioğlu, 2019, s. 335; Glabrio'nun yerini alan Lucius Cornelius Scipio, M.Ö. 202'de Afrika'da Hannibal'ı yenmiş, daha ünlü erkek kardeşi Publius (Africanus) eşliğinde göreve getirildi; Errington, 2017, s. 219.

türdendi¹²⁰. III. Antiokhos, Selevkos donanmasının ağır kayıplar vermesinin ardından, Helles Pontos'u tutamayacağını farkındaydı¹²¹. Helles Pontos boğazı için hem karadan hem de denizden gelebilecek saldırılara göre savunma planı yapılmıştı. Deniz savunmasının çökmesi tüm savunma hattının dağılması anlamı taşıyordu. Roma kara kuvvetleri Khersonesos'a yaklaşırken, III. Antiokhos kuvvetlerini geri çekti. Scipio kardeşler bir sorunla karşılaşmadan boğazları kontrolü altına aldılar ve birliklerini Pergamon donanmasının yardımıyla karşı kıyıya geçirdiler. III. Antiokhos, Selevkos güçlerini boğazlardan çekmesiyle yönünü Pergamon üzerine çevirdi. Kenti kuşatma altına alan Selevkos kuvvetleri, Romalıların Helles Pontos'a yaklaşması üzerine II. Eumenes ile antlaşma yolları aradı. Fakat sonuç alınamadı ve kuşatma kaldırıldı. III. Antiokhos, Avrupa tarafında hiçbir toprağının bulunmamasını öne sürerek antlaşma yapmak istedi. Savaş masraflarının yarısını karşılamaya hazır olduğunu bildirdi. Fakat bu teklif Roma'nın, Selevkos egemenliğinin Torosların doğusuna geri çekilmesi yönündeki ısrarı sebebiyle geri çevrildi¹²².

III. Antiokhos, Roma kuvvetlerinin Anadolu'ya ayak basması üzerine Bithynia Kralı Prusias ile antlaşma yapmak istedi. Pergamon Krallığı'nın rakibi olan Bithynialılar, Selevkoslar için müttefik olma potansiyeli yüksekti. III. Antiokhos göndermiş olduğu mektup Prusias'ı kaygılandıran cinstendi. Pergamon Krallığı'nın Roma saflarında olması vurgusunu yapan Antiokhos, Selevkos egemenliğinin Anadolu'da son bulacağını ve Roma egemenliğinin Bithynia için kazanç sağlamayacağını hissettirdi. Buna göre Prusias'ın Selevkosların yanında Roma ve müttefiklerine karşı olması çağrısında bulundu. Roma tarafından ise aynı niyetleri taşıyan başka bir mektup, Scipio kardeşler tarafından Bithynia Krallığına ulaştı. Scipio, Roma'nın yanında saf tutan monarşilerin nasıl fayda sağladığından bahsetti, aynı zamanda Philippos ve Nabis örneklerini vererek eski düşmanların yenilmesinden sonra müttefik olduklarını, yenilmelerine rağmen krallıklarının kendilerinde kalmasında Romalılar tarafından izin verdiğini yazdı¹²³. Prusias tarafların mevcut durumlarının farkındaydı. Roma tarafında olması kendi Krallığını korumada yarar

¹²⁰ Polybios, XXI. 14; Errington, 2017, s. 219.

¹²¹ Rodos donanması, Hannibal'ın fenikeden toplamış olduğu donanmayı dağıttıktan sonra, Selevkos donanmasının son parçaları Myonnesis'de müttefik donanma tarafından imha edildi. Demircioğlu, 2019, s. 336.

¹²² Ayrıca bk. Hansen, 1971, s. 84-85; Grainger, 2002, s. 307-308.

¹²³ Livius, XXXVII. 25. III. Antiokhos'un Bithynia Krallığı yanında istemesinin sebepleri için bk. Grainger, 2002, s. 278-279

sağlayacağını anladı ve Roma yanlısı bir tavır aldı. III. Antiokhos'un beklemediği bu tavır, planlarını gözden geçirmesini sağlamış olabilir. Süreç içerisinde Publius hastalandı ve Gnaeus Domitius'u kardeşinin danışmanı olarak bırakarak Elaia'ya çekildi.

Roma kuvvetleri boğazı aştıktan sonra ilk olarak Troia kentine girdi. Burada kurbanlar keserek kurucu atalarını unutmadılar. Bu olay Troia sakinlerini memnun etti¹²⁴. Kaikos vadisine ulaşan Roma ordusu, Pergamon kuvvetleri ile birleşerek Attalosların liman kenti olan Elaia'da kamp kurdu. Selevkos kuvvetleri Sardes kentinden, Roma kuvvetleri ise Elaia'dan yola çıkarak Magnesia ovasında karşı karşıya geldiler. Her iki taraf birbirine oldukça yakın bir konumda kamp kurdu. Romalılar'ın manevra hareketlerine karşın III. Antiokhos, kuvvetlerinin yerini bozmadı ve savunma hattını korudu.

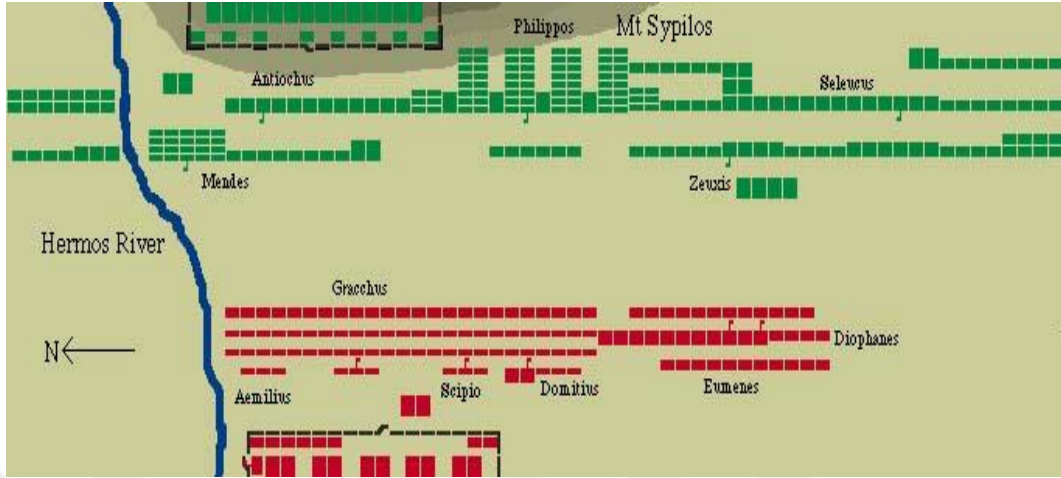
Roma ordusunun düzeni ön safta 10.000 lejyoner ve arkasında 3 sıra oluşturmuş Latin müttefiklerinden oluşan 10.000 kuvvet, sol kanatta II. Eumenes'in birlikleri ile 3.000 Akhaia peltastes'i dizilmişti. Sağ kanadı ise yaklaşık 3.000 Roma süvarisi konuşlandı. Domitius sağ kanattaki yerini aldı ve consul Lucius Cornelius Scipio'yu merkeze yerleştirdi. Sol kanadın komutasını Eumenes'e verdi. Afrika fillerinin işe yaramadığını, sayıca az ve küçük boyutlu olduklarını, Afrika'dakilerin genellikle olduğu gibi (ve küçük olanların daha büyüklerinden korktuğunu) göz önünde bulundurarak, onları hepsinin arkasına yerleştirdi¹²⁵.

Antiochus'un toplam gücü 70.000 idi ve bunların en güçlüsü, hala İskender ve Philippos modasına göre dizilmiş 16.000 kişilik Makedonia falanksıydı. Bunlar merkeze yerleştirildi, her biri 1600 kişiden oluşan on bölüme ayrıldı, her bölümün ön cephesinde elli adam ve otuz iki derinlikte asker sıralanmıştı. Her bölümün yanlarında yirmi iki fil vardı. Galatlardan ve agema adı verilen Makedonia kolordusundan oluşan ve atlı oldukları için adlandırılan her iki kanatta da konuşlandırılmıştı. Bunların eşit sayıda falanksın her iki tarafına yerleştirildi. Bunların yanı sıra sağ kanatta bazı hafif silahlı birlikler, gümüş kalkanlı diğer atlılar ve 200 atlı okçu vardı. Solda Tectosagi,

¹²⁴ Livius, XXXVII. 37;

¹²⁵ Appianus. *Syrian Wars*. 31; Selevkos ordusunda bulunan Hindistan filleri, Afrika fillerine kıyasla daha iridir. Roma ordusu 16 Savaş filini konuşlandırmıştır. Ayrıca bk. Livius, XXXVII. 39.-40

Trocmi, Tolistoboi Galatyalı gruplar ve Kral Ariarathes tarafından yerleştirilen bazı Kapadokialılar ve diğer kabilelerin bir karışımı vardı¹²⁶.

Harita. 3.4. Magnesia Savaşı

Kaynak: <http://www.the-ancients.com/gemigabok/images/MagnesiaTacticalMap1.JPG>

Selevkos ordusu sayı ve yapısal açıdan Roma ordusuna kıyasla daha kuvvetli gözüküyordu. Fakat böylesine bir orduyu yönetme kabiliyetinden yoksundu. Orduyu yönetme konusunda Hannibal'ın marifetleri bilinen bir gerçektir, fakat o sırada III. Antiokhos'un yanında bulunmuyordu. Havanın kötü olduğu, sisli bir günde Roma ordusu Selevkos ordusuna doğru ilerleyişe başladı. Selevkos ordusunun savaş için geliştirmiş olduğu savunma stratejisi, hava koşullarının etkisi ile geçerliliğini kaybetti. Puslu havada kıt'aların birbirini görememesi bunu geçersiz kıldı. III. Antiokhos'un savunma stratejisinden çıkarak saldırıya geçmesi, savaşın sonucunu önceden tayin etmiştir. Roma'nın düzenli ve disiplinli birliklerine karşı yapılan bu hamle başarıya ulaşmadı. II. Eumenes'in komuta ettiği sol kanat, başarılı bir süvari hücumuyla, Selevkos ordusunun sağ tarafını bozdu. Bu gelişme karşısında Selevkos kuvvetleri arasında düzensiz bir geri çekilme başladı. Selevkos ordusunda ciddi bir zayıflık verildi. Kapadokia ve Galat askerler bu kaybın çoğunluğu oluşturmuştur (M.Ö.190).¹²⁷.

¹²⁶ Appianus. *Syrian Wars*. 32; Arslan, 2000, s. 95.

¹²⁷ Magnesia savaşı için ayrıca bk. Appianus. *Syrian Wars*. 30-36; Selevkos ordusunun kaybı 50.000 piyade, 3.000 süvari ve 1500 esir. Roma ve müttefiklerinin kaybı ise, yaklaşık 300 piyade ve pek çok yaralı. II. Eumenes'in ise 25 süvari kaybı olmuştur; Livius, XXXVII. 39-44; Errington, 2017, s. 219-220; Grainger, 2002, s. 307-327. Savaşın ardından Hellastan gelen Akhaialılar I. Attalos onuruna Pergamon kentine heykel adadı; Syll³. no. 606

Selevkos kuvvetlerinin bozguna uğramasının ardından III. Antiokhos önce Sardes'e ardından Apameia kentine çekildi¹²⁸.

3.3. Roma'nın III. Antiokhos'a Sunduğu Barış Şartları

Savaşın kaybedilmesinde III. Antiokhos'un yapmış olduğu pek çok hata vardır. Kıta Hellas'a az bir kuvvetle çıkması ve Helles Pontos boğazından çekilmesi başlıca hatalardan sayılabilir. Düşmanını küçük görerek hareket etme tarzı kendisine büyük bir toprak kaybına neden oldu ve ordusunun yok olmasına sebebiyet verdi. Lucius Cornelius Scipio savaşın ardından kardeşi gibi onurlandırılarak Asiaticus ismi verildi. Savaşın adından çevre şehirler, Roma egemenliğini kabul ettiklerini bildiren temsilciler gönderdi. Hastalığı sebebiyle Elaia'da bulunan Scipio Africanus, süreci yakından takip edebilmek için Sardes'e geldi. III. Antiokhos, Scipio Africanus'a antlaşma için elçisi Musaios'u gönderdi ve barış antlaşmasına hazır olduğunu bildirdi¹²⁹. Roma'nın önceki antlaşma şartları geçerliliğini koruyordu.

Lydia valisi Zeuxsis ve III. Antiokhos'un yeğeni Antipatros, barış antlaşmasını yapmak için elçi olarak Scipio ile görüşmeye geldi. Elçiler, Roma ile barış yapmanın şartlarını öğrenmek istiyorlardı. İlk olarak II. Eumenes ile görüştüler. Elçiler Eumenes'in eski düşmanlığından dolayı barışa yanaşmayacağını düşünüyorlardı. Fakat durumun böyle olmadığını anladıklarında Scipio ile görüşmeye geçtiler. Scipio Africanus, savaşın III. Antiokhos'un suçu olduğunu belirterek başladı söze. Roma'nın karşı çıkmadığı büyük bir imparatorluğu sahip olduğu halde, Roma'nın müttefiki olan Ptolemaios Krallığına saldırarak Koile Suriyesi'ni ele geçirdiğini, Avrupa'ya geçerek Khersonnesos'u tahkim etmiş ve Kıta Hellas üzerine ordu sevk ettiğini gelen elçilere söyledi. III. Selevkos'un bu savaşın başlamasında ki suçları sıralandıktan sonra Scipio Africanus, Roma'nın daha ağır şartlar istemediğini, önceki şartlara ekleme yapılacağını bildirdi.

- *Avrupa'da ki hak talebinden vazgeçilecek ve Asya'nın Toros dağının bu tarafından çekilecek.*

¹²⁸ Demircioğlu, 2019, s. 338.

¹²⁹ Polybios, XXI. 16; Livius, XXXVII. 45.

- savaşın masrafları için 15.000 talanta ödenecek. 500 talanta'sını şimdi, 2.500 talanta'sını ise senato antlaşmayı onayladığında, 12.000 talantan ise 12 yıl boyunca düzenli ödenecek.

- Kartacalı Hannibal Roma'ya teslim edilecek.

- Ödemelerin ve Roma'nın şartlarının yerine getirilmesinin güvencesi olarak 20 rehine verilecek.

- Kralın sahip olduğu tüm filleri ve savaş gemilerini teslim edecek. Elinde fil bulunmayacak ve izin verildiği kadar savaş gemisi bulunduracak¹³⁰.

Selevkos elçileri Zeuxsis ve Antipatros antlaşmayı tamamlamak için Roma'ya gittiler. II. Eumenes ve Rodoslu elçilerde antlaşmayı yakından takip etmek için Roma'ya gitti. II. Eumenes'in Roma'ya bizzat gitmesi bu antlaşmaya ne kadar önem verdiğini gösterir. Selevkos Krallığının Torosların doğusuna çekilmesinden sonra, Roma askeri hareketına Selevkoslar ile karşılaşmadan devam etti.

3.4. Gnaeus Manlius Vulso Galatları Cezalandırma Seferi (M.Ö.189)

Gnaeus Manlius Vulso ve Marcus Fulvius Nobilior 189 yılı consul'leri seçildiler. Nobilior, Roma'nın yarım kalan işi Aitolia meselesi ile ilgilenirken, Vulso ise Ephesos'a gelerek Anadolu'daki Roma ordusunun komutasını Lucius Cornelius Scipio Asiaticus'dan teslim aldı. Roma kuvvetlerinin bir sonraki hedefi Orta Anadolu'da bulunan Galatia bölgesiydi. Galatların III. Antiokhos'un yanında savaşmaları ve çevreye sürekli akın yaparak, bölgenin huzurunu bozmaları, seferin gerekçesini oluştıuruyordu. II. Eumenes'in bu seferin yapılması için Vulso'yu etkilediği düşünölebilir. Pergamon Krallığı'nın başından beri başına dert olan Galatların üzerine gitmek, Pergamon Krallığının çıkarına bir durumdu. Vulso, Roma senatosunun ve halk meclisinin onayı olmaksızın, bu seferi düzenleme kararı aldı. Bu sefer bir ceza seferi olmaktan çok yağma seferi olarak düşünölmeli. Selevkos kuvvetlerinin geri çekilmesinin ardından, Anadolu'nun içlerine yapılan bir sefere ihtiyaçta vardı. III. Antiokhos'u destekleyen şehirleri antlaşmaya zorlamak ve Galatları sindirmek için sefer gereklilik arz ediyordu¹³¹.

¹³⁰ Antlaşma için bk. Livius, XXXVII. 45; Polybios, XXI. 17; Appianus. Syrian Wars 38; Eutropius, IV. 4. Ayrıca bk. Demircioğlu, 2019, s. 338; Hansen, 1971, s. 88; Grainger, 2002, s. 334.

¹³¹ Demircioğlu, 2019, s. 339; Arslan, 2000, s. 97.

II. Eumenes'in desteği sayesinde Anadolu'nun içlerine yapılacak olan bu sefer, yol boyunca zorlukla karşılaşılmaması beklenen bir durum değildi. Geçilecek olan bölgeler biliniyordu. Fakat Vulso'nun Galatia'ya giderken geçtiği yollar ve şehirler niyetini belli eden türdendi. Gidilecek daha kısa ve doğru yol varken Vulso, sermayesi kazançlı yolları tercih etti. Pergamon ordusu, II. Eumenes'in kardeşi Attalos'un emrinde 1.000 piyade askeri ve 500 süvari ile Roma ordusuyla birleşti.¹³² Maiandros ırmağına gelen ordu, karşı kıyıya geçerek doğuya doğru ilerledi. Fakat sonra güneye saparak Harpagos ırmağına geldi. II. Eumenes'un küçük oğlu olan Athenaios ve emrindeki birlikler ile birleşti¹³³. Yolu uzatarak ilerleyen Vulso, Pamphylia bölgesinde bulunan Termessos, ardından Pisidia ve güney Phrygia dan geçerek Sangarios vadisine ulaştı. Yol boyunca geçtiği şehirlerden özgürlükleri karşılığı Roma adına haraç alan Vulso, hedef bölgesine ulaşmış oldu¹³⁴.

Tolistobog sınırına ulaşan Vulso, Eposognatos isimli bir Galat şefi'nin elçileri tarafından ziyaret edildi. Tolistoboglar arasında II. Eumenes ile olan ittifakını bozmayarak III. Antiokhos'un saflarında yer almayan tek şef Eposognatos'dı. Galat kabileleri ile antlaşma yaparak Roma ordularıyla savaşı önlemek isteyen Eposognatos, Consul'den süre istedi¹³⁵. Fakat Galat şeflerini ikna edemedi. Roma ordusu ilerleyişi sırasında Galat süvarileri tarafından olasılıkla güçlerini ölçmek için bir saldırıya uğradı. Fakat Roma süvarileri tarafından geri püskürtüldü. Roma kuvvetleri, Pergoman Krallığı'nın ittifak ve dost olduğu Pessinus kentini ardında bırakarak Gordion'a doğru ilerledi. Bir ticaret kenti olan Gordion, Tolistobog Galatları için oldukça önemlidir. Roma kuvvetleri kente geldiğinde, kent halkının burayı boşalttığını gördü. Fakat kent erzak ile doluydu. Olasılıkla Galatların, Roma kuvvetlerinin gücünü ölçmek için yapmış olduğu süvari saldırısından sonra, kent hızlı bir şekilde tahliye edildi. Galat şefleri ile antlaşma yapamadığını haber vermeye gelen Eposognatos'un elçileri, Galatların kentleri terk ederek Olympos dağına çekildiğini haber verdi¹³⁶. Farklı kanallardan gelen bilgilere göre Tolistobog, Tektosag ve Trokmi kabileleri

¹³² Livius, XXXVIII. 12.

¹³³ Livius, XXXVIII. 13.

¹³⁴ Vulso komutasındaki Roma ve Pergamon ordusunun yolculuğu için ayrıca bk. Livius, XXXVIII. 13-15; Arslan, 2000, s. 98-100.

¹³⁵ Livius, XXXVIII. 18; Polybios, XXI. 37.

¹³⁶ Appianus'a göre bahsi geçen dağ Mysia'da bulunun Olympos dağıdır; Appianus. *Syrian Wars* 42. Fakat aradaki mesafe nedeniyle dağın Ankara dolaylarında olduğu düşünülmeli.

ortak bir direniş yapacakları şeklindeydi. Galatların bu üç büyük kabilesi, Magaba dağı ve Olympos dağına mevzilendi¹³⁷.

Vulso, Olympos dağının ele geçirmek için ordusunu üçe bölmeye karar verdi. Sarp ve geçilmesi zor olan bu dağ, Galatların kolay savunma yapabileceği bir hattı. Güney, doğu ve batı yönlerinden kuşatılarak harekete geçildi. Galatlar dağın tepesinden Roma kuvvetlerini uzun bir süre tuttuktan sonra dirençleri kırıldı. Hendekler ve savunma sistemleri ile çevrelenen alan, Romalılar tarafından ele geçirilerek yağmalandı. Savaşın sonucu Galatlar için yıkıcı oldu. Çok sayıda kayıp verilmesinin yanı sıra, 40.000 kişi Romalılar tarafından esir edildi¹³⁸. Vulso, ordusunu kısa süre içinde Ankyra'a doğru yürüyüşe geçirdi.

Magaba dağında mevzi almış olan Tektosag Galatları, Consul ile antlaşma yapmak için elçiler gönderdi. Galat elçileri barış görüşmeleri için Consul'e yer gösterdikten sonra ayrıldılar. Vulso, görüşmeleri gerçekleştirmek için gittiğinde, Galat şeflerini bulamayarak geri döndü. Elçiler Consul'ün yanına tekrar gelerek, aralarında yaşanan bir antlaşmazlık yüzünden gelemediklerini bildirerek, tekrardan görüşmek istediklerini söylediler. Vulso bu sefer görüşmeleri gerçekleştirmesi için Attalos'u gönderdi. Tektosag ve Tolistobog şefleri Consul'un bizzat gelmemesi üzerine görüşmenin geçersiz sayılacağını bildirdiler. Galatlar süreci uzatmalarındaki sebep zaman kazanmaktı. kazandıkları süre içerisinde ailelerini ve mallarını güvenli bir şekilde Halys ırmağının karşı tarafına geçirdiler. Galatlar görüşmelerde bizzat Consul'ü istemelerinin bir başka nedeni daha vardı. Az bir müfreze ile gelecek olan Vulso'yu ortadan kaldırmak istemeleridir. Nitekim Vulso'nun katılacağı görüşmeler günü Galatlar 1.000 süvari hazırladı. Görüşmelere 600 kişilik koruma birliği ile gelen Vulso, civarda şans eseri devreye gezen Roma süvari birliği tarafından son anda kurtarıldı¹³⁹.

Son yaşananlardan sonra Galatlar ile antlaşma olasılığı kalmayınca Roma kuvvetleri harekete geçti. Vulso, Olympos dağında gerçekleştirdiği saldırıda olduğu gibi ordusunu üçe ayırdı. Tektosag ve Trokmi Galatlarının yanı sıra, Kappadokia Kralı IV. Ariarathes ve Paphlagonia Prensi Morzios'un kuvvetleri Roma ordusunun

¹³⁷ Polybios, XXI. 37; Livius, XXXVIII. 18; Arslan, 2000, s. 102-104.

¹³⁸ Appianus. *Syrian Wars* 42; Livius, XXXVIII. 23.

¹³⁹ Polybios, XXI. 39; Livius, XXXVIII. 25.

karşısında yer alıyordu. Kappadokia Kralı, Roma kuvvetlerinin Anadolu'nun içlerine kadar sokulmasından rahatsızdı. Arazı şartları süvarilerin kullanımına elverişsizdi. İki tarafın kuvvetleri piyade ve okçu saldırısı ile karşılaşmak zorundaydı. Roma'nın düzenli birlikleri, düzensiz Galat kuvvetlerine karşı ezici bir üstünlük sağladı. Galatlar ve müttefikleri Roma üstünlüğüne daha fazla karşı koyamayarak geri çekilmek zorunda kaldı. Ordugaha doğru çekilmesi beklenen Galatlar, etrafa dağılarak oldukça düzensiz bir halde kaçtı. Romalılar, Galat ordugahını ele geçirerek yağmalamaya başladılar. Bu yağma esnasında etrafa dağılan Galatları takip edilemedi ve çoğu kurtulmayı başardı. Galatla bozguna uğramalarından sonra Vulso'ya elçiler gönderdi. Fakat Vulso, barış görüşmeleri için elçilerin Ephesos'a gitmelerini söyledi¹⁴⁰.

Gnaeus Manlius Vulso'nun Galatları cezalandırma seferi bir yağma seferine dönüşerek son buldu. Galatları sindirmeyi başaran Roma, Galat elçilerini Lampsakos'da karşılayarak şartlarını sundu. Galatların kendi yurtlarında özgürce yaşamalarına ve II. Eumenes'e karşı hareket etmemeleri şartı sunuldu. Ayrıca, Galatların çevre bölgelere yağma yapmaları yasaklandı. Buna karşılık Roma, Galatlardan savaş tazminatı istemedi¹⁴¹. Romanın bu şartları sunmasında Pergamon Krallığı'nın çıkarları doğrultusunda hareket ettiği açıktır. Galatların Phrygia bölgesinde Roma ve Pergamon Krallığının çıkarları doğrultusunda hareket etmesi amaçlanmıştır.

3.5. Apameia Antlaşması (M.Ö.188)

III. Antiokhos'un elçileri ile Scipio'nun arasında yapılan antlaşma henüz Roma senatosunun onayını almamıştı. Roma'nın birtakım eklemeler ve düzeltmeler yapması muhtemel bir durumdu. Selevkos elçileri Zeuxis ve Antipatros Roma'ya antlaşmanın son hali verilmesi için gönderildi. Gelenler yalnızca Selevkos elçileri değildi, Anadolu'da bulunan kent temsilcileri, Rodos temsilcileri ve Pergamon Kralı II. Eumenes'de vardı. Roma'da en iyi şekilde karşılanan II. Eumenes, Senato'da konuşma yapması için izin verildi. II. Eumenes'in kaygısı Selevkoslardan boşalan Batı Anadolu'nun akıbetiydi. İstekleri Rodos'un istekleri ile çelişmesinden dolayı Roma'da özel bir oturum istedi. Yapmış olduğu konuşmada, Roma'nın bu toprakları kendisi

¹⁴⁰ Ayrıntılı bilgi için bk. Livius, XXXVIII. 26-27; Arslan, 2000, s. 109-110.

¹⁴¹ Livius, XXXVIII. 40; Hansen, 1971, s. 91. Consul, Galatlar ile antlaşma yapmak için II. Eumenes'in gelmesini beklemiştir; Polybios, XXI. 43.

yöneteceği taktirde memnun olacağını, fakat Batı Anadolu'dan çekilmesi durumunda sadık müttefik olarak kendisine adaletli davranılarak ödüllendirilmesi şeklindeydi¹⁴². II. Eumenes'in konuşmasındaki kaygı, Rodoslulara verilecek payın belirsizliğinde saklıdır.

Roma, Anadolu'ya göndermek üzere 10 komisyon üyesi belirledi. Bu ekip, Apameia'da gerçekleşecek görüşmelerde III. Antiokhos ile yapılacak olan antlaşma ve sonrasında Anadolu topraklarının müttefikler arasında taksim edilmesi için Senato tarafından yetkilendirildi¹⁴³. Selevkos elçileri ile Scipio arasında gerçekleşen görüşmelerde ortaya konan genel hükümler Roma tarafından kabul edildi ve eklemeler yapılarak son hali verildi. Yapılan eklemeler:

- *III. Antiokhos ve ona bağlı olanlardan kimse, Romalılara veya müttefiklerine saldırmak için kurulan bir orduyu topraklarından geçmesine izin vermeyecek ve yardım sağlamayacaktır. Roma ve müttefikleri de aynısını III. Antiokhos için yapmayacaktır.*

- *III. Antiokhos, adalarda ve Avrupa'daki kentlere savaş açamayacak.*

- *Torosların batısından, Halys nehrine kadar olan şehirleri, toprakları, köyleri ve kaleleri boşaltılacak, geri çekilirken askerleri silahları dışında bir şey almayacak ve tahrip edilen kentler restore edilecek.*

- *II. Eumenes'in topraklarından asker yada başka birisi alınmayacak.*

- *Eğer Romalıların ele geçirdiği kentlerden III. Antiokhos'a gelen olursa kral bu kişileri Apameia'da teslim edecek. Roma yada müttefiklerinin yanında ikamet eden Selevkos Krallığından olanlar varsa, isteklerine göre ayrılabilir yada kalabilecekler.*

- *Roma ve müttefiklerinin köleleri, esirleri ve firarileri teslim edilecek.*

- *III. Antiokhos fillerinden vazgeçecek ve hiç fil temin etmeyecek.*

¹⁴² II. Eumenes'in Senatoda konuşması için bk. Polybios, XXI. 18-21; Livius, XXXVII. 53.

¹⁴³ Polybios, XXI. 24; Livius, XXXVII. 55, Kurulacak olan komisyon için seçilen elçiler: Quintus Minucius Rufus, Lucius Furius Purpureo, Quintus Minucius Thermus, Appius Claudius Nero, Cneius Cornelius Merula, Marcus Junius Brutus, Lucius Aurunculeius, Lucius Aemilius Paulus, Publius Cornelius Lentulus ve Publius Aelius Tuberus

- Selevkos donanması teslim edilecek ve sadece 12 savaş gemisine sahip olacak. Seleukos gemileri vergi, elçi, rehine taşımacılığı hariç Kalykadnos ve Sarpedonion Burnu ötesine yelken açılmayacak.

- Roma topraklarından asker toplanmayacak veya sürgün kabul etmeyecek.

- III. Antiokhos'un yönetiminde bulunan Rodos ve müttefiklerine ait mülklerin eski sahiplerine geri verilecek ve restore edilecek.

- III. Antiokhos, en iyi Atina gümüşünden Romalılara yılda 10 taksitle 10.000 talant ödeyecek.

- II. Eumenes'e 5 yıl içinde 350 talant verilecek ve bunun Roma'ya ücretini ödediği her yıl Pergamon Krallığına da 70 talant olarak ödeyecek.

- III. Antiokhos yaşları 18 den küçük ve 40 dan büyük olmayacak şekilde 20 rehine verecek. Kendi oğlu hariç rehineler 3 yılda bir değişecek.

- Selevkos Krallığı saldırıya uğramadığı müddetçe Roma müttefiklerine savaş açmayacak. Saldırıya uğraması durumunda sadece savunma yapacak.

- Her iki taraf antlaşmada değişiklik talebinde bulunursa ortak bir karar ile değişiklik yapabileceklerdir¹⁴⁴.

Roma'nın görevlendirdiği 10 komisyon üyesi ve Selevkos elçileri ile Apameia'da karşılıklı yeminler ederek antlaşmayı onayladı. Antlaşma maddelerine bakıldığında zaman Roma'nın Anadolu'yu doğrudan yöneterek sorumluluk almak istemediğini görürüz. Güçlendirilmiş bir tampon devlet yaratma fikri, Roma'ya daha cazip geldi. Roma'nın sadık müttefikleri olan Rodos Cumhuriyeti ve Pergamon Krallığı, Roma'nın çıkarları doğrultusunda, Batı Anadolu'yu yöneteceklerdi¹⁴⁵. Selevkos Krallığı'nın bu antlaşma ile Hellen dünyasından iyice uzaklaşmış oldu. Torosların doğusuna çekilmesi artık devletin yönünü doğuya kayması anlamı taşıyordu. Selevkos Krallığı, Hellenistlik Krallık olma vasfını kaybetme tehlikesi ile karşı karşıya kaldı. III. Antiokhos sadece batıda toprak kaybetmekle kalmadı, savaşın sonuçları tüm imparatorluğu etkileyerek, doğu bölgelerinde isyanlara yol açtı¹⁴⁶.

¹⁴⁴ Apameia antlaşmasının maddeleri için ayrıca bk. Livius, XXXVIII. 38; Polybios, XXI. 45; Appianus. *Syrian Wars*. 39. Ayrıca bk. Bosch, 2020, s. 108-109; Errington, 2017, s. 222-223; Grainger, 2002, s. 347-349; Habicht, 2006, s. 174-175; Scullard, 1980, s. 270-273.

¹⁴⁵ Magie, 1950, s. 20.

¹⁴⁶ Günaltay, 1987, s. 120.

3.5.1. Batı Anadolu Topraklarının Paylaşımı

Selevkos Krallığı'nın çökmesinin zeminin hazırlayan bu antlaşma her yönüyle Selevkoslar için kabustu. Avrupa ve Anadolu'dan vazgeçirilerek doğuya hapsedilmesi ve yüklü miktarda savaş tazminatı ödemek zorunda kalması, Selevkoslar için toparlanması zor bir süreçti. Antlaşma şartlarına bakıldığında Roma'nın Selevkos Krallığı ile ilgili asıl amacı, batı yönünden uzak tutmaktı. Selevkos Krallığı ile antlaşma kesinlik kazanması ve tarafların karşılıklı yeminler etmesi üzerine, ele geçirilen devasa büyüklükteki toprakların akıbeti meselesi gündeme geldi. Savaş sırasında III. Antiokhos'un yanında saf tutan şehirler ve Roma'yı destekleyen şehirlerin ne olacağı meselesi de Gnaeus Manlius Vulso ve komisyon üyelerinin gündemindeydi. Torosların Batısında kalan tüm ulusların ve kentlerin elçileri görüşmek için sırada bekliyordu.

III. Antiokhos'un boşaltması gereken bölgelerin genel tanımı belirlendi. Halys Irmağının orta şeridinden aşağıya doğru, Toros dağlarının Lycaonia sınırına kadar uzanan ucuna doğru oluşturulan bir hattın batısında kalan tüm topraklardan çekilecektir. Rodos Cumhuriyetine, Meander Nehrinin güneyinde bulunan Telmessos hariç Karia ve Lykia bölgeleri verildi¹⁴⁷. Roma'nın görevlendirdiği komisyonun kararlarına göre; III. Antiokhos'a vergi vermiş ve Romalıların yanında yer almış olanlara bağımsızlık, III. Antiokhos'un yanında yer almış ve zamanında I. Attalos'un himayesinde olan kentlerin ise II. Eumenes'e vergi vermesi emredildi. Ayrıca Notium'da yaşayan Kolophonlulara¹⁴⁸, Kyme ve Miletos kentlerine bağımsızlık verildi. Klazomenai Kenti bağımsız olmasının yanı sıra, yanında bulunan Drymusa adasını aldı. Roma'nın köken itibarı ile kendilerine yakın hissettiği Dardanos kenti özgürleştirildi, Troas kenti ise, Rhoeteum ve Gergithus'u aldı. Savaş sırasında Roma'ya gösterdikleri sadakattin ödülü olarak Khios, Smyrna ve Erythrae kentleri ek topraklar kazandı. Phokaialılar'ın savaştan önce sahip oldukları topraklar restore edildi ve eski yasalarını kullanma izni verildi¹⁴⁹. Lampsakos, Sipylos dağının aşağısında

¹⁴⁷ Karia ve Lykia kentleri Rodos egemenliğine girmelerinden rahatsız oldu ve sert bir direniş başladı. M.Ö. 177'de Roma'ya başvurmaları neticesinde Roma, Rodos'un bu bölgeler üzerindeki egemenliğinin müttefiklik şeklinde olacağına karar verdi. Senatonun aldığı karar Roma – Rodos ilişkileri bozuldu. Bölge kentleri ve Rodos arasında çatışmaların artması üzerine M.Ö. 167'de Karia ve Lykia'nın özgürlüğü Roma tarafından ilan edildi. Bean, 2022a, s. 24; Bean, 2022b, s. 28.

¹⁴⁸ Kolophon kenti daha iç kesimlerde bulunur. Notium kenti Kolophon'un limanı görevi görür ve bu sebeple yeni Kolophon olarak da adlandırılır. Hellenistik dönemde Kolophon'a göre yıldızı parlayan bir kent olan Notium, sadece "Kolophon" olarak da adlandırılır; Sevin, 2019, s. 111.

¹⁴⁹ Livius, XXXVIII. 39; Polybios, XXI. 48; Appianus. *Syrian Wars*. 44.

bulunan Magnesia¹⁵⁰, Alexandria Troas ve olasılıkla Aigai kenti de özgürlük ve vergi muafiyeti tanınan kentler arasındaydı¹⁵¹.

Savaş sırasında Roma ve müttefiklerinin yanında saf tutan şehirlerin kazanımlarının dışında, III. Antiokhos'un yanında saf tutan, özgür ya da bağımlı kentlerin, akıbeti de gündemdeydi. Savaş sırasında III. Antiokhos ile iş birliği yaptıkları tespit edilen Temnos, Teos, Lebedos ve Kolophon bağımlı hale getirildi¹⁵². Kral Eumenes'e, Avrupa tarafında III. Antiokhos'un elinde tuttuğu kasaba ve kaleleri ile beraber Khersonnesos ve Lysimakheia verildi. Anadolu tarafında, Helles Pontos Phrygia'sı, Büyük Phrygia ve Kral II. Prusias tarafından Pergamon Krallığı'ndan alınan Mysia, Lykaonia, Milyas, Lydia ve açıkça bahsedilerek Tralles, Ephesos, Telmessos şehirleri ve Meander Nehri üzerinde bulunan kaleler, köyler II. Eumenes'e verildi¹⁵³. Pergamon Krallığı kazanmış olduğu toprakların yanı sıra, Selevkos Krallığı'ndan alacağı savaş tazminatı ve Selevkos savaş filleri eklenince, Pergamon Krallığı doğal sınırları Kaikos vadisi olan bir bölgesel Krallıktan, Batı Anadolu'nun hakimi olarak büyük bir Hellenistlik Krallık haline geldi.

Toprakların paylaşımı yeterince net ve açık değildir. Roma, Akdeniz dünyasını Selevkoslardan uzak tutmaya çalışırken Pergamon Krallığını karasal, Rodos Cumhuriyerini ise denizde güç kazanması doğrultusunda toprak paylaşımı yapmıştır. Toprakların paylaşımında sınırlar belirlenirken Selevkos Krallığı ve Pergamon Krallığı arasında açıklığa kavuşturulması gereken bazı sorunlar ortaya çıktı. Pamphylia bölgesinin Torosların hangi tarafında olduğuna dair ortaya çıkan tartışma, Roma'nın hakemliğine havale edildi. Senato, Pamphylia bölgesinin doğusunu III. Antiokhos'a, batısını ise II. Eumenes'e vererek sorunu çözerken, Aspendos ve Side'yi bağımsız olarak ilan etti¹⁵⁴.

¹⁵⁰ Strabon, XIII.3. 5.

¹⁵¹ Hansen, 1971, s. 95.

¹⁵² Malay, 1992, s. 62. Teos'un Savaş sırasında III. Antiokhos'a yardımı için ayrıca bk. Livius, XXXVII. 27.

¹⁵³ Livius, XXXVII. 56; XXXIII. 39; Polybios, XXI. 48. Ayrıca bk. Bevan, 1902, s. 117; Demircioğlu, 2019, s. 346-347; Evans, 2012, s. 35; Hansen, 1971, s. 95-96; Magie, 1950, s. 19-20.

¹⁵⁴ Livius, XXXVIII. 39; Hansen, 1971, s. 96.

Harita 3.5. Apameia Antlaşması

Kaynak: https://tr.wikipedia.org/wiki/Apameia_Antla%C5%9Fması

Magnesia savaşı sırasında III. Antiokhos'u destekleyen ve Vulso'nun Galat seferi sırasında Galatlara destek veren Kappadokia kralı IV. Ariarathes'e 600 talant para cezası verildi¹⁵⁵. Fakat sonra IV. Ariarathes kızı Stratonike ile II. Eumenes'i nişanlayarak, iki devlet arasındaki dostluk bağına güçlendirdi ve Ariarathes'in ödemesi gereken paranın yarısı olan 300 talant'i II Eumenes havale etti¹⁵⁶. Savaştan önce III. Antiokhos'un yanına çekmeye çalıştığı Bithynia Kralı I. Prusias ise, Romalıların elçilerini dinlemesi ile savaşa girmekten vazgeçmesi ve pasif destek sağlaması neticesinde, Romalılar tarafından I. Prusias'ın Krallığı'nın başında kalmasına izin verildi. Roma, doğrudan kendisine yardım etmemesi üzerine I. Prusias'ın, Pergamon Krallığı'ndan ele geçirdiği Mysia ve Büyük Phrygia arasında bulunan Phrygia Epiktetus¹⁵⁷ olarak adlandırılan bölgeyi, II. Eumenes'e vermekte sakınca görmedi.

Roma, Pergamon Krallığını bu kadar büyütmesindeki sebep, duymuş olduğu minnettarlık değildi. Anadolu'da Roma çıkarları gözetilecek ve sorumluluk Roma'da

¹⁵⁵ Livius, XXXVIII. 37.

¹⁵⁶ Polybios, XXI. 47; Livius, XXXVIII. 39; Strabon, XIII. 4. 2.

¹⁵⁷ I. Attalos döneminde ele geçirilen bölge, Pergamonlular tarafından Phrygia Epiktetus "Kazanılmış Phrygia" olarak adlandırılır. Phrygia Epiktetus için bk. Strabon, XII. 3. 7; XII. 4. 3; XII. 8. 1.

olmayacaktı. Roma otoritesinin Toroslara kadar yayılmasında aracı rolü Pergamon Krallığı oynayacaktı. Tüm güç unsurlarının Pergamon Krallığına verilmesi, Roma için ileride oluşabilecek bir sorun oluşturabilirdi. Fakat Roma, Anadolu’da bir denge kurması gerektiğinin farkındalığı ile Senato kapısını Anadolu’da bulunan her siyasi oluşuma açık bıraktı. Anadolu’ya Roma’nın vermiş olduğu şekil gayet açıktır; Güçten düşmüş devletler, güç kazanan devletler ve özgür kent devletleri. Fakat hepsinin kabul ettiği gerçek ise, Roma’nın egemen güç olduğudur¹⁵⁸.

3.5.2.Bithynia Krallığının Tepkisi ve Pergamon Krallığına Karşı Oluşturduğu İttifak

Apameia antlaşmasından ve sonrasında yaşanan toprak paylaşımından memnun olan II. Eumenes kadar memnun olmayanlarda vardı. Batı Anadolu’nun kaynak açısından zengin bölgelerini elde tutmak Pergamon Krallığı’nın yeni gündemiydi. Pergamon Krallığına bırakılan geniş topraklar arasında Bithynia Kralı I. Prusias’dan alınan, Mysia bölgesi içerisindeki Phrygia Epiktetus da vardı. Prusias savaş sırasında Roma’nın karşısında bir ittifak yapmadığı halde, kendisinden alınan bir toprağın, Pergamon Krallığına bırakılmasını haksız bularak, kuvvetlerini söz konusu bölgeden çekmeyi reddetti.

Magnesia savaşından sonra Hannibal, Romalılara verilecek olan esirlerin arasında olduğunu öğrendiği zaman III. Antiokhos’un yanından ayrıldı. İlk başta Girit’e sığındı fakat Roma otoritesi tüm Akdeniz çevresinde hissedilmesiyle güvende olmadığını anladı. Kendisi gibi Roma’ya düşmanlık besleyen Bithynia Kralı I. Prusias’ın yanına gitmek son seçeneği idi¹⁵⁹. III. Antiokhos’un yanında olduğu gibi Prusias’ın ordusunda görev yapmaya hazırdı. II. Eumenes ile başlayan toprak sorunu, Hannibal’ın aradığı bir fırsat olarak karşısına çıktı. Roma’nın Anadolu’daki müttefiki Pergamon Krallığı’na yapılacak bir saldırı, Roma’nın nüfuz alanına yapılacak bir saldırı ile eşdeğerdir.

Pergamon Krallığı’nın genişlemesine sadece Prusias rahatsızlık duymuyordu. M.Ö. 189’da Eumenes’in kardeşlerinin de katıldığı Vulso’nun Galatia seferinden

¹⁵⁸ M.Ö. 202 Zama savaşından, M.Ö. 190 Magnesia savaşına kadar geçen sürede, Roma kuvvetlerinin giriştiği her savaş, Roma’yı, Akdeniz’in egemen gücüne dönüştürdü. Hızlı ve ani gelişen olaylar içerisinde Roma’nın ele geçirdiği alanlar ve ganimet uluslararası dünyada büyük bir prestij elde etmesini sağladı.

¹⁵⁹ Cornelius Nepos, *Hannibal*. 9-10.

sonra, Galatlarda intikam için beklemedeydi ve uygun fırsat kolluyordu. Aynı suretle Makedonia Krallığı, II. Eumenes'e Trakia bölgesinde verilen alanlarda hak talebinde bulunduğu için bu durumdan rahatsızlık duyan devletler arasındaydı. Yeni tahta çıkmış olan Pontus Kralı I. Pharnakes'in hedefi ise Galatia bölgesiydi. Prusias'ın aradığı müttefiklere ulaşmada bir sorunu yoktu. İntikam almak ve özgürlük alanını genişletmek isteyen Galatlar, akrabalık ilişkilerinin bulunduğu Makedonia Krallığı ve Hannibal'ın yanında bulunması I. Prusias'ın cephesini oluşturdu. II. Eumenes'in tarafında ise, Herakleia ve Kyzikos kentleri bulunuyordu¹⁶⁰.

M.Ö. 186/185 yılı itibari ile başlayan savaş, deniz ve kara olmak üzere iki cephede gerçekleşmiştir. Kral Eumenes deniz filosuna komuta ederken, kardeşi Attalos kara kuvvetlerine komuta etti. Attalos'un karşısında I. Prusias'ın komutasında Bithynia ordusu ve Ortiagon'un komutasında Galatlar vardı¹⁶¹. İki ordunun karşılaştığı savaşın tam mevki Lypedron dağının yakınlarında olduğu biliniyor. Fakat savaşın sonucunu Attalos'un zaferine adanan yazıttan bilebiliyoruz (M.Ö. 183)¹⁶². Kara savaşının içeriği hakkında yeterli bilgi bulunmasa da, II. Eumenes'in ordusunda Roma tarafından hediye edilen III. Antiokhos'un filleri vardı¹⁶³. Savaş esnasında kullanılma ihtimalleri kuvvetlidir. Galat ve Bithynia ordularını ayrı çarpışmalarda veya aynı çarpışma içinde yenmek için, fillerin kullanıldığı düşünülebilir. II. Eumenes Apameia antlaşmasından sonra Pergamon Krallığının girdiği bu savaşta tüm gücünü kullanmış olmalı. Çünkü Eumenes'e bağlanan kentler, bölgelerde yaşayan halklar ve komşu krallıklar bu savaşı izliyordu.

Pergamon Krallığı karada olduğu kadar denizde aynı başarıyı gösteremedi. II. Eumenes bizzat donanmanın başında bulunuyordu. Fakat, Bithynia donanmasının başında Hannibal vardı. Eumenes ilk zamanlar başarılar elde etse de, Hannibal'ın kurnazca taktikleri sayesinde çıkmaza girdi. Hannibal denizde gerçekleşecek çarpışmalar için Helles Pontos boğazını kapatması gerektiğini biliyordu. Eğer

¹⁶⁰ Habicht, 2006, s. 176; Hansen, 1971, s. 98; Prusias'ın Kieros ve Tieion kentlerinde gözü olmasından dolayı Herakleia kenti Pergamon'un yanında saf tuttu. Memnon, 27. I. Attalos'un karısı ve II. Eumenes'in annesi olan Apollonis Kyzikos'ludur. Attalos hanedanlığı bu kente derin bağlılık hissetmiştir. Ayrıca bk. Polybios, XXII. 20.

¹⁶¹ Ortiagon, dağınık Galat kavimlerini birleştirerek tek bir çatı altında toplamıştır (M.Ö. 186-183). Polybios, XXII. 21; Mitchell, 1995, s. 24. Bu savaşın bir başka önemi ilk kez Galatların bir kralın yanında paralı asker olarak değil, gönüllü olarak katılmasıdır. Arslan, 2000, s. 115.

¹⁶² OGIS, no. 298.

¹⁶³ Livius, XXXVIII. 39.

Pergamon ve müttefikleri olan Kyzikos ve Herakleia'nın konumlarına bakacak olursak, Hannibal'ın yaptığı hamlenin stratejik önemini daha net anlarız¹⁶⁴. Deniz savaşında iki donanma karşılaştığında Hannibal ustaca bir plan yaptı; askerlerine toplayabilecekleri kadar yılan toplamalarını emretti. Toplanan yılanlar toprak kaplara konuldu ve Kral Eumenes'in hangi gemide olduğunu tespit etmek için ateşkes görüşmesi bahanesiyle kayıkla elçi gönderdi. Eumenes'in yerini tespit etmek için gönderilen elçinin teklifleri reddedildikten sonra, Hannibal donanmaya direkt olarak Eumenes'in bulunduğu gemiye saldırı yapılacağını emretti. Savaşın başlamasıyla toprak kaplara konulan yılanlar Pergamon donanmasına doğru atıldı. Pergamon donanması ne olduğunu anladıklarında telaşa kapılarak geri çekildi. Hannibal'ın bu son zaferi neredeyse II. Eumenes'in esir edilmesiyle son bulacaktı¹⁶⁵.

Hem denizde hem de karada devam eden çarpışmalar sonuç vermekten uzaktı. II. Eumenes, Roma Senatosuna kardeşi Athenaios'u 15.000 altın stateres ile birlikte gönderdi¹⁶⁶. Athenaios, Makedonia kuvvetlerinin Trakia bulunan Ainos ve Maroneia çekilmediğini ve V. Philippos'un Prusias'a destek vermesinden dolayı şikayetini bildirdi. Ayrıca Prusias ile devam eden savaşın sonuca varması için Roma'nın desteğini istedi. Roma, Titus Quintius Flamininus'u elçi olarak I. Prusias'a gönderdi. Roma'nın istekleri; Hannibal'ın kendisine teslim edilmesi ve Prusias'ın söz konusu bölgeden çekilerek, Pergamon ile barış yapmasıydı I. Prusias, Roma'nın isteklerine karşı koyabilecek güçte olmadığından, boyun eğmek zorunda kaldı. Apameia antlaşmasından sonra Pergamon Krallığına bırakılan Phrygia Epiktetus'dan vazgeçti. Fakat Hannibal'ın geri teslimi istenilen şekilde neticelenmedi. Hannibal teslim edileceğini anlaması üzerine, içtiği zehir ile hayatına son verdi¹⁶⁷. Roma, II. Eumenes'in başvurusu ile araya girmesi, yaşanan çarpışmalarda her iki tarafından üstünlük kuramadığının bir göstergesidir.

Phrygia Epiktetus'un tam anlamıyla Pergamon Krallığı'nın yönetimi altına girmesi ile beraber, krallığın kuzey sınırı Mysia bölgesindeki Olympios dağına, doğuda ise Galatia bölgesine kadar uzandı. Ayrıca, Attalos Hanedanlığının kurucusu

¹⁶⁴ Bithynia Krallığının güney batısında Pergamon, batısında Kyzikos, kuzey doğusunda ise Herakleia bulunur. Helles Pontos boğazının kapatılması durumunda üç müttefik ortak hareket etme şansı kalmaz. Kara yolu ile bağlantı kurulması ise zor bir olasılıktır.

¹⁶⁵ Ayrıntılı bilgi için bk. Cornelius Nepos, *Hannibal*. 10-11.

¹⁶⁶ Polybios, XXIII. 1.

¹⁶⁷ Livius, XXXIX. 46; XXXIX. 51; Appianus. *Syrian Wars*. 11; Cornelius Nepos, *Hannibal*. 12; Habicht, 2006, s. 176

Philetairos'un doğduğu yer olan Tieion kenti, Pergamon hakimiyetine girdi¹⁶⁸. Prusias ile antlaşma sağlandıktan sonra II. Eumenes yönünü Galatlara çevirdi ve galibiyet kazandı. Hellen olmayan unsurlara karşı kazanılan zaferlerden sonra, I. Attalos'un zamanında elde ettiği "Soter" unvanını II. Eumenes'de aldı¹⁶⁹. Pergamon Krallığı doğuya doğru genişleyerek Galatlar üzerindeki hakimiyetini ve baskısını kuvvetlendirdi. Sınırların genişlemesi ile Mithradates Hanedanlığı'nın yönetiminde olan Pontos Krallığına komşu haline geldi.

3.5.3. Pontus Krallığının Tepkisi.

Pontos Krallığı kuruluşundan itibaren yayılmacı bir politika izleyerek, Karadeniz'in güney kıyılarında hakimiyet kurmak istemiştir. Mithradates Hanedanlığı tarafından kontrol edilen Pontos Krallığı, Apameia antlaşma şartlarından memnun değildi. Galatia bölgesinde hak taleplerinde bulunmaları, Galatia bölgesinde, Pergamon Krallığı'nın baskısı ve denetimi olması, Pontos Krallığı'nın istekleri ile çakışıyordu. Karadeniz'in hem güney kıyılarında hem de kuzey kıyılarında ticari ilişkileri bulunan Rodos Cumhuriyeti, halihazırda Pontos Krallığı'nın yayılmacı politikasından uzunca bir süre rahatsız durumdaydı¹⁷⁰. Pontos Krallığı kuruluşundan beri büyük bir güçle sınanmamıştı. Bu durum M.Ö. 185'de tahta geçen I. Pharnakes ile değişti. Pontos'un yayılmacı politikasını hiç olmadığı kadar hırslı ve sert bir şekilde sürdürmekte kararlıydı. M.Ö. 183'de Pharnakes'in aradığı ortam ve şartlar bunu gerçekleştirmeye uygundu. Pergamon Krallığı, Bithynia ve Galatlar ile yeni savaştan çıkmış, Rodos ise Lykia bölgesinde kendine karşı oluşan çatışmalar ile uğraşıyordu.

Pharnakes, Galat şefleri ve Armenia Kralı Mithradates ile ortak müttefiklik kurarak, harekete geçti. Pontos Kralı ilk olarak kendisine yakın mevkide Karadeniz ticareti için önemli bir merkez olan Sinope kentini ve Paphlagonia arazisini ele geçirdi¹⁷¹. Ardından doğuya dönerek, Sinope kolonileri olan Kotyara ve Kerasos'u topraklarına kattı. Pharnakes'in seferlerinin sıralaması ve içeriği hakkında fazla bilgi yoktur. Kıyı şeridini kontrolü altına aldıktan sonra iç kesimlere yöneldi. Galat şefleri Kassignatos ve Gaizatoriks'u Pergamon topraklarına baskın yapması konusunda

¹⁶⁸ Strabon, XII. 3. 8; Hansen, 1971, s. 100. Pergamon Krallığı, Karadeniz kıyısında toprak edinmiş oldu.

¹⁶⁹ OGIS, no. 298; no. 308; Austin, 2006, s. 418. Ayrıca bk. Demircioğlu, 2019, s. 357-358.

¹⁷⁰ Karadeniz ticareti Rodos için hayati bir öneme sahipti. M.Ö. 220'de boğazlar üzerinde ek vergiler getiren Byzantion kenti ile savaşa dahi girmiştir. Polybios, IV. 47-49; Arslan, 2010, s. 258-259.

¹⁷¹ Strabon, XII. 3. 11. Bu tarihten itibaren Sinope kenti, Pontos Krallığının yönetim merkezi olmuştur.

cesaretlendirdi. Apameia antlaşması sonrası Galatia üzerinde baskı kuran Pergamon Krallığı, I. Prusias'ın yenilmesinden sonra bölgedeki gücünü sağlamlaştırmıştı. Pharnakes'in Galatia'da çatışma ortamı hazırlaması, Pergamon Krallığı'nın otoritesini doğrudan etkiliyordu. Saldırıların gerçekleştiği noktalar Rodos ve Pergamon'u rahatsız etmiş olacak ki, Roma senatosuna durumdan rahatsızlıklarını bildirmek için elçi gönderildi. Pharnakes de boş durmayarak kendisini izah için elçilerini Roma'ya gönderdi. Roma, etki alanının dışında gördüğü Anadolu'da gerçekleşen olayın üstünde çok durma taraftarı olmadı. Apameia Antlaşmasından sonra, Batı Anadolu'da krallıkların güç dengesini bozacak bir girişimde bulunmak istemiyordu. Pergamon Krallığı'nın daha fazla genişlemesi, bu dengeyi bozabilirdi. Senato, Anadolu'ya gönderdiği elçilerin raporlarını erteledi¹⁷². Pontos Krallığı bu süre zarfı içinde genişlemesini sürdürdü.

Pergamon Krallığı'nın, Bithynia Krallığı ve Galatlar ile yaşadığı çarpışmalar, I. Pharnakes ile başlamak üzere olan savaş, II. Eumenes'in eline geçen alanları savunma konusunda zorlanacağını gösterdi. II. Eumenes, Pergamon kuvvetlerinin yetersiz kalacağını anlamış olacak ki, kendisine yeni müttefikler arama yoluna başvurdu. M.Ö. 183 tarihinde Girit kentleri ile Pergamon Krallığı arasında karşılıklı antlaşma yapıldı. Bu antlaşma; II. Eumenes'in ordusunu güçlendirmek için paralı asker sağlamaya yönelik bir antlaşmaydı¹⁷³.

Pontos Krallığı batıya doğru genişlemeye devam etmesi, yalnız Pergamon Krallığı ve Rodos'u rahatsız etmedi. Pharnakes'in, II. Eumenes'in Karadeniz de bulunan kenti Teieron'nu ele geçirmesi¹⁷⁴, Bithynia Krallığına daha da yaklaştırdı. I. Prusias'ın ölümünde sonra Bithynia Krallığı'nın tahtına geçen II. Prusias, bu tehdit karşısında Pergamon ile ortak hareket etmeye hazırdı. Ayrıca Paphlagonia'da bulunan Gangra Kralı Morzios, Pharnakes'in istilasından oldukça zor bir durumu düşmüştü. Bu açıdan II. Eumenes'i destekleyen taraftaydı. Güney yönünde Kapadokia arazisine başlayan Pontos akınları, IV. Ariarathes'in düşmanlığını kazandırdı. Pontos kuvvetleri her yönden genişleme için harekete geçiyordu. Bu ara Selevkos Kralı IV. Selevkos, Pontos

¹⁷² Polybios, XXIII. 9; XXIV. 1; Livius, XL. 2; Diodorus, XXIX. 22; Demircioğlu, 2019, s. 359; Hansen, 1971, s. 102; Magie, 1950, s. 191.

¹⁷³ Syll³ no. 627.

¹⁷⁴ Diodorus, XXIX. 23.

Krallığına destek için Torosları geçmek için hareketlense de Apameia antlaşmasının hükümlerini çiğnemeye cesaret edemedi¹⁷⁵.

Bu durum Anadolu'da bir koalisyon kurulma sürecini hazırladı. II. Eumenes kuvvetlerini toplayarak Pontos Krallığı'nın üzerine yürüdü. Galatia üzerinden Kappadokia'ya ulaşan Pergamon ordusu, Ariarathes'in kuvvetleri ile birleşerek Pontos üzerine harekete geçti. Birleşik ordu harekete geçtiği sırada Roma elçileri barış antlaşmasını sağlamak için geldi. Eumenes ve Ariarathes barış konusunda mutabık kaldı fakat Roma elçilerine Pharnakes ile görüşmelerini söylediler. Elçiler iki krala bunun sözünü verdiler ama Pharnakes'in yanına barış için gideceklerinden dolayı ordularını Pontos topraklarından çekmelerini söylediler. Eumenes ve Ariarathes elçilerin söylediklerine uyararak, orduyu Galatia bölgesine doğru çektiler. Elçiler Pharnakes'in yanına geldiklerinde, barış için tarafların bir araya gelmesi teklifini sundular. Pharnakes kesin suretle bunu reddetti¹⁷⁶.

Görüşmelerin sonuca varamaması sonrası, taraflar savaşa devam etmek için hazırlıklara başladı (M.Ö. 180-179). Roma'nın olaya müdahale etmekten kaçınması ve barışı tesis edememesi, Eumenes'in kendi başının çaresine bakması gerektiğini gösterdi. İlk olarak Pontos'un deniz ticaretine darbe indirmek için Helles Pontos boğazını kapatarak işe başladı. Fakat Rodos Cumhuriyetinin tepkisiyle karşılaştı.¹⁷⁷ Pergamon Krallığı ve müttefikleri her cepheden Pontos Krallığına doğru harekete geçerek antlaşma yapmaya zorladı. M.Ö. 179'da Pontos Krallığı müttefikler ile baş edemeyeceğini anlayarak barış yapmaya razı oldu.

Pharnakes'e sunulan antlaşma şartlarına göre; Pharnakes hiçbir bahaneyle Galatia topraklarına girmeyecek, Galat şefleri ile yapılan bu tür antlaşmalar iptal edilecektir. Paplagonia topraklarından geri çekilecek ve buradan ele geçirdiği esirleri ve malları geri iade edecektir. Kappadokia istilasında vermiş olduğu zarar telefi edilecek ve IV. Ariarathes'e iade edilecektir. Tieion kenti restore edilecek ve alınan tutsaklar ile beraber geri verilecektir. Pharnakes fidye almadan tüm savaş esirlerini ve firarilerini geri verecektir. Morzios ve Ariarathes'un topraklarından elde ettiği ganimetlere karşılık 900 talanta ve Eumenes'e 300 talanta savaş tazminatı verecektir. Pontos

¹⁷⁵ Diodorus, XXIX. 24.

¹⁷⁶ Polybios. XXIV. 8-9; Ayrıca bk. Mitchell, 1995, s. 25.

¹⁷⁷ Polybios. XXVII. 7; Ma, 2013, s. 54. Rodos, Lykia bölgesinde devam eden çatışmalar ile meşguldü. Boğazların kapatılmasını ekonomik olarak kaldıracak durumda değildi.

Krallığı ile ittifak yapan Armenia Kralı Mithradates savaş boyunca Kappadokia'ya akınlar düzenlediği için 300 talanta tazminatı ödeyecektir. Ayrıca antlaşmaya Armenia yöneticilerinden Artaksias ve Akusilokhos, Sarmatyalı Gatalos, Herakleia, Mesambria, Kyzikos ve Karadeniz'in kuzeyinde bulunan Khersonessos gibi şehirler de antlaşmaya dahil edildi. Pontos Krallığı'nın süreç içerisinde ele geçirdiği yerlerden sadece Sinope ve kolonilerinin ellerinde kalmasına izin verildi. I. Pharnakes ile girişilen mücadeleden sonra II. Eumenes, Pharnakes'e karşı kendisinin yanında olduğu için Tieion kentini II. Prusias'a bıraktı¹⁷⁸. Bu zaferden sonra Pergamon Krallığı rahat bir nefes aldı. Apameia Antlaşmasından bu yana sürekli Pergamon Krallığı'nın topraklarına karşı oluşan hoşnutsuzluk havası kısa bir süreliğine de olsa dağıldı.

3.6.III. Makedonia Savaşı ve Roma – Pergamon İlişkileri

M.Ö. 197 Kynoskephalai savaşından sonra Makedonia Krallığı hem toprak bakımından hem de ekonomik açıdan kayıplar yaşadı. Roma'nın Makedonia Krallığını etkisizleştirme politikası her yönüyle hissedildi. V. Philippos'un Hellas üzerinde kurduğu hegemonya, Roma tarafından yok edilmişti. Roma'nın Selevkos devletiyle yürüttüğü mücadelede Roma'yı destekleyen V. Philippos, Teselya da birtakım noktaları ele geçirmesine göz yumuldu. Fakat savaştan sonra Teselya birliği tarafından Roma'ya şikayet edildi. M.Ö. 185'de Marcus Baebius'un yer aldığı bir senato heyeti Tempe'de taraflar arasında bir görüşme gerçekleştirdi. Teselya lehine çıkan karar doğrultusunda V. Philippos, Teselya üzerinde ele geçirdiği noktalardan ayrılmak zorunda kaldı¹⁷⁹. Akdeniz Dünyasının tartışılmaz gücü olan Roma, Anadolu üzerinde etkinliğini çok fazla göstermiyordu. Fakat Kıta Hellas'da Roma baskısı ciddi şekilde hissediliyordu. Makedonia Krallığı, Hellas ile Trakia arasında Roma tarafından bir tampon olarak görülüyordu.

Makedonia Krallığının bu şartlar dahilinde yönünü başka tarafa kaydırması gerekti. Kynoskephalai savaşından sonra. V. Philippos, Trak kabileleri ile iyi ilişkiler geliştirerek, bu bölgeden çıkar elde etmeye çalıştı. Ainos ve Maroneia kentleri

¹⁷⁸ Polybios. XXV. 2; Hansen, 1971, s. 103-104; Malay, 1992, s. 67. Antlaşmaya dahi edilen şehirler ve kişiler için Ayıca bk. Kınacı, 2014, s. 214-216. Anadolu'da başlayan ve Pergamon lehine sonuçlanan bir dizi savaşın ardından, M.Ö. 178'de II. Eumenes ve üç kardeşi Atina'ya ziyarette bulundu. Panathenaia şenliklerine katılan Kral ve kardeşleri, savaş arabası yarışlarında başarılar kazandı. II. Eumenes'in kardeşi Attalos ve Kappadokia velihat prensi Ariarathes ile birlikte Atina'da kalarak, ünlü düşünür Karneades'in öğrencileri oldular. Hansen, 1971, s. 105; Malay, 1992, s. 68. Attalos ve Ariarathes hocaları Karneades'in heylini diktiler. Syll³ no. 666.

¹⁷⁹ Livius, XXXIX. 24-26.

Philippos'un çıkarları için önem arz ediyordu. Apameia Antlaşması ile Phrygia Epiktetus'un II. Eumenes'e verilmesi I. Prusias'ın tepkisiyle karşılaşmıştı. Aynı durum Trakia'nın II. Eumenes'e bırakılmasıyla V. Philippos ile yaşandı. Roma iki kentin özgür ilan etmesiyle sorunu çözmeye çalıştı. Ainos ve Maroneia kentlerinde Makedonia yanlıları ve yerel muhalif gruplar arasında sürekli tartışmalar yaşanıyor. V. Philippos kentlere garnizon yerleştirmesiyle yönetim Makedonia yanlılarına, dolayısıyla V. Philippos'a geçti. Akabinde gelişen olaylarda Yerel muhalefet II. Eumenes'in yardımını istedi.¹⁸⁰ Olayların gerçekleştiği sırada II. Eumenes, I. Prusias ile savaşa tutuşmuştu. V. Philippos'un akrabalık ilişkilerinden dolayı ve Pergamon varlığını bölgesinde zayıflatma amaçlı I. Prusias'a yardımları oluyordu. II. Eumenes, V. Philippos'un düşmanca hareketleri sebebiyle Roma senatosuna şikayette bulundu¹⁸¹.

Roma, Teselya sorunu için gönderdiği heyetin gündemine Ainos ve Maroneia meselesini de ekledi. Heyet bölgede yürüttüğü çalışmada tarafları dinledi. V. Philippos'un Selevkos savaşı sırasında yapmış olduğu yardımları sıralaması ve değerli bir Roma müttefiki olduğuna vurgu yapması, heyetin karar verememesine yol açtı. V. Philippos'dan nihai karar alınana kadar garnizonlarını kentlerden çekmesini söyleyerek bölgeden ayrıldılar. M.Ö. 184'de Maroneia kenti Trakia'lıların saldırısına uğradı. Makedonia karşıtlarına göre olayı Philippos tezgahlamıştı. Makedonia garnizonlarının bölgeden çıkmasıyla, Trakia baskınlarının yaşanacağını göstermeye çalışıyordu. Fakat Roma'nın baskıları sonucu M.Ö. 183'de bölgeden kesin suretle ayrıldı¹⁸². Yaşanan bu gelişmeler V. Philippos'un, Roma'ya olan hali hazırdaki düşmanlığını daha çok körükledi. Makedonia'nın mevcut durumu Roma gibi bir güce karşı gelmeye elverişli değildi. Philippos stratejisini geliştirerek krallığını kuvvetlendirme çalıştı. Hem mali hem de askeri olarak Makedonia Krallığı hızlı bir gelişim gösterdi. Trakia kabileleri ile arasını iyi tutmaya çalışarak, olası bir tehlikede potansiyel müttefiki olmalarını bekliyordu.

Makedonia'nın güçlenmesi sürerken V. Philippos'un oğullarından tahta en yakın olan aday Demetrios şaibeli bir şekildi öldü. Kynoskephalai savaşından sonra Philippos'un Roma'ya gönderdiği esirler arasında olan Demetrios, Romalılar

¹⁸⁰ Demircioğlu, 2019, s. 363-366; Errington, 2017, s. 239-240.

¹⁸¹ Polybios. XXIII. 1.

¹⁸² Livius, XXXIX. 27-29; 33;34.

tarafından saygı görülen bir isimdi. Makedonia ile Roma arasında ki diplomasiyi çok iyi şekilde yürütüyordu. M.Ö. 179'da oğlunun ölümünden çok geçmeden V. Philippos öldü. Makedonia tahtına Romalıların kuşku ile yaklaştığı Perseus geçti. Babasından devraldığı yalnızca krallık değildi, aynı zamanda politikasını da benimsedi. Perseus ilk olarak Roma ile yapılan dostluk antlaşmasını yeniledi¹⁸³. Babasının geliştirdiği Trakia politikasına sadık kaldı ve yanı sıra Hellenler ile ilişkilerini geliştirmeye çalıştı. Perseus kız kardeşi Apama'yı II. Eumenes ile son zamanlarda arası iyi olan Bithynia Kralı II. Prusias ile evlendirdi. IV. Selevkos'un kızını ise kendisine eş olarak aldı¹⁸⁴.

Zamanında Roma ve müttefikleri ile savaşan krallıkların bu şekil yeni ilişkiler kurması en çok II. Eumenes'in dikkatini çekti. Pergamon Krallığı kendi topraklarına yapılan saldırılardan ders çıkarmıştı. II. Eumenes ilk hedefin kendi krallığı olacağının gayet net farkındaydı. II. Eumenes'in çevresinde oluşan tehlikeli ittifakı baltalama girişimleri oldu. Selevkos Krallığı'nın iç işlerine karışmak bu girişimlerden biriydi. Apameia şartları gereği; III. Antiokhos'un oğullarından biri olan Antiokhos, Roma'da tutuluyordu. Selevkos tahtında kral değiştikten sonra mevcut kralın oğlu antlaşma şartları gereği Roma'da tutulmalıydı. Bu sebeple tahta geçen IV. Selevkos kendi oğlu Demetrius'u, kardeşi Antiokhos'un yerine Roma'ya gönderdi. IV. Selevkos bir komployla öldürüldüğünde kardeşi Antiokhos, Atina'da bulunuyordu. II. Eumenes bu fırsatı kaçırmayarak harekete geçti. Atina bulunan Antiokhos'a koruma sağlayarak Selevkos tahtına çıkmasını sağladı¹⁸⁵. II. Eumenes'in akıllıca hamlesi kendisine ve Roma'ya oluşabilecek bir ittifakın doğu kanadını, kendi safına çekmiş oldu.

Aynı zamanda Hellas'da Roma'nın yaratmış olduğu düzen halk tarafından hoş karşılanmıyordu. Roma, Aristokrat yöneticileri kentlerin yönetimine getirerek, kendi yandaş kitlelerini destekliyordu. Hellas'da zamanla Demokrasi fikrinin güçlendiği görülmüyordu. Bu durum Perseus'un kullanabileceği bir alan oluşturabilirdi¹⁸⁶. Demokrasi yanlıları desteklenecek ve Hellas'ın kurtarıcısı olma rolüne girilecekti. Boiotia ile ittifak kuran Perseus, planını adım adım takip ediyordu¹⁸⁷. Roma açısından Perseus'un eylemleri henüz zararlı olarak görünmüyordu. Fakat II. Eumenes tehlikeyi

¹⁸³ Livius, XXXIX. 53; XL. 58.

¹⁸⁴ Appianus. *Mithridatic wars*. 2; Demircioğlu, 2019, s. 369; Errington, 2017, s. 242; Hansen, 1971, s. 107; Elvidge, 2017, s. 29

¹⁸⁵ Appianus. *Syrian Wars*. 45; OGIS, no. 248; Hansen, 1971, s. 107-108.

¹⁸⁶ Faulkner, 2020, s. 128.

¹⁸⁷ Polybios. XXVII. 5.

seziyordu. M.Ö. 172’de Perseus’un eylemlerini şikayet etmek için bizzat Roma’ya gitti¹⁸⁸.

II. Eumenes’in senatoda yaptığı konuşma büyük tesir yarattı. Perseus’un elçileri, Eumenes’in suçlamalarına karşı Roma senatosunu ikna edebilecek bir argüman bulamadı. Perseus olanları haber aldığıında kendisine gelen tehlikeyi fark etti. II. Eumenes’e karşı büyük bir düşmanlık besleyen Perseus, bu düşmanın ortadan kaldırılmasını ve ilk kanın dökülmesi gerektiğini düşündü. Görüşlerini senatoya bildirdikten sonra, dönüş yolunda Apollon’a kurban kesmek için Delphoi’e uğrayan Eumenes’e, Perseus’un adamları tarafından suikast düzenlendi. Bir tepenin üstünden Eumenes’e büyük taşlar atıldı. Atılan taşlardan biri kafasına diğeri omzuna isabet etti. Eumenes’in yanında bulunan Aitolialı Pantaleon’un yeri terk etmeyerek Eumenes’i korumasıyla Kral ölümden döndü. II. Eumenes’in öldüğü yönünde ki haberler tüm Akdeniz Dünyasına yayıldı. Pergamon’da kardeşi Attalos haberi aldığıında Pergamon tahtına geçme ve II. Eumenes’in karısı Stratonike ile evlenme hazırlıkları yaptı¹⁸⁹.

Roma, Makedonia’ya savaş açacak bir sebep göremiyordu. Senato’da farklı görüşler vardı. Makedonia’nın düşmanlığını unutmamış kişiler Eumenes’in şikayetini dikkate alınması gerektiğini savunuyordu. Eumenes’in istediği şey tam olarak savaş ilan edilip, Makedonia Krallığına son verilmesiydi. Ayrıca, Roma için yeni bir savaş sahasının açılmasında fayda vardı. M.Ö. 172’de İspanya da yaşanan savaşlar sona ermişti. Senatoda askeri kariyer elde etmek isteyen ve savaş yoluyla zenginleşmek isteyen consuller vardı. Makedonia ile yaşanacak bir savaş, ciddi miktarlarda ganimet getirebilirdi. Roma’nın ihtiyacı olan şey bir savaş bahanesiydi. Senato bu bahaneyi bulmak ve Roma’nın yanında saf tutacak Hellenleri tespit etmek için kıta Hellas’a heyetler gönderdi.

Roma’nın görevlendirdiği Gaius Valerius raporunu Senatoya sunduğunda, Senato Eumenes’in suçlamalarıyla ötüştüğünü düşünerek, Perseus’un bir düşman olduğunu kabul etti. II. Eumenes’e düzenlenen suikast girişimi Roma’nın kullanacağı başka bir bahaneydi. Roma savaş hazırlıklarına başlamıştı. Epirus’taki Apollonia’yı başlayacak olan savaşta, Roma kuvvetlerinin karaya güvenle çıkması için güvence altına alındı.

¹⁸⁸ Appianus. *Makedonian wars*. XI. 1; Bosch, 2020, s. 111-112. II. Eumenes’in Roma senatosunda yaptığı konuşma için bk. Livius. XLII. 11-13.

¹⁸⁹ Appianus. *Makedonian wars*. XI. 4; Livius. XLII. 15-16; Evans, 2012, s. 36-37. II. Eumenes’in öldüğü sanılması üzerine adanan bir adanmışlık olduğu düşünülüyor bk. OGIS, no. 302.

Suikast girişiminden sonra ağır yaralı olarak Aigina adasına götürülen II. Eumenes, Pergamon'a döndüğünde ordusunu hazırlamaya başladı¹⁹⁰. Roma, Hellen kentleri ve konfederasyonlarını kendi tarafına çekmek için Marcius'u Hellas'a gönderdi. Perseus, Marcius ile toplantı yapmak isteyerek sorunu diplomasi yoluyla halletme eğilimindeydi. Perseus kendisi hakkında yapılan suçlamalara karşı çıktı ve eylemlerinin Roma'ya karşı olmadığını söyledi. Marcius, Perseus'a elçilerini Roma'ya gönderme tavsiyesinde bulunmakla yetindi¹⁹¹. Roma, Makedonia Krallığı'nı ezmekte kararlıydı. Perseus ile sağlıklı bir görüşme yapmadı. Hatta Roma'da bulunan Makedonia elçilerinin kenti terk etmesi istendi.

Roma savaştan önce elçiler aracılığıyla Perseus'u yalnızlaştırma politikası uyguladı. Selevkos Krallığı öncesinden Eumenes'in hamlesi ile hali hazırda ittifaktan koparılmıştı. Roma ise, Hellas kentlerini olası bir Makedonia ittifakına karşı kendi tarafına çekiyordu. Durumun gayet net farkında olan Perseus, batıdan ve güneyden Roma'nın, doğudan Pergamon'un arasında sıkışmıştı. Makedonia için bu savaş bir savunma savaşı olacağı gayet net gözüküyordu. M.Ö. 171'de savaş hazırlığını tamamlamış olan Roma ve Pergamon harekete geçti. II. Eumenes kardeşleri Attalos ve Athenaeus ile birlikte 6.000 piyade, 1.000 süvari ve ayrıca Galat paralı askerlerden oluşan kuvvetle, kıta Hellas'a geçti. Athenaeus 2.000 asker ile Khalkis'da kaldı. Eumenes ile Attalos geri kalan kuvvetleri ile birlikte, Larissa yolu üzerinde 2 lejyon ile kamp kurmuş olan Romalı consul'un ordusuna katıldı. Perseus ise Teselya'yı istila ederek Roma ordusunu beklemeye başladı¹⁹².

Teselya'da başlayan çarpışmalar Perseus'un üstünlüğü ile devam etti. Roma sarsıcı bir hezimete uğramıştı. Eumenes'in tavsiyesiyle Roma kuvvetleri geri çekilerek kamp alanının yerini değiştirdi. Perseus ise Tempe ile Larissa arasında kamp kurarak, geri çekilen Roma kuvvetlerini takip etmedi¹⁹³. Perseus, Roma ordusunu kesin suretle yok edebilirdi. Fakat geri çekilen orduyu takip etmedi ve akabinde sulh istedi. Hem kara hem de denizde devam eden savaşlar sonraki yıllarda da bir neticeye varmadı. Roma'nın kabiliyetsiz consullerinin elinde savaşı kazanmak olanaksız gözüküyordu. Savaşın havası Makedonia lehine esmeye başlaması üzerine, müttefik kazanması da

¹⁹⁰ Livius. XLII. 17-18. Ayrıca bk. Silly³ no. 663.

¹⁹¹ Livius. XLII. 41-42

¹⁹² Diodorus, XXX. 5-6; Livius.. XLII. 55.

¹⁹³ Livius. XLII. 57-61.

kolay oldu. Epeiros'u kendi tarafına çeken Perseus, ciddi bir tehlike olduğunu Roma ve müttefiklerine göstermiş oldu. M.Ö.169 yılları arasında Roma ve müttefikleri Makedonia'yı dize getiremedi. Karadan ve denizden yapılan saldırılar sonuçsuz kalıyor ya da değerlendirilemiyordu. Savaşın giderek uzaması ve neticeden uzak olması, Roma'nın müttefiklerini ticari açıdan ciddi zarara uğratiyordu. Boğazların kapatılması sonrası en çok zarar gören Rodos Cumhuriyeti, Senato'ya Perseus ile arabuluculuk yapma teklifinde bile bulundu¹⁹⁴.

Geçen son 3 yılda ordunun başına gelen consüllerin yaptığı hataları telefı etme zamanıydı. Roma'nun hatalarının yanı sıra, Perseus'un bu hataları iyi değerlendirememesi, savaşın uzamasında en önemli sebepti. M.Ö. 168'de Roma için savaşın seyrinin değiştiği bir döneme girildi. O yılın consülü yetenekli bir komutan olan Lucius Aemilius Paullus oldu. Göreve başlamasıyla, Roma ve Makedonia ordularının durumları hakkında bir komisyon kurulmasını istedi. Aemilius Paullus, Makedonia'da bulunan ordunun tüm ayrıntılarına vakıf olmak istiyordu. Bu sayede ordunun savaşı kazanamamasındaki açığı görebilecekti¹⁹⁵. Makedonia Krallığının ekonomik ve askeri kaynakları tükeniyordu. Perseus, Roma ile devam eden savaşı antlaşma yolları arayarak bitirme düşüncesindeydi. Kral, II. Eumenes ve IV. Antiokhos'a mesaj gönderdi. Roma ile arabuluculuk yapmalarını istiyordu. Eumenes, Perseus ile gizli görüşmeyi Kydas adında bir Giritli aracılığı ile gerçekleştiriyordu. Roma'nın krallıkları yenerken başka bir krallığın yardımıyla yaptığını söyleyen Perseus, kendisinden sonra sıra Pergamon Krallığı'na geleceğini söyleyerek Eumenes'i ikna etmeye çalıştı. İkili arasında ne tür bir antlaşma ya da bir çıkar olduğu bilinmiyor. Fakat Roma bu durumun farkına vardığında artık Eumenes'e güvenilir müttefik gözüyle bakmayacaktı¹⁹⁶.

Aemilius Paullus hazırlıklarını tamamlamış ve savaşın sonunu getirecek olan savaşı yapmak için harekete geçmişti. Perseus ordusuyla kendisine avantaj sağlayan Elpeios nehrinde kamp kurmuştu. Aemilius Paullus orduyu nehrin tam karşısına yerleştirdi. Roma'nın Hellenistlik flanklara karşı kazanmasının yolu hareket manevrası üstünlüğüne dayalı olduğunu bilen consul, Perseus'u yerinden etmek için manevra

¹⁹⁴ Bosch, 2020, s. 112; Demircioğlu, 2019, s. 374-376.

¹⁹⁵ Livius. XLIV. 17-18

¹⁹⁶ Appianus. *Makedonian wars*. XVIII. 1; Perseus ile Eumenes'in görüşmeleri için bk. Livius. XLIV. 24-26

hareketlerine başladı. Batı yönünden Roma ordusunun sarma hareketına giriştiğini gören Perseus, Romalıların tuzağına düşerek geri çekildi ve Aemilius Paullus'un istediği türden bir meydan savaşının yapılabileceği Pydna da mevzilendi. Makedonia kuvvetleri ilk saldıran taraf oldu. Savaş ani bir şekilde başlamıştı. Aemilius Paullus beklenmedik şekilde başlayan hücumu kontrol altına almasını bildi ve Makedonia saldırısı, Roma hatlarını yaramadı. Karşı saldırıya geçen Roma ordusu, merkezden Makedonia hattını yararak savaşı kazandı¹⁹⁷.

III. Makedonia savaşı sırasında II. Euemenes'in Perseus ile görüşmesi ve ardından ortaya çıkan birçok söylenti, Roma'nın güvenini sarsmıştı. Pergamon Krallığı'nın aynı dönemlerde Roma'nın şüphesini çektiği kadar, Rodos Cumhuriyetinin de güvensizliğini maruz kalıyordu. Savaşın başlarında Rodos meclisi, Roma'ya katılması için gemi göndermeme eğilimindeydi. II. Eumenes'in isteği olduğuna inanıyorlardı. Bu güvensizliğin altında Pharnakes ile girilen savaşta Hellespontos boğazının kapatılması ve Lykia üzerinde bazı kaleler ve Rodos hakimiyeti alanı içinde bulunan bölgelerde, Euemenes destekçilerinin açtığı tahribatta vardı¹⁹⁸.

Pydna galibiyeti sonrası Roma'nın doğu politikası için bir dönüm noktasıydı. Roma, Apameia antlaşması sonrası doğudaki yapıyı kendi çıkarları doğrultusunda kurmuştu. Bu yapı özünde krallıkların güç kazanmaması ve sürekli mücadele etmesi ilkesine bağlıydı. Pydna galibiyeti bu siyaseti değiştirecekti. Çevresinde mevcut monarşilere karşı her zaman şüpheli olan Roma, yeri geldiği zaman bir krala karşı başka bir kralla iş birliğine girmekten çekinmedi. Pergamon Krallığı böyle bir konuda Roma için hep öncelikli müttefik oldu. Akdeniz çevresinde Roma için bir tehlike kalmadığında, senatonun tutumunun değişmesi şaşırtıcı değildir. II. Eumenes, Perseus'u şikayet etmek için Roma'ya geldiğinde, kralı dinleyenler arasında Marcus Porcius Cato'da bulunuyordu. Cato, kendisine Eumenes'in Roma için değerli bir müttefik olduğunu söyleyenlere karşı: *olsun doğası gereği her kral bir et yiyicidir*¹⁹⁹. Yanıtını vermiştir. Bu söz özünde Roma'nın monarşilere karşı görüşünü ve II. Euemenes'in sonrasında uğrayacağı muameleyi çok iyi özetler.

¹⁹⁷ Livius. XLIV. 40-42; Plutarkhos, *Aemilius*. 18-19. Ayrıca bk. Errington, 2017, s. 258.

¹⁹⁸ Polybios. XXVII. 7.

¹⁹⁹ Plutarkhos. *Marcus Cato*. 8.

3.7. Galat İsyanı

Galatlar kısa bir sessizliğin ardından tekrardan hareketlenmeye başlamışlardı. M.Ö. 168’de henüz Makedonia savaşının son bulmadığı bir sırada ayaklandıkları anlaşıyor. Pergamon Krallığının kuvvetlerinin çoğu Attalos’un emrinde, Makedonia’da bulunuyordu. Perseus ile yapılan savaşın uzun sürmesi ve Pergamon ordusunun uzun süren çarpışmalara dahil olması, II. Eumenes’in lehine doğuda bir otorite boşluğu yaratmış olması muhtemeldir. Galatlar, Pergamon Krallığının doğu kesimini yağmalayarak, birçok can kaybına yol açmışlardır²⁰⁰. II. Eumenes bu beklenmedik duruma ani bir karşılık veremedi. Fakat toplayabildiği bir ordu ile Galatların karşısına çıkmaktan çekinmedi. Savaşın ilk yıllarına ait fazla bilgi yoktur. Polyaeus’un aktardığına göre; II. Eumenes hasta bir halde savaş meydanından sedye ile bir tepeye çekildiğini, Galatlar yaklaştığında kendisini tanıdıkları halde bunun bir tuzak olabileceğini düşünerek geri çekildiklerini aktarır²⁰¹.

Eumenes, Galatların yağma girişimlerini yavaşlatmış olsa da, kesin bir çözüm alamadığının farkındaydı. M.Ö. 168-167 kışı kardeşi Attalos döndüğünde onu Senato’nun desteğini istemek için Roma’ya gönderdi. Attalos, Roma’ya gittiğinde oldukça iyi karşılandı ve Perseus ile yapılan savaşta gösterdiği yararlılıktan dolayı onurlandırıldı. Fakat Attalos’un Roma’da bu kadar saygı görmesinin bir başka nedeni vardı. Attalos’a gösterilen ilgilinin kaynağı Senato’nun Pergamon Krallığı için başka planları olmasından kaynaklanıyordu. Krallığın topraklarını Eumenes ve Attalos arasında bölmek isteyen Roma, Pergamon Krallığının gücünü kırmak istediği açıktır²⁰². Bu durum II. Eumenes’e karşı başlayan güvensizliğin bir sonucudur. Attalos ile beraber Roma’ya gidenler arasında Eumenes’in yakın adamı olan Stratius da bulunuyordu. Roma’nın planları ilk başta Attalos tarafından cazip gözükiyordu. Fakat Stratius durumun gerçekliğini Attalos’a açıklayarak gösterdi. Stratius’a göre; II. Eumenes saltanatının sonrasında Attalos’dan başka birinin Kral olmayacağı, eğer Romalılara uyarsa daha ufak çapta bir krallığın sahibi olacağını anlattı ve öncelikli meselenin Galat meselesini çözmek olduğunu, aksi halde ilerde başına geçeceği Pergamon Krallığının güç kaybedeceğini vurguladı²⁰³.

²⁰⁰ Diodorus, XXXI. 12; Polybios. XXIX. 22.

²⁰¹ Polyaeus, VIII. 1.

²⁰² Polybios. XXX. 1.

²⁰³ Livius. XLV. 19.; Polybios. XXX. 2.

Attalos, Senato toplantısına katıldığında ilk ve öncelikli talebi Galatların akınlarına son vermek ve Galatların kendi sınırları dışına çıkmamasını önlemek için Roma'nın elçiler göndermesini istemek oldu. Pergamon Krallığının bütünlüğü hakkında bir talebi olmadı. Makedonia savaşı sırasında yapmış olduğu yararlılıkların bir ödülü olarak, Senatodan Ainos ve Maroneia kentlerini hediye olarak istedi. Senato elçilik heyeti gönderilmesi konusunda Attalos'un talebini karşılayacağını söyledi ve ayrıca Ainos ve Maroneia kentleriyle ilgili talebini değerlendirileceği karşılığını verdi. Attalos, Roma'da onurlandırılmasına ve saygıyla karşılanmasına rağmen, Senato, Pergamon Krallığının çıkarı için bir karar verme niyetinde değildi. Attalos, Roma'yı terk etmeden önce Ainos ve Maroneia kentleri Senato tarafından özgür şehirler olarak ilan edildi²⁰⁴.

Galat akınları Pergamon Krallığının içlerine kadar yayılmıştı. Bu durum ciddi bir otorite boşluğu ve istikrarsızlık yaratmış olmalı ki, Pisidia kenti Amlada, Eumenes'e karşı isyan etmiştir²⁰⁵. Galat tehdidi Pisidia çevresinde sınırlı kalmayarak, Sardes kentini dahi tehdit ediyordu²⁰⁶. Attalos'un talebi sonrası Senato, Publius Licinius liderliğinde bir heyeti Anadolu'ya gönderdi. Galatları karşılamak için Sardes'de büyük bir ordu toplayan Eumenes, Roma heyetiyle buluştu ve kardeşi Attalos ile beraber Galatların kampına gönderdi. Synnada Kentinde konuşlanmış olan Galatların yanına gelen Publius Licinius, Attalos'un kampa girmesi düşmanlığı körükleyeceğini öne sürerek istemedi. Publius Licinius görüşmelerde Galatları dizginlemek yerine, Pergamon'a karşı düşmanlığı arttıracak kışkırtıcı bir tavır takındı. Roma heyeti, Galatların geri adım atmayacağını bildirdiğinde II. Eumenes, Roma'nın bir katkı yapmayacağını anlamış oldu²⁰⁷. Kontrolu eline alan II. Eumenes ordusunu yüksek ücretli paralı askerlerle donattı. Tehlikenin büyüklüğüne eşit derecede harcama yapan Eumenes, Phrygia bölgesinde Galatları yenilgiye uğrattı²⁰⁸. Bu savaşı, Attalos'un Roma'dan dönüşüne ve Roma heyetinin Synnada yaptığı görüşmesinin sonrasında koymamız gerek. Görüşmelerden önce zaten Eumenes, Sardes'de konuşlanmış durumdaydı. Roma heyetinin bir sonuç alamamasından sonra harekete geçmesi muhtemeldir.

²⁰⁴ Livius. XLV. 20.; Polybios. XXX. 3.

²⁰⁵ OGIS, no. 751. Amlada Kenti için ayrıca bk. Strabon, XII. 7. 2.

²⁰⁶ OGIS, no. 305.

²⁰⁷ Livius. XLV. 34; Hansen, 1971, s. 122; Magie, 1950, s. 22.

²⁰⁸ Diodorus, XXXI. 14.

II. Eumenes'in başarısı Galatları durdurmaktan uzaktı. Kral, kesin bir huzur ortamı istiyordu ve bunun yolunun Roma'dan geçtiğini biliyordu. Roma ile Pergamon Krallığının arasındaki ilişkilerin soğuklaşmasının farkında olan Bithynia Kralı II. Prusias, o sıralarda Roma'nın Makedonia zaferini kutlamak için Roma'daydı. Prusias, Roma ile iyi ilişkiler geliştirmek ve Galatia topraklarını kendisi adına istiyordu²⁰⁹. Bu aynı zamanda Anadolu'da Pergamon Krallığının gücünü kısıtlamaya yönelik bir talepti. II. Eumenes'in gözden düşmesi Prusias için bir fırsat olabilirdi. Fakat Roma, Prusias'ın teklifini nazikçe reddetti. Tüm bu olayların içinde Eumenes'in, Roma'yı ziyaret etmek istemesi zorunluluk haline gelmiş olmalı. Senato, II. Eumenes'in geldiğini öğrendiği anda kralların Roma'ya giremeyeceğine yönelik bir kanun çıkardı. Eumenes, Brundisium'a çıktığında, Senato'nun elçisi yeni çıkan kararı kendisine bildirdi. Eumenes'in bu noktadan itibaren yapabileceği pek bir şey yoktu. Roma elçisi krala Senato için göndermesi istediği bir mesaj olup olmadığını sorduğunda, Eumenes mesajının olmadığını söyleyerek İtalya'yı terk etti²¹⁰. Senato'nun Eumenes'e karşı olan tavrı kendini artık daha net bir şekilde göstermeye başlamıştı. Roma'nın, Eumenes'e olan tavrı sarsıcıydı.

II. Eumenes'e karşı yapılan bu hakaret Pergamon Krallığının müttefiklerini olumsuz etkileyebilirdi. Belki de Roma'nın amacı tam olarak bunu yapmaktı. Fakat Pergamon Krallarının Hellen kentleri üzerindeki saygınlığını ve hamilik görevi yürüttüğü düşünülecek olursa, bu pek beklendiği gibi olmadı. Anadolu'da Galat varlığı olduğu müddetçe Hellen kentlerine bir koruyucu gerekti. Hellen kentlerini tavrını kısa süre sonra kendini belli etti. Eumenes dönüş yolu üzerindeki Delos'da, İonia Birliğinden gelen elçiler II. Eumenes'i onurlandırmak istediklerini söylediler. İonia kentleri Eumenes'in seçeceği bir İon kentinde heykelinin dikilmesi, adına oyunlar tertip edilmesi ve altın bir taç vermek istiyordu. Eumenes, heykelin masraflarını kendisinin karşılayacağını söyleyerek, Miletos kentine dikilmesini istedi²¹¹.

Galatlara karşı kazanılan zafer Hellen kentlerini II. Eumenes'e daha çok yakınlaştırmış olsa da, Roma için bu zafer II. Eumenes'e karşı olan tavrını daha çok yoğunlaştırdı. Eumenes'e yapılan son muamele Anadolu'da ki rakiplerine fırsat

²⁰⁹ Livius. XLV. 44; Polybios. XXX. 19; Diodorus, XXXI. 15. Prusias ziyaretinde kendisini Roma'nın özgür bırakmış bir kölesi gibi tanıttı. Bu durum Roma'nın Pydna sonrası otoritesinin bir göstergesidir. Polybios bu sebepten Prusias'ı küçümsemiştir.

²¹⁰ Polybios. XXX. 20; Justinus, XXXVIII. 6.

²¹¹ OGIS, no. 763; Hansen, 1971, s. 123.

yarattı. M.Ö. 166'da Roma'ya gelen Galat elçiler Senato'dan Galatların kendi bölgelerinde özgürce yaşamak istediğinde bulundu. Roma, Pergamon Krallığının güç kazanmasından ve doğuda güç dengesini kendi yararına korumak istemesinden dolayı, Galatların talebini olumlu karşıladı²¹². II. Eumenes'in Galatlara karşı kazandığı zafer, Roma tarafından geçersizleştirildi. Roma artık Eumenes'in çıkarları doğrultusunda karar vermiyordu.

Bithynia Kralı II. Prusias bu durumdan kazanç sağlayacağını düşünerek, Roma'ya gitti. Prusias, Pergamon Krallığının kendisine ait olan arazileri haksız yere ele geçirdiğini ve Eumenes'in Galatia'yı boşaltmadığını söyleyerek Senato'ya şikayet etti. Prusias'ın bahsettiği arazinin Phrygia Epiktetus olması muhtemeldir. Babası I. Prusias zamanından beri tartışmalı olan bölge, her ne kadar Romalılar tarafından Pergamon Krallığına tanınmış olsa da, Prusias değişen politik havadan yararlanarak bölgeyi alabileceğini düşünmüş olabilir. Prusias'ın suçlamaları bununla kalmadı. IV. Antiokhos ile Eumenes'in yakın ilişkisinden bahsederek Roma'ya karşı bir müttefiklik imasında bulundu. Bu suçlamaları destekleyecek nitelikte Anadolu'nun çeşitli yerlerinden elçilerde geldi²¹³. Eumenes'in Selevkos Kralıyla iyi ilişkileri tahta çıkmasına yardımcı olmasıyla başlamıştı. Aynı zamanda IV. Ariarathes ile bulunan akrabalık bağı, üç krallığın ortak hareket etme fikrini kuvvetlendiriyordu. Bu durum, Prusias'ın suçlamaları için bir dayanak, Roma için ise bir tehlike alameti idi.

Senato, Prusias'ın suçlamaları hakkında bir fikir belirtmedi fakat durumu yerinde incelemek için Anadolu'ya komisyon gönderme kararı aldı. Roma, Eumenes hakkındaki suçlamalar için daha fazla örneğe ve delile ihtiyacı vardı. Hellenlerin saygısını kazanmış bir krala karşı hareket etmek, Roma'nın Hellenler üzerindeki otoritesine ve güvenilirliğine zarar verebilirdi. Komisyon üyelerinin bölgede yapmış oldukları tespitler, Roma'nın beklediği ölçekte değildi. Eumenes'e karşı somut adım atılamazdı. Prusias şikayetlerini bir müddet daha sürdürdüğü anlaşıyor. Galatlar artık Roma güvencesi altındaydı. Eumenes'in bu noktadan itibaren doğrudan yapabileceği bir seçeneği yoktu. Pergamon Krallığının yakın müttefiklerinden olan, Galatia bölgesi içindeki Pessinus rahipleri ile mektuplaşmalarından anlaşıldığına göre Eumenes, Galatlar ile bir süre daha ilgilenmeyi kesmedi. Pergamon Krallığı, Pessinus'a asker

²¹² Polybios. XXXI. 2.

²¹³ Polybios. XXXI. 6. 10.

desteği sağladığı anlaşılmaktadır²¹⁴. Galatların belirli sınırlar içinde hareket etmesi Romalılar tarafından özgürlükleri için şart koşulduğu için Eumenes'in doğrudan hareket etmesine gerek kalmamıştı. Eumenes kendisine yapılan suçlamaların farkındaydı ve kardeşi Attalos'u hakkında yapılan suçlamalara cevap vermesi için Roma'ya göndermek zorunda kaldı. Roma'da onurlu şekilde karşılanan Attalos tüm suçlamaları tatmin edici karşılık verdi. Roma görünürde inanmış gibi gözükmüş olsa da, Anadolu'ya yer yer komisyon göndermeye devam etti²¹⁵.

M.Ö. 164 yılından itibaren Anadolu'da işlerin Pergamon Krallığının isteği doğrultusunda ilerlemiyordu. IV. Antiokhos ve IV. Ariarethes'in bu zamanlarda ölümleri Pergamon Krallığını müttefiksiz bıraktı²¹⁶. Selevkos tahtına çıkan V. Antiokhos çocuk yaştaydı. Roma'da esir tutulan IV. Selevkos'un oğlu Demetrios kaçmayı başararak Selevkos tahtını ele geçirdi²¹⁷. Demetrios'un ilk icraatlarından biri Kappadokia Krallığının taht mücadelesine dahil olmasıdır. IV. Ariarathes'in ölümü sonrası tahta geçen V. Ariarathes, Eumenes'in yakın dostu ve sadık bir Roma müttefikiydi. Demetrios'un yakın bir müttefik yaratma fikri ile hareket ettiği düşünülebilir²¹⁸. II. Eumenes döneminin sonlarına doğru gelişen olay, kralın yakından ilgilendiği, fakat sonuca varışını göremediği son olaydı. M.Ö. 159 yılında II. Eumenes'in ölmesiyle yerine kardeşi Attalos geçti²¹⁹.

Polybios, Eumenes'in son günlerinde bedensel olarak tamamen kırıldığını, fakat zihnin parlaklığını koruduğunu söyler²²⁰. Pergamon Krallığının zirvesini temsil eden II. Eumenes, babası I. Attalos'dan devraldığı krallığı doğal sınırlarının çok ötesine taşımıştır. I. Attalos'un politikasını benimseyerek, Roma dostluğuna önem vermiş ve ayrıca bunu yaparken Hellen kentlerinin koruyuculuğunu üstlenmekten kaçınmamıştır. Saltanatı, Pergamon kalesinin yeniden inşası ile karakterize edilen Pergamon gücünün ve ihtişamının zirvesine işaret ediyordu²²¹. Eumenes son

²¹⁴ OGIS, no. 315.

²¹⁵ Polybios. XXXII. 3. 5.

²¹⁶ Hansen, 1971, s. 125.

²¹⁷ Appianus. *Syrian Wars*. 67; Polybios. XXXI. 11. 12. 20; Errington, 2017, s. 269.

²¹⁸ Justinus, XXXV. 1.

²¹⁹ II. Eumenes'in ölüm tarihi net değildir. M.Ö. 160 Attalos'un, Prusias'ın suçlamalarını cevaplamak üzere Roma'da bulunduğu Eumenes hayatıydı. M.Ö. 160-159 yılına tarihlenen Delphi kararında, Eumenes adına festival düzenlenmiştir; Sily³ no. 663. Eumenes ölmeden önce Attalos'un kral unvanı taşımasından dolayı, tarihsel veriler Eumenes'in ölüm yılını tespit etmekte karmaşaya yol açar.

²²⁰ Polybios. XXXII. 22.

²²¹ Allen, 1983, s. 76.

dönemlerinde kardeşi Attalos'u kral naibi yaptığı düşünülmektedir. Bunun nedeni ise kötü giden sağlığı ve oğlunun küçük yaşta olmasıydı²²². M.Ö. 172'de Attalos, Eumenes'in öldüğü haberi üzerine Pergamon tahtına çıkma girişiminde bulunmuştu. Bu şüpheli duruma rağmen Eumenes kardeşini krallıkta daha çok söz hakkı tanımıştır. Eumenes, Attalos'un sadakatinden çok hırslarının peşinde koşmayacak kadar olgun bir adam olduğunu biliyordu. Roma ve Attalos'un çevresi gözden düşmüş Eumenes'in elinden tahtı almasına teşvik etmesine rağmen, bunu kabul etmemiştir²²³.

3.8.II. Attalos Philadelphos Dönemi (M.Ö. 159 – 138)

II. Attalos, II. Eumenes döneminde uzun bir süre kardeşinin en yakın yardımcısı olmuştur. Devlet işlerinde gerek politik, gerekse askeri konularda dönem içiğinde epey deneyim kazanmıştır. Romalılar tarafından kardeşine karşı kurdukları komploya ortak olmaması ve kardeşinin son dönemine kadar sadakatle hizmet etmesi, kendisine Philadelphos (kardeş sever) unvanını kazandırmıştır. II. Eumenes'in, IV. Antiokhos'a olan yardımlarından dolayı onurlandırılmasında, Attalos'un da adı geçer. Devlet işlerinde etkin rol oynaması ve kardeşi adına hareket etmesi, Attalos'un çok öncesinden deneyim sahibi bir devlet adamı olduğunu gösterir²²⁴. II. Eumenes'in ölümü sonrası Pergamon Krallığı'nı doğrudan ilgilendiren sorunlar vardı. II. Attalos saltanatının ilk yıllarında bu sorunlara eğildiğini görmekteyiz.

Kappadokia Krallığı'nda IV. Ariarathes'in ölümü sonrası V. Ariarathes tahta geçmişti. Selevkos Krallığı'nın başına ise Roma'dan kaçarak IV. Selevkos'un oğlu Demetrios geçmişti. Demetrios, Kappadokia Krallığı'ndan sadık bir müttefik yaratma fikriyle taht mücadelesini kızıştırıp, V. Ariarathes'e karşı Orophernes'i desteklemişti. M.Ö. 158'de V. Ariarathes, Roma'nın desteğini istemek için Roma'ya gitti. Roma, Pergamon Krallığı'na karşı takındığı politikanın aynısını Kappadokia Krallığı'na takınarak, Ariarathes'in tahtı Orophernes ile paylaşması gerektiğini ortaya koydu. V. Ariarathes'in bu dönem zarfında krallığından kovulmuş olarak II. Attalos'a sığınmıştır. Anadolu'da yaşanan bu kargaşa Roma'nın politikasına oldukça uygundu.

²²² Strabon, Eumenes'in tahtını Stratonike'den olan oğlu Attalos'a bıraktığını söyler. Strabon, XIII. 4. 2.

²²³ Evans, 2012, s. 41; Hansen, 1971, s. 127.

²²⁴ Atina kararnamesi için bk. OGIS, no. 248. Rahip Attis'e yazılan mektuplarda Attalos'un doğrudan gönderdiklerinde mevcuttu. Kral Eumenes adına hareket ediyordu. OGIS, no. 315.

Mümkün olduğu kadar güçlerin ayrılması ve birbirleriyle savaşması, bölgedeki güç terazisini eşit bir şekilde koruyordu²²⁵.

II. Attalos'un sadık bir müttefiki olan V. Ariarathes'in tahtı tamamen kaybetmesi ya da gücünü paylaşarak, güç kaybetmesi, Pergamon Krallığı'nın doğu sınırı için tehlike arz edebilirdi. II. Attalos'un askeri desteğini arkasına alan V. Ariarathes tahtını geri almayı başardı. Fakat bir Roma senatosu kararnamesinden anladığımız kadarıyla Orophernes kaçarken hazineyi yanında götürmüş ve Priene kentine kendi adına emanet etmişti. Attalos ve Ariarathes güçleri Priene'yi hazineyi geri vermemesi üzerine kuşatma altına almıştır. Roma'nın araya girmesi ile kuşatma kaldırılmış olsa da hazine Orophernes malı sayılmıştır²²⁶.

II. Eumenes döneminin sonu, II. Attalos döneminin başlarında, Pessinus rahibi Attis ile devam eden mektuplaşmalardan anlaşıldığına göre, Attalos ve Attis ortak bir askeri hareket planlamıştı. Fakat, Attalos'un, Roma'nın tepkisinden çekinmesinden dolayı bundan vazgeçmiştir. Roma'nın tepkisiyle karşılaşılma ihtimali ve hareketin Attis ile yapılacak olması, akla Galatları getirmektedir²²⁷. Mektupta asıl önemli olan Attalos'un, Roma'nın nasıl tepki vereceğini kestiriyor olmasıdır. Kardeşi Eumenes'e karşı takınılan tavrın, kendisine karşıda takınılacağının gayet net farkındaydı. Özellikle Attalos'un çevresi ve danışmanları bu hareketin doğuracağı sonuçları kestirebiliyordu. Pergamon Krallığı artık Anadolu'da atacağı her adımın doğrudan Roma'ya ilgilendirip ilgilendirmeyeceğini anlaması ve tespit etmesi gerekiyordu.

Attalos mektubu savaş saldırılara karşı kendilerini korumak için hazır olacağını yazarak bitiriyor. Bithynia Kralı II. Prusias'ın hemen ardından Pergamon arazisine saldırılara başladığını görüyoruz (M.Ö. 156-155). Galatlar ile Prusias'ın bu dönemde nasıl bir birlikteliği ya da ortaklığı olduğu bilinmiyor. Fakat, Attalos'un mektubunda Roma'ya elçiler göndereceğini söylemesi, Prusias'ın saldırılarının hali hazırda devam ettiğini gösterir. Attalos'un, Roma'ya çağrısı üzerine Senato olayları yatıştırmak için elçilerini Prusias'a gönderdi. Roma, Prusias'dan müzakereler için Pergamon sınırına her iki kralın 1,000 asker ile geleceğini söyledi. Prusias bu durumu lehine kullanabileceğini düşünerek tüm ordusuyla beraber gitmeye karar verdi. Attalos, 1.000

²²⁵ Polybios. XXXII. 24; Hansen, 1971, s. 131; Habicht, 1989, s. 359.

²²⁶ Polybios. XXXII. 25; Justinus, XXXV. 1; Diodorus, XXXI. 32; Senato kararnamesi için bk. OGIS, no. 351.

²²⁷ OGIS, no. 315= RC, no. 61

kişilik kuvvetiyle geldiğinde, Prusias'ın tüm ordusuyla karşılaştı. Attalos, mağlup olması üzerine, başkenti Pergamon'a çekildi. Prusias durmayarak, Pergamon önlerine kadar dayandı. Sur dışında kalan Nikephorion tapınağı dahil olmak üzere tüm kutsal alanları yağmalayıp yıktı. II. Attalos, bu beklenmedik ani saldırı sırasında karşı koyacak bir pozisyonda değildi. Prusias kuvvetleri ile beraber hem denizden hem de karadan kapsamlı bir saldırıya geçmişti. Pergamon surlarını aşamayınca, krallığın limanı olan Elaea'ya doğru saldırıda bulundu, fakat ele geçiremedi²²⁸.

Prusias'ın ani ve beklenmedik saldırısı, Roma'nın müdahalesini gerektirdi. Pergamon Krallığı ciddi bir saldırı altındaydı ve bu durum Anadolu'da ki güç dengesini bozabilirdi. Roma, II. Prusias'ın güç kazanmasını doğu politikası gereği istemiyordu. Romalı elçiler geri dönüp son durumu Senato'ya bildirdiklerinde artık olayın ciddiyeti kavranmıştı. Roma, Prusias'ı savaşı durdurması ve barış yapması için göndermiş olduğu elçilerden bir sonuç alamadı ve sonunda 10 kişilik bir komisyon gönderme kararı aldı. Attalos saldırının şokunu atlattı, karşı koymak için bir ordu toplamaya başladı. Kappadokia Kralı Ariarathes ve Pontos Kralı Mithridates, Prusias'ın saldırıları sonrası Attalos'a askeri destek verdiğini görmekteyiz. Roma'nın gönderdiği komisyon heyeti Prusias ile görüşmelerinde bir sonuç alamıyordu. Prusias, Roma'nın isteklerine karşı çıkarak uzlaşma istemeyen bir tavır içindeydi. Bunun üzerine Romalılar durumun çözülemeyeceğini anladıklarında kendilerini üçe bölüp bir kısmı Roma'ya, bir kısmı İonia bölgesine ve bir kısmı da Helles Pontos üzerine dağıldı. Prusias ile ittifak olan kentleri uyarıp destek vermemelerini sağlayacaklardı²²⁹.

Roma'nın, II. Eumenes'e olan tavrı, Prusias'a cesaret vermiş olabilir. Roma'nın ciddi bir tepkisiyle karşılaşacağını zannetmiyordu. Eumenes hayattayken bile Roma'ya birçok kez gitmiş ve Roma dostluğunu kazanmaya çalışmıştı. Prusias her gittiğinde Eumenes'e karşı sürdürmüş olduğu düşmanlığı Senato'ya belli etmekten çekinmiyordu. Fakat, kral artık Eumenes değil, Roma'nın güvenle karşıladığı Attalos'du. Roma komisyon üyelerinin farklı yerlere dağılmasından sonra Attalos kapsamlı bir saldırıya hazırlandı. 80 parçalık bir donanma Helles Pontos üzerinden Bithynia sınırına ilerlerken, Attalos kara kuvvetlerinin başında orduyu sınıra yığdı.

²²⁸ OGIS, no. 327; Appianus, *Mithridatic Wars*. 3; Polybios. XXXII. 27; Diodorus, XXXI. 35; Habicht, 1989, s. 360. Saldırıların kapsamı geniş bir alana yayılmıştır. Aigai, Kyme ve Temnos saldırı altında kalan yerler arasındadır. Hansen, 1971, s. 134.

²²⁹ Polybios. XXXII. 28; XXXIII. 1. 12. Attalos'un bu süreç içerisinde II. Eumenes'in, Girit kentleri ile yapmış olduğu paralı asker sağlama antlaşmasını yenilediğini görmekteyiz. OGIS, no. 270.

Romanın baskısı ve Attalos'un müttefikleri tarafından desteklenmesi, Prusias'a barış yapma konusunda ikna etmiş gibi görmektedir. Roma, son olarak üç elçi daha gönderdi ve Prusias'a antlaşma için yükümlüklerinin bildirdi. M.Ö. 154 yılında iki kral'ın kabul ettiği antlaşma yapıldı. Buna göre; Prusias ele geçirdiği bölgelerden geri çekilecek, Attalos'dan ele geçirdiği 20 gemiyi geri verecek, Prusias 20 yılda 500 talant Attaos'a ödeme yapacak ve savaş boyunca Pergamon topraklarına yapmış olduğu zararı karşılayacaktı²³⁰.

II. Attalos tahta geçer geçmez çevresini saran düşmanca havanın farkındaydı. II. Eumenes'in uygulamamış olduğu rakip hanedanlıkların taht mücadelesine dahil olma politikasını, Attalos'da devam ettirmiştir. Attalos'un M.Ö. 153'de Selevkos Krallığı için uygun bir taht adayı vardı. Selevkos Kralı Demetrios'un, Kappadokia Krallığı'na karşı hareket tarzı, Attalos'u kısa süreliğine güvenilir bir müttefikten yoksun bırakmıştı. Pergamon Krallığına karşı dostça bir ilişkisi olmadığı açık olan Demetrios'un yerine, Pergamon Krallığına minnettar kalacak güvenilir bir kralın geçmesi, Attalos'un Anadolu hakimiyeti konusunda önem arz ediyordu. II. Eumenes'in zamanında IV. Antiokhos'u tahta geçirmesi ve yakın ilişkiler kurmasında ki kazanımlarını bilen Attalos, aynı politikayı tekrarlayacaktı. IV. Antiokhos'a fiziksel olarak benzerliği ile dikkat çeken Balas adında birisi bulundu ve IV. Antiokhos'un oğlu olarak ortaya çıkarıldı. Balas, Aleksandros adını alarak Demetrios'un karşısına çıktı. Attalos'un desteğini almasının yanı sıra, V. Ariarathes ve VI. Ptolemaios Philometor'un desteklediği Aleksandros, Selevkos Krallığını iç işlerinde uzun sürecek olan bir kargaşaya yol açtı²³¹. M.Ö. 150'de Demetrios'un öldürülmesinden sonra yaşanacak taht kavgaları, Attalos'un saltanatı boyunca Selevkos Krallığı'nın düşmanlığından koruyacaktı.

M.Ö. 149'da Attalos'a başka bir fırsat doğdu. Pergamon Krallığı'nın bölgesel olarak en büyük rakibi Bithynia Krallığı'nın taht mücadelesine karışmak, şüphesiz Selevkos Krallığı'nın taht mücadelesine karışmaktan, daha çok önem arz ediyordu. II. Prusias, Attalos'a karşı açtığı savaştan sindirilmiş bir şekilde çıktıktan sonra, ülkesindeki popülerliği zarar görmüştü. Prusias'ın oğlu Nikomedes birçok defa babasının çıkarlarını korumak ve Bithynia Krallığı'na karşı suçlamalara cevap vermek

²³⁰ Appianus, *Mithridatic Wars*. 3; Polybios. XXXIII. 13.

²³¹ Diodorus, XXXI. 32a; Polybios. XXXIII. 18; Justinus, XXXV. 1.

için Roma’da bulunmuştu. Nikomedes, Roma’da zamanla dostlar edinmişti. Bithynia Krallığı içerisinde başlayan Prusias karşıtlığı, Nikomedes’in tahta geçmesi konusunda genel görüşü destekliyordu.

Prusias, Attalos’a ödenecek olan savaş tazminatı için Nikomedes’e Senato’ya dilekçe vermesini isteyerek, muafiyet sağlamasını istedi. İşlerin istediği gibi yapılmasından emin olmak için elçi olarak Menas’ı, Nikomedes’in yanına gönderdi. Menas yola çıkarken Prusias’dan Nikomedes’in dediğini yapmaması durumunda, öldürmesi için emir almıştı. Attalos bu durumdan haberdar olduğunda elçisi Andronikos’u, Roma’ya gönderdi. Tazminat için görüşmelerde Andronikos davayı kazandı ve Prusias’ın talebi reddedildi. Menas’ın aldığı emir açık olmasına rağmen bir ikilem yaşadı. Nikomedes’i öldürtmek istemiyordu, fakat bu durumda Prusias’ın yanına da dönemezdi. Nikomedes durumun farkına vardığında, Menas’ın ikilemine son verecek bir antlaşma yaptı ve ortak bir şekilde, Prusias’a karşı komplo hazırlamaya karar verdiler. Attalos’un o sırada Roma’da bulunan elçisi Andronikos ile görüşen Nikomedes ve Menas, Pergamon Krallığı’nın desteğini istiyorlardı. Andronikos’un aracılığı ile Attalos’un desteği sağlanmış oldu²³².

Nikomedes, Epiros’a başında taç ile çıktığında, Andronikos tarafından kral olarak selamlandı. Attalos tarafından gönderilen 500 kişilik muhafız birliği ve Menas’ın yanındaki 2.000 asker Nikomedes’e katıldı. Nikomedes’i sıcak bir şekilde karşılayan Attalos, Prusias’a haber göndererek Bithynia Krallığı’nın bazı topraklarını Nikomedes’e vermesini istedi. Bu durumu oldukça sinirlenen Prusias, oğluna yalnızca Pergamon topraklarını vereceğini söyleyerek Attalos’un meydan okumasına karşılık verdi. Durumun kendisi için çıkmaza girdiğini fark eden Prusias, Roma’nın kendisine yardım edeceğini düşünerek Senato’ya Attalos ve Nikomedes’i şikayet etti. Attalos, Prusias’ın kendi topraklarına yaptığı saldırının intikamını alma fırsatını yakalamıştı. Pergamon kuvvetleri, Bithynia arazisini istilaya başlayarak ilerlemeye başladı. Bithynia’da ki Prusias karşıtlığı sebebiyle Pergamon ordusu ciddi bir direnişle karşılaşmıyordu. Bu durum karşısında telaşa kapılan Prusias, akrabalık bağı bulunduğu Trakia Kralı Diegylis’den yardım istedi. Diegylis, Prusias’a 500 kişilik bir

²³² Appianus, *Mithridatic Wars*. 4.

koruma gücü göndererek, Prusias'ın, Nikaia'ya kalesine sığınmasında yardımcı oldu²³³.

Prusias'ın, Roma'ya başvurması sonrası Senato, durumu kontrol altına almak ve sorunu gidermek için 3 elçi göndermişti. Elçiler geldiğinde Pergamon ordusu ve Nikomedes'in kuvvetleri Bithynia'yı istila eder durumda olduğunu gördüler. Durumun bu notaya gelmesi sonrası, Roma elçileri savaşın son verilmesi için taraflara çağrıda bulundu. Attalos ve Nikomedes bu çağrıya uyar gibi yaptılar fakat Bithynia sakinlerini Prusias'a karşı şikayetlerini dile getirmesi için tembihlediler. Elçiler durumun Roma'da bilindiği gibi olmadığını gördüklerinde, Senato'ya haber vermek için geri döndüler. Attalos ve Nikomedes'in kurnazca planı kendilerine vakit kazandırmıştı. Prusias, Roma'dan beklediği desteğin gelmeyeceğini gördüğünde, Nikomedeia kentine savunma yapmak için çekildi. Nikomedeia sakinlerinin Prusias'a karşı Nikomedes'i desteklemeye karar vermesi üzerine, Attalos ve Nikomedes'in kuvvetlerine kapıları açtı. Prusias için ani gelişen bu olay karşısında Zeus Tapınağına sığınma girişiminde bulunmuş olsa da, yanındakiler tarafından bıçaklanarak öldürüldü.²³⁴ II. Nikomedes'in, Attalos'un desteği sayesinde Bithynia Krallığı'na geçmesi, Pergamon ve Bithynia Krallıkları arasında yaşanan köklü düşmanlığın son bulmasına vesile olmuştur.

Roma olayın başından beri ilgisiz kalmasının altında yatan sebep Makedonia'nın o sıralarda karışmış olmasıydı. Adramyttion'lu Andriskos isimli birinin çıkarmış olduğu karışıklık, Roma'nın ilgisini Makedonia'ya çekmişti. M.Ö. 149'da Perseus'un oğlu olarak kendini tanıtan Andriskos, kısa süre içinde taraftar toplayarak Makedonia'yı ele geçirdi. II. Nikomedes'in taht mücadelesine girdiği bir zamana denk gelen bu olay, Prusias'ın, Roma desteğinden mahrum kalmasına sebep oldu. Attalos süreç boyunca ordusuyla Nikomedes'i desteklemenin yanı sıra, Roma'nın Andriskos'u düşürmek için göndermiş olduğu Roma ordusunu Pergamon donanması ile desteklemişti²³⁵.

Karışıklık sadece Makedonia ile sınırlı kalmamıştı. Hellas uzunca bir süreden beri kaynıyordu. Hellen Kentleri sürekli olarak birbiri ile harp ediyordu ve arabuluculuk

²³³ Appianus, *Mithridatic Wars*. 5. 6.

²³⁴ Appianus, *Mithridatic Wars*. 7 Ayrıntılı bilgi için ayrıca bk. Hansen, 1971, s. 136-137.

²³⁵ Diodorus, XXXI. 40a; Polybios. XXXVII. 2; Hansen, 1971, s. 138; Malay, 1992, s. 82. M.Ö. 148'de Roma'nın zaferinden sonra, Makedonia artık yeni bir eyalet olmuştur. Epiros ve Illyria topraklarının bir kısmı bu eyalete eklenince, eyaletin sınırları Adriyatik'ten Ege denizine kadar uzanmıştır. Bosch, 2020, s. 117.

için Roma'ya başvuruyordu. Roma'nın hakemliği çoğu zaman Hellas'da Roma'ya karşı olan antipatiyi körüklüyordu. Sürekli bir savaş havasının esmesi sonucu, Hellas'da sosyal yaşam ciddi darbe almıştı. Genel hoşnutsuzluk patlamaya hazırды. Roma'ya karşı hoşnutsuzluğu ilk olarak Akhaia birliği gösterdi. M.Ö. 148'de Sparta ile yaşanan sorunun çözümünde Roma, Akhaia birliği içerisindeki müttefik kentlerin birlikten ayrılmasına karar vermişti. Hellas'da son bağımsız yapılanma olan Akhaia birliğinin parçalanması anlamına gelen bu karar, halkın büyük tepkisine yol açtı. Özellikle Korinthos kentinin kışkırtması sonrası belirli yerlerde Roma'lılara karşı kıyım hareketine girişildi. Roma'ya karşı açık bir şekilde başlayan düşmanlık, Senato'nun hızlı bir karar almasına sebep oldu. Makedonia'da savaşını kazanan Roma kuvvetleri, Metellus komutasında yıldırım hızıyla Hellas'a inerek istilaya başladı. Roma'dan gönderilen L. Mummius ise kuvvetleri ile beraber Korinthos'a girerek Hellen kentlerine gözdağı vermek açısından şehri tahrip etti. Pergamon Ordusunun da yer aldığı hareketlerde birçok ganimet elde edildi. Ganimetler Roma ve Pergamon generalleri arasında pay edildi²³⁶.

Makedonia ve Hellas'ta yaşanan kargaşalar bölgesel otorite boşluğuna yol açtı. Özellikle Makedonia'da Andriskos'un yaratmış olduğu kargaşa, bölgenin kuzeyden tehdit edilmesine yol açtı. Caeni Kralı Diegylis bölgede yaşanan kargaşadan yararlanarak güneye doğru genişlemeye başladı. II. Prusias'ın akrabalık bağı bulunan Diegylis, II. Nikomedes ve Attalos'un karşısında Prusias'a destek sağlamıştı. Bu durum Diegylis'in, Pergamon Krallığı'nın topraklarına doğru bir saldırıda bulunabileceği anlamına gelebilirdi. Nitekim Diegylis M.Ö. 145 – 144'de Khersonesos'a doğru saldırıya başlayarak, bölgenin kuzeyinde önemli bir merkez olan Lysimakheia kentini tahrip etti ve birçok esir alarak bir kısmını işkence ile öldürdü. Attalos, Trakia ve Khersonesos bölgesinin Stretegos'u olan Straton komutasında bölgeye bir ordu gönderdi. Pergamon ordusunun bölgeye varmasıyla, Diegylis'in ilerleyişi engellendi ve savaşta mağlup edildi. Esir olarak alınan Trakialılar, Pergamon ordusu tarafından insaflica bir muamele ile karşılaştılar ve durumun duyulması sonucu birçok Trakialı, Pergamon Krallığı'na sığındı. Diegylis ise esirlerin yanı sıra kendi

²³⁶ Bosch, 2020, s. 117; Demircioğlu, 2019, s. 397-401; Arafat, 1996, s. 93.

halkına da yapmış olduğu ağır işkencelerden sonra kendi adamları tarafından öldürüldü²³⁷.

II. Attalos dönemi içerisine yerleştirilen bir başka önemli olay Pergamon Krallığı'nın güney seferidir. Bu seferin ayrıntıları hakkında fazla bilgi olmasa da, II. Eumenes döneminden miras kalan bir durum olduğu düşünür. Attalos, saltanatının başlarında yarım kalan güney seferine devam etmiş gibi görünüyor. M.Ö. 188'den sonra Pergamon Krallığının sınırları tartışmalara yol açmıştı²³⁸. Güneyde Psidia kentleri her ne kadar Apameia kararlarına göre Pergamon Krallığına verilmiş olsa da, Selge kenti bunu tanımıyordu. Pompeius Trogus'un notlarına göre; II. Eumenes bölgeye askeri sefer gerçekleştirdiğini yazar²³⁹. Selevkos Kralı IV. Antiokhos ile Eumenes arasındaki yakınlaşması, Serge kentini rahatsız etmiş görünüyor. M.Ö. 164'de Roma senatosuna II. Eumenes'i şikayet edenler arasında bulunuyorlardı²⁴⁰. Kaynakların yetersizliği nedeniyle tam olarak olayın detayını bilemiyoruz. Fakat, Eumenes'in gerçekleştirmiş olduğu sefer amacına ulaşmış görünmüyor. Strabon'un Sergeliler ile ilgili krallıklar ile savaştığı yünündeki yazdıklarında, bahsi geçen kralların, II. Eumenes ve II. Attalos olduğu düşünülmektedir²⁴¹. Attalos'un, Attaleia kentini kurmasından anlayacağımız gibi seferin başarılı olduğunu görmekteyiz. Serge kentinin bu dönem içerisinde Pergamon Krallığı'nın hakimiyeti altına girdiğine dair somut bir kanıtımız yoktur. Fakat, Serge kent kapısında bulunan silah tasvirli kabartmalar, Pergamon ordusuna karşı kazanılan zaferi simgelediği düşünülmektedir²⁴².

Seferin tarihi ile ilgili II. Attalos tarafından Psidia kentlerinden Olbasa'ya gönderilen mektuptan çıkarım yapılabilir. M.Ö. 158'de Attalos'un saltanatının ilk yıllarına tarihlenen mektupta, Sotas isimli birinin Psidia savaşları sırasında halka yardımcı olmasından dolayı Olbasa kenti tarafından onurlandırılmak istenildiği ve II. Attalos'a durumu açıklamak için elçiler gönderildiği yazar. Attalos ise Menis ve Pisdes adlı iki elçisini göndererek Pergamon Krallığı tarafından bizzat Sotas'ın

²³⁷ Strabon, XIII. 4. 2; Hansen, 1971, s. 139; Malay, 1992, s. 83. Pergamon askerinin onurlandırılması için bk. OGIS, no.330.

²³⁸ Pamphylia bölgesi, Selevkos ve Pergamon Krallıkları arasında paylaşılmış, Side ve Aspendos kentleri özgür ilan edilmişti. Livius, XXXVIII. 39.

²³⁹ Pompeius Trogus, XXXIV.

²⁴⁰ Polybios. XXXI. 9.

²⁴¹ Strabon, XII. 7. 2.

²⁴² Bean, 1999, s. 70.

onurlandırılması gerçekleşmiştir²⁴³. Olbasa kenti savaş süreci boyunca, Pergamon Krallığına sadık kaldığı anlaşıyor.

Pergamon Krallığı, II. Attalos saltanatının sonlarına doğru barış dönemi içerisine girdiğini görmekteyiz. Polybios'un eseri Roma Cumhuriyetini temel almasından dolayı, Pergamon tarihine Roma ile olan temasları ölçüsünde ele alır. II. Attalos dönemi ise, kardeşi II. Eumenes dönemine nazaran daha az konu edinilmiştir. II. Attalos, I. Attalos ve II. Eumenes gibi Roma müttefikliğine bağlı kalmıştır. M.Ö. 168'de Roma'nın Pydna zaferinden sonra değişen doğu politikası sebebiyle II. Attalos, kardeşi Eumenes kadar dikkatli bir politika takip etmiştir. Roma her ne kadar Pergamon Krallığı'nın iç işlerine müdahale etmese de, Anadolu'yu yakından takip etmiştir. Galatların ve II. Prusias'ın çıkarlarını Pergamon Krallığı lehine korumuştur. Fakat, Attalos, Roma'nın ilgilenmediği, çıkarı olmadığı bölgelere askeri sefer yapmadan geri durmamıştır. II. Attalos'un uzun süren bir barış dönemi yaşadığını Plutarkhos'un aktarımından anlıyoruz. Plutarkhos, aynı zamanda II. Attalos'un Pergamon'da çok zaman geçirdiğini ve generallerinden Philopoimen'in etkisi altında kaldığını aktarır²⁴⁴

II. Attalos'un saltanatının ilk yıllarında, Apameia sonrası genişleyen Pergamon Krallığı'nın hakimiyet alanını korumaya yönelik çatışmalar ile geçmiştir. Galat sorunu Roma'nın müdahalesi ile son bulurken, Bithynia ve Selevkos Krallıklarının taht mücadelesinde görülen aktif Pergamon siyaseti, II. Attalos'un bu krallıklar ile olan sorununu çözmüştür. M.Ö. 144'de Diegylis'in saldırısı, II. Attalos'un karşılaştığı son büyük tehlike olmalı. Bu tarihten itibaren Attalos'un bayındırlık ve sosyal faaliyetler ile daha çok ilgilendiği düşünülebilir. Ephesos limanının genişletilmesi²⁴⁵ ve Delphoi'deki eserlerin restorasyonu için üç ressamın gönderilmesi²⁴⁶ gibi faaliyetlerde bulunmuştur. II. Attalos, M.Ö. 138 yılında 82 yaşında öldü ve yerine II. Eumenes'in oğlu Attalos geçti.

²⁴³ SEG. 44. 1108.

²⁴⁴ Plutarkhos, *Moralia*. 792

²⁴⁵ Ephesos limanına başarısız bir dalga kıran kuruldu; bak. Strabon, XIV. 1. 24.

²⁴⁶ II. Attalos tarafından gönderilen Kalas, Gaudotos ve Asklepiades isimli Pergamonlu ressamın Delphoi şehri tarafından dokunulmazlık, vergiden muafiyet ve şehrin sahip olduğu tüm oyunlarda ayrıcalıklı oturma gibi geniş haklar verilmiştir; bak. Syll³ 682.

3.9. III. Attalos Philometor Dönemi (M.Ö. 138 – 133)

II. Eumenes'in oğlu olan III. Attalos dönemini antik fragmanlar sayesinde görebiliyoruz. Bu fragmanlar, III. Attalos dönemini merkeze almasa da, kişiliği hakkında bilgiler sağlamaktadır. Polybios eserini Korinthos'un düşüşünden sonra bitirdiği için, yararlandığımız kaynaklardan en önemlisini III. Attalos döneminde göremiyoruz. Polybios, III. Attalos'u tahta çıkmadan önce Roma'ya yapmış olduğu bir ziyaretten bahseder. Genç prens M.Ö. 152'de olasılıkla geleneksel Roma – Pergamon ilişkilerini kuvvetlendirmek için velihat prens olarak orada bulunmuştu. Roma'da yüksek onurla karşılanan Attalos, gezisini Hellen kentlerine yaptığı ziyaret ile tamamlayarak, Pergamona dönmüştür²⁴⁷. II. Attalos'un saltanatının son yıllarında III. Attalos'un ne gibi devlet görevlerinde rol aldığını bilemiyoruz. Fakat, M.Ö. 142 tarihli II. Attalos'un, Dionysos kültü rahipliği için atama yaparken, kardeşinin oğlu Attalos'la beraber karar verdiğini yazan bir mektup vardır²⁴⁸. Bu atama kararından, prens Attalos'un dini konularda söz yetkisi olduğu çıkarılabilir.

III. Attalos'un 5 yıllık saltanatı boyunca hakkında birçok söylenti çıkmıştır. Bunlardan biri, kendisine karşı komplo kuracağını düşündüğü, babası II. Eumenes ve amcası II. Attalos döneminden kalan birçok devlet görevlisini ve askeri komutanları aileleri ile beraber öldürtmüş olduğu yönündedir. Bu şiddet girişiminden sonra, III. Attalos kendisini sarayına kapatarak, sarayda şölen vermeyi ve kendisini halka göstermeyi reddetmiştir. Devlet işleriyle ilgilenmeyen III. Attalos, resim yapmak, bronz dökmek ve bahçe ile ilgilenerek günlerini geçirmiştir²⁴⁹. Bu olaylar tamamen gerçek dışı değildi. II. Attalos'un saltanatının son yıllarında yaşlılığından dolayı devlet işlerini yürütmeye bazı saray çevresi ve komutanlar rol oynamıştı. Bunlardan birisi ise yukarıda bahsettiğimiz Philopoimen'du. III. Attalos tahta çıktığında yönetim mekanizmasını eline kısmen geçirmiş, etkili olmuş devlet adamlarını uzaklaştırmış olabilir. Bu durum sarayda bir isyana yol açmış ve kanlı bir şekilde bastırıldıktan sonra, olayın üstüne yanlış ve gerçek dışı eklemeler yapılarak aktarılma olasılığı taşımaktadır. Bir başka söylenti ise, annesi Stratonike ve nişanlısı Berenike'nin ölümlerinden sorumlu tuttuğu akrabalarını öldürtmesidir. Fakat, III. Attalos'un bunu yapabilecek yakın akrabası bulunmuyordu. Baba tarafından II. Attalos ile

²⁴⁷ Polybios, XXXIII. 18.

²⁴⁸ RC, no. 65.

²⁴⁹ Justinus, XXXVI. 4.

Stratonike'nin bilinen çocukları yoktu. III. Attalos'un sadece büyükannesi Apollonis tarafından Kyzikos'da uzak akrabaları vardı. M.Ö. 135 tarihli Attalos'un Kyzikos'a yazdığı mektupta annesinin hayatta olduğu anlaşılıyor²⁵⁰. Kraliçe Stratonike'nin ölüm tarihi, III. Attalos'un ölümünden çok uzak değildi.

III. Attalos'un saltanatı boyunca dini konularla daha çok ilgilendiğini görmekteyiz. Kral, Pergamona yazmış olduğu bir mektupta, Zeus Sabazios kültünü, Athena Nikephoros tapınağına dahil olması için emir vermiştir²⁵¹. Bir başka mektupta ise, Lidya'da bulunan Hierakome kentine Pers tanrıçası Anaitis'in korunmasını garanti etmektedir²⁵². Ayrıca III. Attalos, Apollon tapınağına vergi muafiyeti tanımıştır²⁵³. Elaia'da bulunan bir yazıt III. Attalos döneminin en çarpıcı olanıdır. III. Attalos, fetihçi bir kral olmamasına rağmen yazıtta düşman karşısında almış olduğu bir zafer kutlanır²⁵⁴. Bu seferin tarihi ve kimlere karşı olduğu belli değildir. Kutlamanın II. Attalos dönemini yansıtmışta olabilir. Fakat aynı zamanda III. Attalos'un zorba ve despot bir yönetim izleyerek kendisini yüceltmesi yönünde bir kutlamada olabilir²⁵⁵. III. Attalos saltanatını boyunca bilimsel çalışmalar ile ilgilenmiştir. Plinius'un *Naturalis Historia* eserindeki yazarlar kısmında gördüğümüz kadarıyla Zooloji ve Botanik konularıyla ilgilenmiştir²⁵⁶. Kralın ilginç kişiliği, kendisi hakkında anlatılan birçok anlatının temelini oluşturmuştur.

Kralın, tarihe damgasını vuran olayı kuşkusuz Roma Cumhuriyetine ve halkına bırakmış olduğu vasiyetidir²⁵⁷. Roma'ya bırakılan yerler III. Attalos'un kişisel hazinesi, Pergamon Krallığına doğrudan bağlı bulunan kentler ve kraliyet arazilerini kapsıyordu. Pergamon kenti ve Pergamon Krallığı içerisinde bulunan tapınak arazileri, Roma'ya bırakılan alanların dışında kalıyordu²⁵⁸. Vasiyet, III. Attalos'un M.Ö. 133'de ölümünden önce hazırlanıldığı bir gerçektir. Böyle bir vasiyetin neden hazırlanıldığı

²⁵⁰ RC, no. 66; Magie, 1950, s. 30-31.

²⁵¹ RC, no. 67.

²⁵² RC, no. 68.

²⁵³ RC, no. 69.

²⁵⁴ Abartılı onurlandırmalar için bk. OGIS, no. 332

²⁵⁵ Daphitas'ın “Çizgilerle bezenmiş erguvan renkli kaftanla, sadece Lysimakhos'un hazinesini doldurarak siz idare ediniz. Lydia'lılarla ve Phrgia'yi” beyiti yüzünden çarmıha gerilmiştir; Strabon, XIV. 1. 39.

²⁵⁶ Plinius, *Naturalis Historia*, VIII. XI. (zooloji hakkında) XIV. XV. XVII. (botanik hakkında). III. Attalos'un bilimsel çalışmaları için ayrıca bk. Hansen, 1971, s. 145.

²⁵⁷ Appianus, *Mithridatic Wars*. 62; Eutropius, IV. 18; Plinius, *Naturalis Historia*, XXXIII. 53; Justinus, XXXVI. 4.

²⁵⁸ OGIS, no. 338; Austin, 2006, s. 431.

ise bir tartışma konusudur. III. Attalos'un krallığını bırakacak bir varisi yoktu. En yakın akrabaları Kyzikos'lu uzak kuzenleri ve II. Eumenes'in gayri meşru oğlu Aristonikos'du. Greenidge'nin, III. Attalos'un kendisinden sonra tahta kimsenin geçmesini istemeyecek kadar kıskanç olduğu yönündeki yorumu çok basit kaçmaktadır²⁵⁹. Magie, III. Attalos'un varis sorunu olmasından dolayı genel bir özgürlük ilanının kaosa sebep olacağını ve güçlü merkezi bir krallığın yokluğunda, tiranların ortaya çıkarak, Hellenler üzerinde baskı ve zulüm yönetimi kurama ihtimaline karşı, III. Attalos topraklarını Roma'ya bıraktığı yorumunda bulunur²⁶⁰. Magie'nin yorumu fazla iyimser olmasının yanı sıra, gerçeğe en yakın olanıdır.

III. Attalos'un vasiyeti kendi dönemi dahil olmak üzere yakın geçmişte de tartışma konusu olmuştur. Sallustius'un *Historiae* eserinde VI. Mithradates'in Arsakes'e yazmış olduğu bir mektuptan bahsedilir. Mektup, Romalıların vasiyeti kendilerinin uydurduğunu ve bu duruma karşı II. Eumenes'in oğlu Aristonikos babasının krallığını geri kazanmaya çalıştığını ileri sürer²⁶¹. VI. Mithradates'in Roma'ya olan düşmanlığı ve Hellenlerin koruyucusu olarak ortaya çıkışı, böyle bir suçlama davasında destek toplamak için gerekli kılmış olmalı.

M.Ö. 133'de III. Attalos'un ölümüyle vasiyet Roma senatosunu sunuldu ve çabucak kabul edildi. Attalos'un vasiyeti, Roma'daki karışık siyasi hayatın içerisine ateş gibi düştü²⁶². Vasiyetin Roma'ya geldiği sıralarda Tiberius Gracchus'un tarım yasası yeni kabul edilmişti. Gracchus'un tasarısını hayata geçirmek için Roma'ya bırakılan topraklara ihtiyacı vardı²⁶³. Bu durum Roma'da siyasi bir krize yol açtı. Roma'da başlayan siyasi tartışmalar, Roma'ya kalan topraklar ve şehirler için hızlı bir oluşum kurulmasında gecikmeye sebep oldu. M.Ö. 132'de Roma ancak bölgeye komisyon gönderebildi. Scipio Nasica önderliğindeki komisyon bölgeye geldiklerinde, başka bir sorun ile karşılaştılar. II. Eumenes'in, Ephesos'lu bir kadınsan olan gayri meşru oğlu Aristonikos, III. Eumenes adıyla kendisini Pergamon Kralı ilan etmişti²⁶⁴. Tarihte Aristonikos ayaklanması olarak geçen isyan, Roma'nın Asia eyaletini kurmasını geciktirmiştir. Roma'ya miras olarak bırakılan Pergamon Krallığı, Roma'nın askeri

²⁵⁹ Greenidge, 2018, s. 175-176.

²⁶⁰ Magie, 1950, s. 32.

²⁶¹ Sallustius, IV. 8.

²⁶² Mommsen, 1897, s. 278.

²⁶³ Orosius, V. 8.

²⁶⁴ Strabon, XIV. 38; Justinus, XXXVI. 4.

müdahalesi ile tekrardan kazanmasını gerektiriyordu. M.Ö. 133 – 129 yılları arası gerçekleşen çarpışmalar sonucunda kesin Roma zaferiyle Asia Eyaleti kuruldu²⁶⁵.

²⁶⁵ Aristonikos ayaklanmasıyla ilgili ayrıntılı bilgi için bk. Engin, 2021, s. 59-71; Hansen, 1971, s. 150-159; Malay, 1992, s. 129-142.

4. PERGAMON KRALLIĞININ BATI ANADOLU YÖNETİMİ

4.1.Yönetim Anlayışı

Apameia antlaşması öncesi Pergamon Krallığı bölgesel ölçekte küçük bağımsız bir krallık olarak varlığını sürdürüyordu. Geniş ve merkezi Selevkos Krallığı'nın batı uç kısmında bulunan Pergamon, Selevkos Krallığı'nın zaman zaman yaşamış olduğu çalkantılı iç siyaseti ve Ptolemaios Krallığı ile Suriye üzerinden sık sık yaşamış olduğu çarpışmalar, Pergamon Krallığı'nın bağımsızlığını bir müddet korumasına fırsat tanımıştır. I. Attalos Soter, Selevkos Krallığı'nın kontrol mekanizmasının aksaklığından yararlanmasını bilen ilk Pergamon Kralıdır. Attalos, Antiokhos Hieraks ile giriştiği mücadele neticesinde Anadolu toprakları üzerinde kısa süreli bir egemenlik kurmuştu. Fakat, Selevkos generali Akhaaios'un seferleri sonucu bu hakimiyet kısa sürmüştü²⁶⁶. Bu zarf içerisinde Pergamon Krallığı'nın ele geçirdiği bölgelerde nasıl bir yönetim uyguladığını ya da uygulamaya çalıştığını tespit etmek zordur.

M.Ö. 188 sonrası Pergamon Krallığı'nın yaşamış olduğu değişim, hızlı bir şekilde adapte olmasını gerektiriyordu²⁶⁷. Roma tarafından geniş toprakların verilmesi sonrası yaşamış olduğu komşu krallıklar ile çatışmaları yukarıda gördük. M.Ö. 188 – 179 yılları arası I. Prusias, I. Pharnakes ve Galatlar ile girişilen peş peşe savaşlar, II. Eumenes'in Roma tarafından kendisine verilen topraklar için ayrıca savaşıması gerektiğini gösterdi²⁶⁸. M.Ö. 179'dan sonra Pergamon Krallığı'nın, Batı Anadolu'da hakimiyetine karşı çıkacak bir güç kalmamıştı. II. Eumenes'in krallık ile ilgili yeni organizasyonlar yapması için uygun zamanı Apameia antlaşmasından 9 sene sonra bulabilmişti. Pergamon Krallığı'nın hakimiyeti, Pers ve Selevkos Krallıklarından farklı bir yöntemle gerçekleşti. Bu farklılık; Batı Anadolu'nun Roma tarafından Pergamon Krallığına verilmesidir.

²⁶⁶ Polybios, IV. 48. M.Ö. 220-218 civarlarında Pergamon Krallığı, Aiolis ve Mysia ve Phrygia Epiktetus bölgeleri üzerindeki egemenliğini kurmaya daha çok önem göstermiştir; Thonemann, 2013, s. 2.

²⁶⁷ Hesaplamalara göre, krallığın Aigina ve Andros adaları da dahil olmak üzere 173.000 km²lik bir alana yayıldığı ve 5.5 milyonluk bir nüfusa sahip olduğu düşünülmektedir; Hansen, 1971, s. 166; Malay, 1992, s. 90

²⁶⁸ Pergamon Krallığına eklenen topraklar kendi sorununu yarattı. II. Eumenes saltanatı boyunca Bithynia ve Pontos Krallıkları ile savaşmanın yanı sıra, Galatların düşmanca bir ittifak ile kendilerine karşı savaşacaklarının tehlikesi ile karşı karşıya kaldı. Bu durum, Pergamon Krallığı'nın Galatia üzerinde kurmak istediği kontrolün asıl sebebi olabilir; Allen, 1983, s. 78.

Uzun bir süre boyunca Anadolu'yu yöneten Pers satraplık sistemini, Selevkos Krallığı'nın benimsediğini biliyoruz. Pergamon Krallığı var olan bir sistemi benimseyerek devam ettirmiş olması akla ilk gelendir fakat bunu söylemek için elimizde net bir delil yoktur. Dış bir güç tarafından büyütülen Pergamon Krallığı, Hellenistlik Krallıklar içinde ilk ve tek olanıydı. Bu durum kurulacak olan düzende farklılıklar olacağının ilk göstergesidir. I. Attalos döneminde kısa süreli bir geniş alan hakimiyeti, Pergamon Krallığı'nın geniş toprakları yönetme becerisi kazandırdığını söylemek için yetersiz bir örnektir. Yönetim aygıtlarının ve devlet kurumlarının yerleşmesi için yeterli bir zamanı olmamıştı. Pergamon Krallığı, Apameia antlaşmasından sonra dış baskılara maruz kalması, yeni toprakların yönetimi konusunda mevcut düzene hızlı bir şekilde eklemeler yaparak, hakimiyetini tesis etmeye çalışması daha olası gözükmektedir.

M.Ö.188'den sonra Pergamon Krallığı'nın eline geçen geniş toprakları yönetme konusundaki acemiliğini, II. Eumenes ile Toriaion Kenti arasındaki mektuplaşmada net bir şekilde görmekteyiz. Toriaion Kenti, Magnesia savaşını kutladıktan sonra, II. Eumenes'den Polis statüsüne yükselme talebinde bulundu. Kral, teklifi kabul ettikten sonra, kendisine bu toprakların Romalılar tarafından verildiğini, kendisinden başka bir hükümdarın yetkisinin olmadığı vurgusunu yapmaktadır²⁶⁹. II. Eumenes'in bu cevabında kaygı olduğu anlaşılıyor. Özellikle Roma vurgusunu yapması, topraklar üzerindeki hakimiyetini meşrulaştırma amacı taşımaktadır.

Pergamon Krallığı'nın yönetim mekanizmasını anlamamız için Epigrafiik kaynaklardan yola çıkmamız gerekmektedir. II. Attalos döneminde Diegylis'in saldırıları sonrasında, Straton isimli Khersonesos Stretegos'u bölgede askeri faaliyetler yürütmüş olduğunu bu sayede öğreniyoruz²⁷⁰. Bu açıdan bakıldığında bölgelerden sorumlu, askeri yetkileri bulunan Stretegosların bulunduğunu söyleyebiliriz. Bölge Stretegosları bünyesinde bulunan şehir valileri, Pers ve Selevkos satraplıkları gibi yapılanarak, satraplık sisteminin devamı niteliğindedir. Olbasa kentinin, II. Attalos'a gönderdiği mektuptan yola çıkarak, şehir valileri ve bölge

²⁶⁹ SEG. 47. 1745; ayrıntılı bilgi için bk. Thonemann, 2013, s. 5-6.

²⁷⁰ OGIS, no. 339; Austin, 2006, s. 435-438.

Stretegosları'nın görev yerlerine ataması, merkezden gerçekleşmiyordu. Mevcut yerel güç sahiplerinin arasından, bulundukları bölgeye kraliyet tarafından atanıyordu²⁷¹.

Pergamon Krallığı'nın doğrudan bir güç kullanarak otoritesini bölge üzerinde oluşturmaya oldukça zaman alacak bir durumdu. Bu koşullar altında güçlü yerel beyler ve aileler ile bu durumun üstesinden gelmiş gibi görünmektedir. Pergamon Krallığı yerel güç sahipleri ile olan ilişkisi sadece kendi yönetim bölgesi ile sınırlı değildi. Krallığın, Tabai kentinden bir savaş beyi olan Koteies'e göndermiş olduğu mektupta bu ilişki görülmektedir. Tabai kenti, Karia bölgesi içerisinde, Pergamon hakimiyetinin dışında bir kenttir. II. Eumenes tarafından gönderilen mektup, Koteies'e teşekkür içeriği taşır. M.Ö. 166'da Galatlar ile girişilen mücadele sırasında Apameia kentini korumak için Koteies kendi klanının birlikleri ile gelmişti²⁷².

Pergamon Krallığı'nın yeni yönetim anlayışı, M.Ö. 188'den sonra yeni şartlar dahilinde gelişmişti. Aigina ve Andros adalarının hakimiyeti, I. Attalos dönemi içerisinde M.Ö. 210'da gerçekleşti. Bu bakımdan Aigina ve Andros adalarına uygulanan yönetim, Krallığın geri kalan kısmı için farklılıklar gösterecekti. Bu konu hakkında bize önemli bilgiler veren yazıt bulunmaktadır. Bu yazıt; II. Eumenes'in Aigina adasına atadığı bir validen bahseder. Ephesos'lu olduğu anlaşılan Hikesias, Pergamon Krallığı'nın bir memuru olarak atanmıştı²⁷³. Başka bir yazıtta ise Kleon isimli bir valinin halkın isteği üzerine görev süresinin uzatılmasına dairdir²⁷⁴. Krallık tarafından doğrudan atanan ve yerel olmayan yöneticilerin varlığı, Pergamon Krallığı'nın Aigina ve Andros adaları üzerinde kurduğu hakimiyetin etkisini göstermektedir. Bu açıdan bakıldığında Pergamon Krallığı, toprakları üzerindeki yönetme anlayışı yer yer farklılıklar içermektedir.

Pergamon Krallığı'nın yerel güç sahiplerini kendi bünyesinde görevlendirerek, merkezi otoritesini güçlendirmesi yalnızca yeni toprakların yönetimini kolaylaştırmadı. Ayrıca, güçlü müttefiki Roma'ya karşı Anadolu'da ki kısmi varlığını korumuş oldu. M.Ö. 188'den bağımsızlıkları verilen Hellen kentleri kendi aralarındaki meseleleri Pergamon Krallığı'na değil, Roma'ya danışıyorlardı. Bunun en iyi örneği;

²⁷¹ Thonemann, 2013, s. 10-13. II. Attalos'un Olbasa kentine gönderdiği mektupta kentin bir valisi olduğu görülmektedir; SEG. 44. 1108.

²⁷² SEG. 57. 1109.

²⁷³ Syll³ 642.

²⁷⁴ OGIS, no. 329; Hansen, 1971, s. 167; Malay, 1992, s. 92.

Magnesia kenti ile Priene kenti arasında yaşanan sınır tartışmasında Roma'ya başvurulmasıydı²⁷⁵. Bir başka örnek ise, Dionysos sanatçıları ile Teos kenti arasında çıkan meselenin çözümünde görmekteyiz. Pergamon Krallığı tarafından Myonnesos'a yerleştirilen Dionysos sanatçıları, Teos kentinin Roma'ya başvurması üzerine Lebedos'a göç ettirildi²⁷⁶. Pergamon Krallığı'nın kuruluşundan itibaren Hellenlerin koruyucusu olma vasfının, Roma'ya geçtiği görünmektedir. Bu durum, Hellen kentlerine özgürlükleri Pergamon Krallığı tarafından değil, Roma senatosu tarafından verilmesinden kaynaklanır.

Pergamon Krallığı, Batı Anadolu hakimiyeti boyunca karşılaşmış olduğu çeşitli zorluklar, yönetim mekanizmasının oluşmasında büyük bir etken sahibi olmuştur. Hakimiyeti altına giren toprakların öncesinde var olan düzenini bozmayarak, yerel yöneticileri merkezileştirme yoluna gitmesi, devletin ilk etapta dış tehlikeler karşısında almış olduğu bir önlem gibi görünmektedir. II. Eumenes ve II. Attalos, Pergamon Krallığına bağlanan kentlerin iç yönetim mekanizmasına müdahalede bulunmamıştır. Kentlerin meclisleri etkin bir şekilde varlığını korumaya devam etmiştir²⁷⁷. Bu açıdan bakıldığında kentler üzerindeki Pergamon Krallığı'nın etkisi Aigina ve Andros dışında sınırlı düzeyde olduğunu söyleye biliriz.

4.2.Ekonomi Politikası

Pergamon Krallığı'nın ekonomi politikası bulunmuş olduğu coğrafi koşullar çerçevesinde oluşmuştur. Krallığın elde tuttuğu topraklardan alabileceği verim, uygulamış olduğu politikaya bağlı bir durumdu. Hellenistlik Krallıkların başlıca gelir kaynağı tarım ve vergilerdi. Pergamon Krallığı'nın ekonomisini de oluşturan bu kaynaklar, krallığın oluşturduğu kurumlar yardımıyla ulaşılabilirdi. Kaynaklara erişim her bölge için farklılıklar göstermektedir. Şehir yapılanmasının yoğun olduğu kıyı şeridi ile iç kesimlerdeki kırsal alanın sunduğu imkanlar, farklı türden uygulamalar çerçevesinde yararlanılabilirdi. Bu çerçeveden bakıldığında Pergamon Krallarının uygulamaları yönetimde olduğu gibi ekonomi alanında da farklı bölgesel uygulamaları gerekli kıldı.

²⁷⁵ Senato hakem olarak Mylasa kentini seçti; Syll³ 679; Hansen, 1971, s. 168-169.

²⁷⁶ Strabon, XIV. 1. 29.

²⁷⁷ Malay, 1992, s. 105

Bağımlı kentlerde yaşayan halk kendi kentlerine vergi vermesinin yanı sıra, Pergamon Krallığı'nın koymuş olduğu vergilerden de sorumluydu. Krallığın koymuş olduğu vergi miktarı, kentlerin kendi içlerinde koydukları vergilerden daha yüksekti. Bağımlı kentlerin ekonomik olarak gelir kaybetmesine neden olan bu durum, kentlerin Pergamon Krallığına olan bağlılığını mali açıdan arttırıyordu. Bazı durumlarda kentler, Pergamon Krallığı'nın hazinesinden yardım aldıkları görülmektedir²⁷⁸. Krallar tarafından kentlere konan vergiler dışında, savaşlar ya da isyanlar sırasında kentlere ceza olarak konan vergilerde mevcuttu. Galat isyanları sırasında Pisidia kentlerinden olan Amlada kenti, II. Eumenes'e isyan etmişti. Para cezasına çarptırılan kent, II. Attalos döneminde düşmüş olduğu mali zorluklar sebebiyle birtakım kolaylıklar tanındığı ve hatta cezai indirimler elde ettiği görünmektedir²⁷⁹.

Pergamon Krallığı'nın mali açıdan kazanç elde edebileceği araziler tarım arazileriydi. Krallığın uzak köşelerinde bulunan tarım arazileri ise kısmen değersizdi. Üretim fazlası olan ürün, pazardan ya da tüketim alanından uzak bir mesafede ise, taşımacılık için yol boyunca harcanan miktardan daha fazlasını karşılayamayacak nitelikte olabilirdi. Bu durumda devletin elde edebileceği kazancı en üst seviyeye taşımak için başka yollara başvurulması gerekirdi. Ürün fazlasını bulunduğu yerde ya da en yakın pazarda nakte çevirmek için özel şirketler bulunuyordu. Eski Doğu devletlerinde sıkça başvuru olan bu şirketler, Pergamon Krallığı'nın uygulamaları arasında bulunması muhtemeldir²⁸⁰. Ephesos limanının genişletilme ve restore edilme girişimi²⁸¹, ürün fazlası ürünlerin dış ticaret ile nakte çevirme düşüncesinden ortaya çıkmış olabilir. Liman girişinin yeterli düzeyde geniş görülmemesi, liman kapasitesinin arttırılmak istenmesiyle bağlantılı bir durumdur. Ephesos limanı, Pergamon Krallığı'nın batı kıyıları üzerinden dönen ticaretin bir parçasını oluşturuyordu. Krallığın güney bölgeleri için ise durum daha farklıydı. Yukarıda bahsedildiği gibi Selge kenti üzerine yapılan seferler, güney bölgelerinde bağımsız kentlerin varlığı gibi konular, bölge ticaretinin Pergamon Krallığı tarafından kontrol etmesini, yararlanmasını zorlaştıran durumlardı. Attaleia Kentinin kurulması bu

²⁷⁸ Teos kenti kraliyet hazinesinden almış olduğu yardım için bk. SEG. 2. 580; Malay, 1992, s. 157.

²⁷⁹ OGIS, no. 751.

²⁸⁰ Ayrıntılı bilgi için bk. Thonemann, 2013, s. 19.

²⁸¹ Strabon. XIV. 1.24.

durumu tersine cevirdi. Pamphylia bölgesinin birinci limanı Side, Attaleia'nın kurulmasından sonra ikinci konuma geriledi²⁸².

M.Ö. 188 sonrası Pergamon Krallığı'nın yönetimde yerel güç sahipleri ile güç paylaşımı yapması, ekonomide yeni uygulamaları beraberinde getirdi. Pergamon Krallığı'nın ekonomi anlayışını ve bu anlayışın yönetim üzerindeki etkisini gözlemleyebilmemiz için para politikasına bakmamız lazım. Para hem ekonomik hem de sembolik bir araçtır. İki yöntem çarpıştığında gözlemlenebilir bir sürtünme oluşturur²⁸³. Bu gözlemi yapabilmemiz için II. Eumenes'in talimatı ile piyasaya sürülen Cistophori sikkelerine bakmamız lazım. Cistophori adı sikkenin en dikkat çekici kısmı olan sürünen yılan sembolünden gelir. Cistophori sikkesi feodal bir yapı taşımaktadır. Pergamon Krallığı'nın sikkesi olmasına rağmen kraliyet izi taşımamaktaydı. Pergamon dışında Sardes, Ephesos, Tralles ve Apameia gibi çeşitli şehirlerde basılmıştır. M.Ö. 133 yılından sonra kullanılmaya uzun bir süre devam etmiştir. Bu tarihten sonra, Roma sulh hakimlerinin adları ve tarihleri sikke üzerinde görülmeye başladığı görülmektedir²⁸⁴.

Cistophori sikkesi öncesi Pergamon Krallığı sikkeleri tipik Hellenistlik sikkelerdi: ön yüzünde hanedanlığın kurucusu olan Philetairos'un portresi, arka yüzünde Athena ve Nike figürü bulunmaktaydı. Cistophon sikkesi ise ideolojik açıdan hiçbir şekilde kraliyet propagandası içermiyordu. Hellenistlik Krallıklar arasında daha önce bu kadar feodal yapıda bir sikke görülmemişti. Görünürde Cistophon sikkesi bir hanedanlıkla bağlı bulunmayan, federasyon yapılanmasının ürünü olan bir sikkeydi²⁸⁵. II. Eumenes, Apameia'dan sonra genişleyen krallığında mutlak bir hakimiyet kuramayacağının farkındaydı. Devletin mutlakiyetçi gücünü göstermede yaşanan zorluk, yeni bir politika ile belirlenmiş olmalı. Para ideolojik açıdan güçlü mesajları barındıran bir nesnedir. Cistophon sikkesi, Pergamon Krallığının hakimiyeti alanındaki kentleri ortak bir çatı altında toplama ve iç siyasetinde denge kurmasında yardımcı bir araçta olmuştur.

²⁸² Bean, 1999, s. 23.

²⁸³ Kaye, 2022, s. 41.

²⁸⁴ Thonemann, 2015, s. 78-80.

²⁸⁵ Thonemann, 2013, s. 31-32.

4.3.Kurulan Şehirler ve İşlevleri

Büyük İskender ile başlayan kolonizasyon geleneğinin çeşitli amaçları vardı. Çoğu zaman askeri nitelik taşıyan koloniler, krallığın başkentini ve sınırlarını korumak için stratejik noktalara kurulurdu. Devlet bünyesinde paralı asker olarak hizmet verenler ve emekli olan askerin yerleştirildiği koloniler, savaş durumunda hızlı askeri toparlanmada büyük yarar sağlıyordu. Paralı askerlerin savaş harici durumlarda, kendilerine verilen toprakları işleyerek ekonomik olarak devlete katkı yapmaya devam ediyordu. Kolonizasyon programı sayesinde boş kalan araziler işleniyor ve krallığın güvenliği sağlanıyordu. M.Ö. 188 sonrası Pergamon Krallığı'nın kurmuş olduğu şehirler, güvenlik ve ekonomik çıkarlar çerçevesinde kurulmuştur.

4.3.1. Attaleia (Antalya)

Pamphylia bölgesinin güney ucunda kurulan Attaleia, II. Attalos Philadelphos tarafından kurulan önemli bir liman kentidir. Doğu Akdeniz deniz ticareti üzerimde önemli bir stratejik nokta üzerine kurulan şehir, bölgenin ticaret ağını büyük oranda elinde tutan Side kentine rakip olarak kurulmuştur. Krallığın güney sularında önemli bir mevkiye yapmış olduğu bu hamle, istenilen sonucu vermede gecikmedi. Zaman içerisinde Side kentinin önemini kaybetmesiyle, Attaleia kenti bölgesinin önemli limanı haline gelmiştir. Doğu Akdeniz ticaretinde etkili olmak için kurulan kent, kayalıklar ile çevrili doğal bir limana sahiptir. Kentin bulunduğu nokta ve limanı surlar ile çevrilerek, Pergamon Krallığı'nın güneyi sularında güçlü bir deniz kalesi oluşturulmuş oldu. Krallığın güney kıyılarından, Anadolu'nun iç kesimlerine kadar uzanan ticaret potansiyeli, kentin kurulmasından sonra yeni pazarlara girmesine vesile oldu²⁸⁶.

Doğu Akdeniz ticaretinin kontrolünü tutmak için belirli noktaları kontrol etmek gerekmektedir. Bu noktalar; Kıbrıs, Nil deltası, Levant bölgesi ve Pamphylia bölgesidir. Apameia antlaşması, Pergamon Krallığı'na bırakılacak toprakların bir kısmını belirsiz bırakmıştı. Güney kıyılarında daha çok hissedilen bu belirsizlik, Roma'nın bölge üzerindeki kentlere özgürlük dağıtmasıyla daha karmaşık bir hale geldi. II. Eumenes döneminde Pergamon Krallığı'na başlayan saldırılar, krallığın güney kıyılarında etkinlik yapmasını engellemiş olmalı. II. Attalos dönemi içerisinde

²⁸⁶ Bean, 1999, s. 23; Sevin, 2019, s. 203-204.

bölgede Serge kenti ile girişilen savaş, durumun aciliyetini göstermiş olmalı. II. Attalos'un bölge üzerindeki denetimini kuvvetlendirmek için Attaleia kentini kurması, bölge üzerindeki kontrol mekanizmasını ilk etapta kuramadığını ve bu amaçla şehri kurduğu fikrine ulaşılabilir. Attaleia, Pergamon Krallığı'nın miras bıraktığı önemli kentlerden birisidir. M.Ö. 133'de Pergamon Krallığı'nın son bulmasından sonra bir süre korsanların kontrolünde kaldı. M.Ö. 78'de Roma hakimiyetine giren kent, İmparator Hadrianus'un ziyareti ve teşviki ile gelişmesini sürdürdü²⁸⁷.

4.3.2. Eumeneia (Işıkli)

Eumeneia antik kenti Pergamon Krallığı'nın stratejik ve ideolojik olarak kurmuş olduğu şehirlere birisidir. II. Attalos Philadelphos tarafından kurulan kent, II. Eumenes'in onuruna Eumeneia ismi verilmiştir²⁸⁸. Eumeneia Kenti için öne sürülen düşüncelerden birisi, Selevkos kolonisi olan Peltai kentine rakip olarak kurulduğu fikridir²⁸⁹. Fakat, Apameia antlaşması sonrasında Selevkos kuvvetlerinin Torosların doğusuna çekilmesiyle, Selevkos kolonilerinden doğabilecek bir tehlikenin varlığı pek olası değildir. Antlaşma sonrası Pergamon Krallığına bağlanan Selevkos kolonileri, krallığın bir parçası haline gelmişti. Eumeneia kentinin kurulma amacı daha çok bölge üzerinde kurulmak istenilen denetimle alakalı bir durumdu. Askeri bir koloni olarak kurulan kent, Galatların yapmış olduğu akınlara karşı bir kale görevi görüyor olmalıydı.

Eumeneia kentinin kurulmuş olduğu mevki, kentin kurulma amacı hakkında çok şey söylemektedir. Yukarı Menderes Vadisi'ni batı ve güney doğrultuda iki yönde kontrol eden Sarıbaba tepesi, güneyde Apameia, batıda ise Dionysopolis'e kadar olan alanda vadiye hâkimdir. Aynı zamanda Kloudros Boğazı üzerinden Pentapolis'e, iç bölgelere olan geçişi de kontrol etmektedir. Kloudros Boğazı güneyde Apameia'dan kuzeyde Akmonia'ya kadar geniş bir alandaki tek geçiş noktasıdır. Bölgeye kurulacak olan askeri bir koloni için seçilebilecek en iyi yer Sarıbaba Tepesi gibi görünmektedir²⁹⁰. Phrygia bölgesinin güneyi kentleşme bakımından yetersizdi.

²⁸⁷ Sevin, 2019, s. 204.

²⁸⁸ Eutropius. IV. 4; Eumeneia Kentinin kurulmasında ve yerleştirilen topluluk ile ilgili farklı düşünceler vardır. Kentin II. Eumenes tarafından kurulduğunu ve M.Ö. 190 Magnesia savaşında yardıma gelen Akhaialı askerlerin yerleştirildiği görüşü vardır. Ayrıntılı bilgi için bk. Ünal, 2014, s. 31-33; Sevin, 2019, s. 250.

²⁸⁹ Şimşek, 2011, s. 39.

²⁹⁰ Ünal, 2014, s. 39.

Apameia öncesi Selevkos Krallığı bölge üzerinde kentleşme faaliyetlerine önem vermemişti. Selevkoslar askeri güzergahların korunmasına önem vermelerinden dolayı kaynaklanan bir durumdu. Vergi gelirleri düzenli olarak gelmeye devam ettiği müddetçe Selevkos Krallığı, Phrygia, Pisidia ve Lidya'nın tepelerindeki sakinlerini kendi hallerine bırakmıştı²⁹¹. Apameia antlaşmasıyla beraber Pergamon Krallığı'nın bölgeye gelmesi, şehircilik faaliyetlerini beraberinde getirdi. Bölge, Selevkos Krallığı'nın ana merkezine uzaktı. Fakat, Pergamon Krallığı'nın merkezinde ve Galat akınlarının üzerinde bulunuyordu.

Apameia Kentinden Dionysopolis ve Eumeneia kentlerinin güzergahına bakıldığında bir hat oluşturduklarını görürüz. Pergamon Krallığı'nın Batı Anadolu'da kalan topraklarını, Orta Anadolu'da bulunan Galat yağmalarından korumak üzere kurulan bu askeri kolonilerin tek işlevi kale görevi görmek değildi. İdeolojik açıdan önemli sembolik anlamlar taşıyan bu yerleşimler, Pergamon Krallığı'nın sürdürmeye devam ettiği Hellenlerin koruyuculuğu imajını simgeliyordu²⁹². Hem ideolojik hem de stratejik önemi olan Eumeneia kenti, Pergamon Krallığı'nın bölge üzerindeki otoritesini doğrudan katkı yapan bir yerleşim yeridir.

4.3.3. Philadelphia (Alaşehir)

Lydia bölgesinin en önemli kentlerinden olan Philadelphia, adını aldığı Pergamon Kralı II. Attalos Philadelphos tarafından kurulmuştur²⁹³. Sardes'in güneydoğusunda, Kogamos vadisinin yüksek bir tepesinde, Tmolos dağının kuzey eteklerinde ve Phrygia'daki Hierapolis'e doğru uzanan kara yolunun üzerinde kurulmuş olan şehir, M.Ö. 3 ve 2. Binyıldan beri yerleşim bulunan bir alanda kurulmuştur²⁹⁴. Pergamon Krallığı tarafından var olduğu düşünülen bir yerleşimin yeniden düzenlenip kurulması şaşırtıcı değildir. Kentin coğrafi konumu göz önüne alındığında, Lydia bölgesinde stratejik bir önemi olduğu anlaşılır. Hermos ve Maiandros vadilerinin kesiştiği noktada bulunan Philadelphia, Susa kentinden başlayarak Ephesos'a kadar uzanan Kral yolunun güzergahında bulunur. Kent, bulunduğu bölgenin kontrolü açısından

²⁹¹ Thonemann, 2011, s. 174.

²⁹² Thonemann, 2011, s. 177; Ünal, 2014, s. 39.

²⁹³ Roma'nın II. Eumenes'in krallığını ikiye bölge teklifini geri çeviren Attalos, kardeşi tarafından Philadelphos (kardeşsever) adı verilmişti; Polybius, XXX. 1-3. Kentin kuruluşu ile ilgili farklı görüşler bulunmaktadır bk. Güngörmüş & Üreten, 2017, s. 99

²⁹⁴ Sevin, 2019, s. 225-226; Fant & Reddish, 2003, s. 300.

önemünün büyük olmasına rağmen, ticaret açısından da yadsınamayacak faydaları vardır.

Philedelphia Kenti askeri bir koloni olarak kurulmasını basılan sikkelerden anlamaktayız. Paraların yüzlerinde Makedonia kalkanına rastlanması, kentin askeri niteliklere sahip olduğunu göstermektedir. Ayrıca, Philedelphia kentinin bulunduğu hakim çevresel faktörler, kentin en iyi askeri bir üst şekilde kullanılabileceğinin göstergesidir. Selevkoslar ve Attaloslar'ın yoğun bir şekilde askeri koloni kurmaları göz önüne alındığında, Philedelphia kenti daha önce kurulmuş olan bir koloninin, ismi değiştirilerek yeniden yapılandırılması olduğunu düşünmek oldukça akla yakındır²⁹⁵. M.Ö. 188 sonrası Eumeneia kentinin kurulmasında olduğu gibi Pergamon Krallığı bölge üzerinde hakimiyetini güçlendirmek istiyordu. Özellikle II. Eumenes döneminde başlayan ağır saldırılar, kralın asker konuşlandırmak için oldukça geçerli sebebi olmasını gösterdi. Pergamon Krallığının son bulmasından sonra Philedelphia Kenti önemini uzun bir süre boyunca korumaya devam etti. Roma İmparatorluğu döneminde büyük bir depremle ciddi hasar gören kent, Roma'nın desteği ile tekrar inşa edildi ve belli bir süre Neokaisareia adıyla anıldı. Hristiyanlık döneminde 7 Kiliseden birisi olan Philedelphia, Asia eyaleti içerisinde önemini korumaya devam etti²⁹⁶.

4.3.4. Tripolis / Apollonia (Yenice)

Apollonia Kenti, Lykos vadisinin içerisinde bulunan ticaret hacmi yüksek kentlerden birisidir. Lykos vadisi, Phrygia bögesinin batı ucunda yer alarak, Karia, Phrygia ve Lidya bölgelerinin birbirine bağlandığı önemli bir ticaret noktasıdır. Lykos vadisinin bulunmuş olduğu konum verimli arazilere elverişlidir. Verimlilik ve ticaret noktası olması sayesinde birçok kente ev sahipliği yapmıştır²⁹⁷. Strabon, Apollonia kenti için Kaikos ve Pergamondan sonra doğuya ilerlendiğinde yüksek bir mevkide olduğundan bahseder²⁹⁸. Kentin konumu göz önüne alındığında ticaret yoluna olan hakimliği ve verimli arazilerinin var oluşu ekonomik açıdan kurulduğu düşünülebilir. Yüksek bir mevkide olması ise, kentin savunmasını kolaylaştıran ve ayrıca bölge üzerinde kurulmak istenilen bir kontrolün kolaylıkla kurulabileceğini gösterir.

²⁹⁵ Güngörmüş & Üreten, 2017, s. 100.

²⁹⁶ Sevin, 2019, s. 226.

²⁹⁷ Duman, 2016, s. 4-5.

²⁹⁸ Strabon, XIII. 4. 4.

Pergamon Krallığı, Selevkos Krallığı'nın elindeki toprakları devralınca, doğu ticaret yolunun güvenliğini korumak istedi. Apollonia Kenti bu ihtiyaç üzerine kurulmuş olduğu düşünülür²⁹⁹. Kentin bulunmuş olduğu nokta bir kesişme noktası olmasından dolayı ve verimli arazilerinin var olması, bu noktayı göç almaya uygun bir hale getirmiştir. Asia eyaletinin kurulmasından sonra üç yerleşim yerinin synoikismos uygulamasıyla birleştirilmesi sonucu Tripolis ismini alan kent, Roma döneminde en parlak dönemini yaşadı³⁰⁰.

²⁹⁹ Ramsay, 1960, s. 45.

³⁰⁰ Duman, 2016, s. 9.

5. SONUÇ

M.Ö. 188 Apameia antlaşması sonrası Pergamon Krallığı beklenmedik ölçekte genişlemişti. Roma Cumhuriyetinin isteği doğrultusunda genişleyen Pergamon, Roma senatosunun doğu politikasının bir ürünü olarak ilk aşamada işlev gördü. Selevkos Krallığı'nın Torosların doğusuna çekilmesi ve deniz gücünün kısıtlanması ile birlikte, Roma için tehlike oluşturabilecek Makedonia Krallığı kalmıştı. Küçük Asya bölgesinde varlık gösteren ve hem Selevkoslar hem de Makedonia ile yakın ilişkileri bulunan Bityhnia Krallığı, Pergamon Krallığı'nın bölgedeki hakimiyetini tehdit eden en önemli güçtü. Roma çıkarları doğrultusunda genişleyen Pergamon Krallığı, Anadolu üzerinde mutlak bir hakimiyet kurma potansiyeli olan güçleri dengelemek üzere işlev görüyordu.

II. Eumenes döneminde gerçekleşen bu genişlemenin, bölge üzerindeki rakip krallıkların tepkisiyle karşılaşması uzun sürmedi. Pergamon Krallığı'nın Anadolu üzerinde kurulması istenen hakimiyeti, savaşarak kabul ettirmesi gerekti. Nitekim doğudan batıya uzanan topraklar üzerinde hak talebinde bulunan güçlerden Bityhnia, Galatlar, Pontus ve Makedonia Krallıklarıyla girilen bir dizi savaşın ardından, Roma tarafından verilen bölge üzerindeki Pergamon hakimiyeti tanınabildi. Pergamon Krallığı, Roma'nın dostu ve müttefiki olarak, Roma'ya doğudan gelebilecek tehditlere karşı tampon görevi görüyordu. Bölgenin tek bir egemeni olmaması çatışma potansiyeli doğuruyordu. M.Ö. 168 Pydna savaşından sonra Roma'nın doğu politikası değişti. Güçlenen ve rakipsiz bir Pergamon Krallığı'nın varlığı, Roma Cumhuriyetinin yeni doğu politikası gereği kabul edilemezdi. Galat kavimlerinin yeni isyan hareketi, Roma tarafından desteklenmesi, bölgedeki güç eşitliğinin korunmak istenmesi olarak görülebilir.

Pergamon Krallığı'nın Batı Anadolu üzerindeki hakimiyeti, Roma'nın değişen doğu politikası ile çakışan bir durumdu. Pergamon Krallığını içten ve dıştan zayıflatma yoluna giden Senato, Pergamon Krallığı'nın güçlenmesini engel oldu ve sürekli yeni sorunlar ile karşılaşmasını sağladı. II. Eumenes'in ardından II. Attalos ve III. Attalos, Roma ile olan dostça ilişkilerini sürekli korumaya çalışan bir politikaya sahipti. Bu politika sayesinde devlet ayakta kalmayı başardı. Dış politikasını Roma'nın çıkarları

doğrultusunda belirleyen Pergamon Krallığı, iç politikada daha yeni ve daha realist bir anlayış benimsedi.

Ele gecen geniş topraklar üzerinde bulunan kentler ve toplulukları yönetmek için yönetim aygıtlarından yoksun olan veya gelişmemiş olan Pergamon Krallığı, dış saldırılar altında hızlı ve kesin çözüm üretmesi gerekiyordu. Apameia antlaşması sonrası Pergamon Krallığına karşı başlayan saldırılar, II. Eumenes'in dikkatini yönetim açısından iç siyasetten çok dış tehlikelere karşı mücadele etmesine yöneltti. Hızlı bir organizasyon gerektiren Pergamon Krallığı, bölgesel güçlü aileleri Pergamon Krallığının bir parçası olarak saflarına dahil etti. Bölgesel yönetim ve askeri konularda yetkilere sahip olan Stretegoslar ve şehir valileri arasında dönen yönetim, Pergamon Krallığının uygulayabileceği en hızlı çözüm oldu.

Pergamon Krallığı'nın yönetimi altında bulunan kentler krallar tarafından yüksek vergilere tabii tutuluyordu. Kentlerin kendi koymuş olduğu vergilerin yanı sıra Pergamon Krallığının koyduğu vergiler de eklenince, kent halkında ağır yük oluşturunuyordu. Bu durum karşısında kentlerin, Pergamon Krallık hazinesinden borç alması ve vergi borçlarının affını istemesi sık sık karşılaşılan bir durumdu. Ekonomik açıdan kendilerine bağlı tutulmaya çalışılan kentler, Pergamon yönetim politikasının bir parçasıydı. Ayrıca, Pergamon Krallarının Hellenlerin koruyucu olma ideolojisini her konuda etkin şekilde kullanıyordu. Hellenler arasında Pergamon Krallığına karşı oluşabilecek bir düşmanlık söz konusu değildi

Batı Anadolu'nun daha iç bölgelerine doğru şehircilik faaliyetleri seyrek görülüyordu. Pers ve Selevkos Krallıkları döneminden beri bu bölgelerde şehircilik, kıyı bölgelerine göre daha seyrek olmuştu. Pergamon Krallığı'nın şehir kurma faaliyetleri ekonomi ve güvenlik odaklı bir anlayışta ilerlerdi. Attaleia kentini güney kıyı şeridinde bir ticaret merkezi olarak kurmuş olsa da, Eumeneia ve Philadelphia kentlerini güvenlik amacıyla kurulmuştur. Kurulan kentlerin bölgesel etkilerinin yanı sıra, askeri bir kışla olarak da kullanılıyordu. Pergamon ordusu çoğunlukla paralı askerlerden oluşan bir yapıya sahipti. Emekli askerlerin ve savaş dışı zamanlarda düzenli olarak konaklayabileceği şehirler gerekiyordu. Mevcut kentlere dağıtılan askerler, yerli halkı ile sorunlar yaşayabiliyordu. Bu durumda kurulacak bir askeri koloninin ordunun barınma ihtiyacını da karşılamış oluyordu.

M.Ö. 188'den sonra Pergamon Krallığı yeni bölgelerinde kalıcı olmak için dış tehlikeler ile daha çok uğraşmak zorunda kalmıştır. Pergamon Krallığına bağlanan Hellen kentlerinin büyük bir çoğunluğu bir sorun çıkarmadı. Bu her ne kadar Roma'nın isteğine karşı çıkma korkusundan kaynaklanan bir durum gibi gözüküyor olsa da, altında yatan başka sebeplerde mevcuttu. Orta Anadolu'da konuşlanmış olan Galat kabilelerinin varlığı uzun bir süredir Hellen kentlerini tehdit ediyordu. Pergamon Krallığı kuruluşundan beri Galat akınlarını Hellen kentlerinden koruyan tek güçtü. Pergamon Krallığına olan sevgi ve bağlılık Hellen kentlerinde oldukça yaygındı. Roma'nın II. Euemenes'e karşı değişen tutumundan sonra bile farklı bölgelerde bulunan Hellen dünyasından kentler, Pergamon Kralına onurlandırmalar ile destek verdi. Pergamon Krallığının Batı Anadolu'da tutunmasının sebebi Roma etkisinden çok yerel Hellen toplumlarının sevgisidir. Hellenlerin koruyucu olma ideolojisi Pergamon Krallığının Batı Anadolu'yu yönetme konusunda en önemli aygıtı olmuştur.

Pergamon Krallığı'nın Batı Anadolu hakimiyetinde kullandığı bir başka politika ise rakip krallıkların iç işlerine müdahale etmek ve ittifak ilişkisi kurmak olmuştur. II. Eumenes'in akrabalık ilişkisi bulunan Kappodakia Krallığının tahtı, Selevkos ve Pergamon Krallıklarının desteklediği farklı kişilerin taht kavgasına sahne oldu. Ayrıca, Selevkos Krallığının tahtına Pergamon Krallığı'nın desteklediği Balas isminde biri desteklenerek geçirildi. II. Attalos döneminde Pergamon Krallığı en stratejik dış siyaset hamlesini yaptı. I. Prusias'ın oğlu Nikomedes babasına karşı taht mücadelesine girdiği zaman, II. Attalos vakit kaybetmeden Nikomedes'i destekleyerek Bityhnia tahtına geçmesini sağladı. Düşman krallıkların taht değişiklikleri ile barış sağlanmış oluyordu.

KAYNAKÇA

Antik Kaynaklar

- Appianus. (1962). *Appian's Roman History II*. (Çev. H. White), The Loeb Classical Library, London.
- Comelius Nepos. (2015). *Ünlü Kişilerin Yaşamları*. (Çev. C. Koyuncu, Ü. F. Telatar), Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul.
- Diodoros. (1947). *Bibliotheka Historika*, ed. T.E. Page(Loeb), London.
- Eutropius. (2007). *Roma Tarihi'nin Özeti*. (Çev. Çiğdem Menzilioğlu), Kabcacı Yayınevi, İstanbul.
- Homerus. (2020). *Odysseia*. (Çev. A. Erhat, A. Kadir), Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul.
- Iustinus. (1994). *Iuliani Iustini Epitoma Historiarum Philippicarum Pompei Trogi*, (Çev. J. C. Yardley), Atlanta.
- Ksenophon. (2015). *Anabasis*. (Çev. Oğuz Yarlıgaş), Alfa Yayınları, İstanbul.
- Ksenophon. (2020). *Hellenika*. (Çev. Suat Sinanoğlu), Türk Tarih Kurumu, Ankara.
- Livius. (1967). *Ab Urbe Condita*, (Çev. A. C. Schlesinger), The Loeb Classical Library, New York, London.
- Memnon. (2007). *Herakleia Pontike Tarihi*. (Çev. Murat Arslan), Odin Yayıncılık, İstanbul.
- Orosius. (2010). *Seven Books of History Against the pagans*. (Çev. A. T. Fear), Liverpool University Press, Liverpool.
- Plinius S. (1969). *Naturalis Historia*. (Çev. H. R. Rackham), The Loeb Classical Library, Cambridge, London.
- Plutarkhos. (1959). *Bioi Paralleloi*, (Çev. B. Perrin), The Loeb Classical Library, New York, Londra.
- Plutarkhos. (1960). *Plutarkh's Moralia*. (Çev. H. N. Fowler), The Loeb Classical Library, London.
- Polyaenus. (1996). *Stratagems of War*. (Çev. M. T. Schettino).
- Polybios. (1922 vd.). *The Histories*. (Çev. W. R. Platon), The Loeb Classical Library, London.
- Pompeius Trogus. (1994). *Prologues to the Philippic History of Trogus*. (Çev. J. C. Yardley), Atlanta.
- Sallustius. (1994). *The Histories*. (Çev. P. McGushin), Clarendon Press, Oxford.
- Strabon. (2015). *Geographika*. (Çev. A. Pekman), Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul.
- Varro. (2019). *De Lingua Latina*. (Çev. W. D. C. De Melo), Oxford University Press, New York.

Modern Kaynaklar

- Allen, R. E. (1983). *The Attalid Kingdom: A Constitutional History*. Oxford University Press.
- Arafat, K. W. (1996). *Pausanias' Greece*. Cambridge University Press.
- Arslan, M. (2000). *Antikçağ Anadolu'sunun Savaşçı Kavmi Galatlar*. İstanbul: Arkeoloji ve Sanat Yayınları.
- Arslan, M. (2010). *İstanbul'un Antikçağ Tarihi Klasik ve Hellenistik Dönemler*. İstanbul: Odin Yayıncılık.
- Austin, M. M. (2006). *The Hellenistic World From Alexander to the Roman Conquest A selection of ancient sources in translation*. Cambridge University Press.
- Bean, G. E. (1999). *Eskiçağ'da Güney Kıyıları*. Arion Yayınevi.
- Bean, G. E. (2022a). *Eski Çağ'da Lykia Bölgesi*. (H. Kökten, Çev.) İstanbul: Arion Yayınevi.
- Bean, G. E. (2022b). *Eski Çağ'da Menderes'in Ötesi*. (P. Kurtoglu, Çev.) İstanbul: Arion Yayınevi.
- Bevan, E. R. (1902). *The House of Seleucus* (Cilt 2). London.
- Bosch, C. (2020). *Roma Tarihi Ana Hatları*. (S. Altan, Çev.) Ankara: TDK.
- Demircioğlu, H. (2019). *Roma Tarihi* (7 b., Cilt 1). Ankara: TDK.
- Duman, A. D. (2016). *Lykos Vadisi Kentleri Örneğinde Tripolis Kent Planı ve Mimari Yapılanması*. Denizli: Pamukkale Üniversitesi Arkeoloji Enstitüsü.
- Elvidge, M. J. (2017). *Seleukos IV Philopator*. Master's thesis, University of Waterloo.
- Engin, G. (2021). *Anadolu'da Roma Hakimiyeti Direniş ve Düzen*. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Errington, R. M. (2017). *Hellenistik Dünya Tarihi*. (G. Günata, Çev.) İstanbul: Homer Yayınları.
- Evans, R. (2012). *A History of Pergamum: Beyond Hellenistic Kingship*. Continuum.
- Fant, C., & Reddish, M. (2003). *Biblical Sites in Greece and Turkey*. New York: Oxford University Press.
- Faulkner, N. (2020). *Roma: Kralların İmparatorluğu*. (Ç. Sümer, Çev.) İstanbul: Yordam Kitap.
- Gates, C. (2021). *Antik Kentler* (4. b.). İstanbul: Koç Üniversitesi Yayınları.
- Grainger, J. D. (2002). *The Roman War Of Antiochos The Great*. Boston: Brill.
- Grainger, J. D. (2010). *The Syrian Wars*. Brill.
- Greenidge, A. H. (2018). *A History of Rome I*. Routledge Revivals.
- Güler, E. A. (2019). Seleukos Krallığı'nda İsyan ve İhanet Çemberi: Akhaïos İsyanı ve Sardeis Kuşatması. *Mediterranean Journal of Humanities*, s. 95-105.
- Günaltay, Ş. (1987). *Perslerden Romalılara Kadar Selevkoslar, Nabatiler, Galatlar, Bitinya ve Bergama Krallıkları*. Ankara: Türk Tarih Kurumu .
- Güngör, Y. (2005). *Bergama Belleten-14: Bergama Krallık Kültü*. Bergama: Bergama ve Sanat Vakfı.
- Güngörmüş, Ö., & Üreten, H. (2017). Antik Lydia Bölgesinde Bir Kent ve Neokorosluğu: Philadelphieia. *Tarih ve Gelecek Dergisi*, 3(3), 97-109.

- Habicht, C. (1989). "The Seleucids and their Rivals". *The Cambridge Ancient History*, VIII(2), 324-382.
- Habicht, C. (2006). *The Hellenistic Monarchies*. The University of Michigan Press.
- Hansen, E. V. (1971). *The Attalids of Pergamon*. Cornell University Press.
- Karahan, Ü. O. (2018). "Seleukosların Anadolu'daki Hakimiyet Mücadelesi". *History Studies*, 10(9), 207-230.
- Kaye, N. (2022). *The Attalids of Pergamon and Anatolia: money, culture, and state power*. Cambridge University Press.
- Kınacı, M. (2014). "I. Pharnakes'in Pergamon Krallığı'na Karşı Savaşı". *Cedrus*, 204-223.
- Ma, J. (1999). *Antiochos III and the Cities of the Western Asia Minor*. New York: Oxford University Press.
- Ma, J. (2013). "The Attalids: A Military History". P. Thonemann (Dü.) içinde, *Attalid Asia Minor Money, International Relations, and the State* (s. 49-82). Oxford.
- Magie, D. (1950). *Roman Rule In Asia Minor*. Princeton University Press.
- Magie, D. (2001). *Anadolu'da Romalılar*. (N. Başgelen, & Ö. Çapar, Çev.) İstanbul: Arkeoloji ve Sanat Yayınları.
- Malay, H. (1992). *Hellenistik Devirde Pergamon ve Aristonikos Ayaklanması*. İzmir: Bergama Belediyesi Kültür Yayınları.
- Mansel, A. M. (1971). *Ege ve Yunan Tarihi*. Ankara: TDK.
- Mitchell, S. (1995). *Anatolia. Land, Men and Gods in Asia Minor I. The Celts and the Impact of Roman Rule* (Cilt 1). Oxford: Clarendon Press.
- Mommsen, T. (1897). *The History of Rome* (Cilt III). (W. P. Dickson, Çev.)
- Pirson, F. (2022). Pergamon. O. Tekin (Dü.) içinde, *"Hellenistik ve Roma Dönemlerinde Anadolu"* (s. 61-77). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Ramsay, W. M. (1960). *Anadolu'nun Tarihi Coğrafyası*. (M. Pektaş, Çev.) İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.
- Scullard, H. H. (1980). *A History of the Roman World*. Routledge.
- Sevin, V. (2019). *Anadolu Tarihi Coğrafyası I*. Ankara: TDK.
- Şimşek, C. (2011). "Eumeneia'nın Coğrafi, Tarihi ve Siyasi Yapısı". *Eumeneia: Seyhli-Işıklı* (s. 47-61). içinde İstanbul.
- Thonemann, P. (2011). *The Maeander Valley*. New York: Cambridge University Press.
- Thonemann, P. (2013). The Attalid State, 188-133 BC. P. Thonemann (Dü.) içinde, *Attalid Asia Minor Money, International Relations* (s. 1-47). Oxford.
- Thonemann, P. (2015). *The Hellenistic World Using Coins as Sources*. Cambridge University Press.
- Ünal, E. (2014). *Eumeneia Tarihi ve Sikkeleri*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Doktora Tezi.

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Soyadı, adı : Yılap, Ahmet Batuhan
Uyruğu : TC
Doğum tarihi ve yeri : 1996/05/01 - Ankara

Eğitim

Derece	Eğitim Birimi	Mezuniyet tarihi
Lisans	Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi/ Tarih Bölümü	2019
Lise	Ankara Özel Aziziye Anadolu Lisesi	2015

Yabancı Dil

İngilizce

le.ahbv.edu.tr